

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

LÜBNAN'IN BÜTÜNLEŞME SORUNLARI

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Eray ÇAKMAKLI

İstanbul, 2015

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

LÜBNAN'IN BÜTÜNLEŞME SORUNLARI

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Eray ÇAKMAKLI

Öğrenci No:

120771013

Danışman:

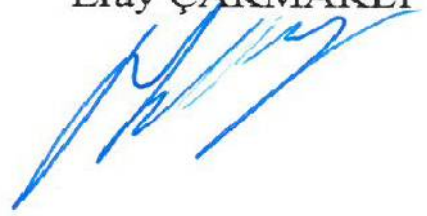
Prof. Dr. Şenol DURGUN

İstanbul, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**LÜBNAN’IN BÜTÜNLEŞME SORUNLARI**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 12.08.2015

Eray ÇAKMAKLI

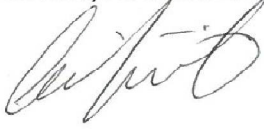
T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

12.10.2015

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim dalı *Uluslararası İlişkiler* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **120771013** numaralı **Eray ÇAKMAKLI'nın** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Lübnan'ın Bütünleşme Sorunları*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 04.08.2015 tarih ve 2015/31 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (55) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
PROF.DR.ŞENOL DURGUN

ÜYE
DOÇ.DR. İLYAS SÖZEN

ÜYE
YRD.DOÇ.DR.VOLKAN ÖNGEL

Adı ve Soyadı : Eray ÇAKMAKLI
Danışmanı : Prof. Dr. Şenol DURGUN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2015
Alanı : Uluslararası İlişkiler
Anahtar Kelimeler : Lübnan, Lübnan Ortaklaşmacı Demokrasi, Kimlik, Lübnan Sosyal Yapısı, Lübnan İç Savaşı, Taif Antlaşması, Lübnan Bütünleşme Sorunları

ÖZ

LÜBNAN'IN BÜTÜNLEŞME SORUNLARI

Lübnan, jeopolitik ve jeostratejik konumu nedeniyle modern çağ öncesi ve modern çağ sonrası bölgede daima önemli bir merkez olmuştur. Öyle ki, tarihte birçok devlet veya birçok imparatorluk Lübnan bölgesine hakim olmak için savaşlar ve şiddetli çatışmalar içerisinde olmuştur. Bu hakimiyet savaşlarının temelinde ise, Lübnan'ın jeopolitik konumu, deniz hakimiyeti, ticari ulaşım hattı vs. özelliklere sahip olması olmuştur. Çalışmada, Lübnan'ın ulusal bütünleşme sorunlarının temelinde yer alan zaimlik sistemi, mezhepler, dinler arası güç mücadeleleri, dış güçlerin bölge üzerindeki nüfuz mücadeleleri ele alınmış ve bütünleşme sorunlarını gidermek için yapılan antlaşmalar incelenmiştir. Ülkedeki bu değişkenler çerçevesinde bütünleşme sorunlarını giderecek çeşitli varsayımlar ileri sürülmüş ve bu varsayımlarla sorunun çözülmesi amaçlanmıştır. Ancak Lübnan için öne sürülen varsayımlar ülkenin genel yapısı ve güç mücadelelerinin her aile, her mezhep ve her din için devam etmesi; her birinin kendi egemenliğini sağlama çabasında olması ulusal bütünleşme için ileri sürülen çözümlerin gerçekleştirilmesini imkansız kılmaktadır.

Name and Surname : Eray ÇAKMAKLI
Supervisor : Prof. Şenol DURGUN
Kind and Date : Master, 2015
Major : International Relations
Key Words : Lebanon, Consociational Democracy of Lebanon, Identity,
Social Structure of Lebanon, Lebanese Civil War, Taif
Covenant, Integration Problems of Lebanon

ABSTRACT

THE INTEGRATION PROBLEMS OF LEBANON

Lebanon has always been an important center in the region both before and after the modern age by the courtesy of its geopolitical and geostrategic position. That is to say, in history, many states or empires had been in wars and in various conflicts in order to rule over the Lebanon region. On the basis of these struggles to rule over Lebanon there is Lebanon's geopolitical position, its dominance over the sea, its commercial transportation lines etc. features; in the study: the feoffment system which establishes the fundamentals of the national integration issues of Lebanon, sects, power struggles between religions, the struggles of the foreign powers to have command over the region and treaties concluded in order to overcome the integration issues were examined. Within the frame of such variables in the country, various assumptions to overcome integration issues were set forth and it was aimed to resolve the subject issue by means of these assumptions. However, it becomes impossible to realize the assumptions set forth for Lebanon to resolve the issues related to the integration of the country due to the general structure of the country and due to the power struggles between each family, each sect and each religion who are paying efforts to establish their own rule over the country.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TABLolar LİSTESİ	vi
HARİTALAR LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Etnisite	5
1.2. Çokkültürlülük	7
1.3. Ortaklaşmacı (Consociational) Sistem	9
1.4. Kimlik	12
1.4.1. Ulusal Kimlik	18
1.4.2. Sosyal Kimlik	21
1.4.3. Kolektif Kimlik	24
1.4.4. Etnik Kimlik	26
1.4.5. Dini Kimlik	28

İKİNCİ BÖLÜM

LÜBNAN'IN SİYASİ TARİHİ

2.1. Osmanlı İmparatorluğu Öncesi Lübnan	31
2.2. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi (1516-1918)	32
2.2.1. Emirlik Dönemi (1516-1842)	33
2.2.2. Çifte Kaymakamlık Dönemi (1842-1861)	36
2.2.3. Mutasarrıflık Dönemi (1861-1915)	37
2.3. Fransız Manda Yönetimi Dönemi	40
2.4. Manda Yönetimi Sonrası Lübnan ve 1958 Bunalımı	45
2.5. İç Savaş	49
2.5.1. İç Savaş'ın Nedenleri	49
2.5.2. İç Savaş'ın İlk Evresi (1975-1976 Yılları)	51
2.5.3. İç Savaş'ın İkinci Evresi (1976-1989 Yılları)	57

2.5.4. İsrail İşgali (Galile'ye Barış Operasyonu-1982)	64
2.6. Taif Antlaşması ve İç Savaşın Sonu	73
2.7. Taif Sonrası Lübnan	75
2.7.1. 2006 Krizi ve Sonrası	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LÜBNAN'IN SOSYAL YAPISI VE BÜTÜNLEŞME SORUNLARI

3.1. Lübnan'ın Coğrafi ve Beşeri Özellikleri	87
3.2. Lübnan'ın Ekonomik Özellikleri	90
3.3. Lübnan'da Sosyal Yapı	92
3.3.1. Zaimlik Sistemi	92
3.3.2. Lübnan'ın Mezhepsel Yapısı	94
3.3.2.1. Lübnan'daki Hristiyan Mezhepler	95
3.3.2.1.1. Maruniler	96
3.3.2.1.2. Rum Ortodokslar ve Rum Katolikler (Grek-Melkitler)	98
3.3.2.1.3. Ermeni Ortodokslar ve Ermeni Katolikler	101
3.3.2.1.4. Diğer Hristiyan Mezhepler	103
3.3.2.2. Lübnan'daki Müslüman Mezhepler	103
3.3.2.2.1. Şiiler	104
3.3.2.2.2. Sünniler (Ehl-i Sünnet)	106
3.3.2.2.3. Dürziler	108
3.3.2.2.4. Diğer Müslüman Mezhepler	111
3.3.3. Lübnan Siyasi Partileri	112
3.3.3.1. Falanjist Parti (Kata'ib Parti) ve Lübnanlı Güçler	113
3.3.3.2. EMEL (Lübnan Direniş Müfrezeleri-AMAL)	114
3.3.3.3. İslami EMEL	115
3.3.3.4. Hizbullah	116
3.3.3.5. İlerici Sosyalist Parti	117
3.3.3.6. Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi	118
3.3.3.7. Cemaat-i İslami (Müslüman Kardeşler veya İslami Grup)	119
3.3.3.8. Baas Partisi (Diriliş Partisi)	119
3.3.3.9. Özgür Vatansever Hareketi	120
3.3.3.10. Ulusal Liberal Parti	121

3.3.3.11. El-Müstakbel (Gelecek Hareketi).....	122
3.3.3.12. Lübnan Komünist Partisi	122
3.3.3.13. Diğer Partiler	123
3.4. Lübnan’ın Bütünleşme Sorunları.....	124
3.4.1. Lübnan’ın Siyasi ve Mezhepsel Bütünleşme Sorunları.....	125
3.4.2. Lübnan’ın Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Bütünleşme Sorunları	128
SONUÇ	130
KAYNAKÇA.....	135

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1 Geçmiş Esir Değişimleri	79
Tablo 2 2009 Seçim Bölgeleri ve Milletvekili Kotaları	84
Tablo 3 2009 Seçim Sonuçları	85

HARİTALAR LİSTESİ

Sayfa No.

Harita 1 Lübnan'daki Büyük Mezheplerin Dağılımı.....	95
---	----

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
EMEL	: Lübnan Direniş Müfrezeleri-Afvaj al Mukavamat al Lubnaniyya
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
FP	: Falanjist Parti
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
km.	: Kilometre
km²	: Kilometrekare
LC	: Lübnanlılar Cephesi
LG	: Lübnanlı Güçler
LKP	: Lübnan Komünist Partisi
LUH	: Lübnan Ulusal Hareketi
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi-Partiya Karkeren Kurdistane
SSMP	: Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi
UNIFIL	: Birleşmiş Milletler Geçici Kuvveti-United Nations Interim Force in Lebanon
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve saire

GİRİŞ

Lübnan, az nüfusa ve küçük bir coğrafyaya sahip olmasına rağmen birçok savaşa ve çatışmaya sahne olmuş bir Ortadoğu ülkesidir. Bununla birlikte içerisinde etniksel, dinsel/mezhepsel, sosyo-kültürel unsurlar bakımından, aynı zamanda siyasi, idari, ekonomik olarak bölgenin ve dünyanın en karmaşık ülkelerinden birisidir. Lübnan'ın, tarihsel olarak geçmişten günümüze içerisinde farklı topluluk olarak; Araplar, Ermeniler, Kürtler, farklı dinsel topluluk olarak; Müslümanlar, Hristiyanlar, Yahudiler, farklı mezhepsel olarak ise; Şiiler, Sünniler, Maruniler, Dürziler, Rum-Ermeni Ortodokslar, Rum-Ermeni Katolikler, İsmaililer ve Nusayriler başta olmak üzere Anayasada tanınmış on sekiz mezhep yaşamakta, bunun bir sonucu olarak da siyasi, sosyo-kültürel, ekonomik, hukuksal alanlarda birçok problemi beraberinde getirmektedir.

Lübnan, modern çağ öncesinde sırasıyla, Fenikeliler, Mısırlılar, Asurlar, Babiller, Persler, İskender ve Selefki Hanedanlığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Eyyubiler, Memlukler, Osmanlı İmparatorluğu gibi birçok devletler, modern çağ sonrası ise İngiltere ve Fransa'nın hakimiyeti altında olmuş ve 1943 yılında kısmi, 1946 yılında ise tam bağımsızlığına kavuşmuş ve bağımsızlıkla birlikte içerisindeki etnik, dini, mezhepsel topluluklar siyasi, toplumsal arenada çatışma içerisine girmişlerdir.

Lübnan bağımsızlık öncesi Fransız mandasında, Fransız idarecilerinin toplumsal yapıda en fazla desteklediği mezhepsel topluluk Maruniler olmuştur. Bunun başlıca nedeni Marunilerin Hristiyan olmasıdır. Fransa'nın bölgedeki temel amacı; Ortadoğu'da Müslüman devletler arasında Hristiyan bir devletin kurulması ve bölgeyi kendi dış politikasına göre yönlendirme imkanına ulaşma isteğiydi. Bağımsızlık öncesi Lübnan'ın, ulusal bütünleşmeyi, daha doğrusu içte ve dışta bir bütünlüğü teşkil etmeyi, Fransa'nın etkisi ve iç yapılarıdaki farklı algılar ve farklı ideolojik (milliyetçilik) akımları nedeniyle sağlayamamıştır. Özellikle, bu farklılıklar ve dışsal baskılar-Suriye yanlılığı, Arap-İsrail Savaşları, göçler vs.- Lübnan'ın iç savaşa sürüklenmesine de neden olmuştur. 1943 Ulusal Pakt, 1989 Taif Antlaşması,

çeşitli ortaklaşmacı antlaşmalar Lübnan'ın bütünleşmesine yönelik olsa da, iç yapılardaki dinamikler ve dışsal baskılar –Hariri suikastı, Suriye karşıtlığı/yanlılığı, 14 Mart İttifakı, 8 Mart İttifakı, Hizbullah ve diğer mezhepsel örgütlerin saldırıları, İsrail saldırıları vb.- nedeniyle istenilen sonucu verememiştir. Lübnan'ın bütünleşmeye yönelik en önemli sorunları, mezhepsel/etniksel, ekonomik, siyasi, toplumsal/ailesel güç mücadelelerinin varlığıdır. Bu güç mücadeleleri Lübnan'ın günümüzde de hala dinamikliğini korumaktadır.

Bu tez çalışmasında, Lübnan'ın siyasi tarihi içinde bölgeye hakim olan devletlerin/örgütlenmelerin bölgedeki stratejilerinin, Lübnan'daki hakimiyet mücadelelerinin neler olduğu, Lübnan'ın bağımsızlık öncesi toplumsal yapısının ve bu toplumsal yapıların birbirleriyle giriştikleri güç mücadelelerinin ne şekilde seyir izlediği, bağımsızlık öncesi, toplumsal, siyasi, sosyo-kültürel, ekonomik, idari alanlarda bütünleşmeyi engelleyici iç ve dış dinamiklerin neler olduğu, Lübnan'ın bağımsızlık sonrası toplumsal ve siyasi/yönetimsel alanlarda gelişen olaylar ve bu olaylarda toplum yapılarının (etnik, dini, mezhepsel) göstermiş olduğu tepkilerin, çatışmaların, ittifakların ne yönde şekillendiği, bağımsızlık sonrası, Lübnan bütünleşmeyi hangi temeller üzerine inşa etmeye çalıştığı konuları üzerinde durulmaktadır.

Uluslararası konjonktürde Lübnan, hem bölgesel olarak hem de içteki ve dıştaki yapıları bakımından daha aktif bir konu olarak gündemde olmuştur. Lübnan modernleşme öncesi ve sonrası dönemlerde toplumsal ve siyasi olarak karmaşık bir yapıya sahip olması ve bu karmaşık yapıya rağmen bütünleşmeyi sağlayıcı unsurlar ortaya çıkarma bağlamında birçok ülkeye iyi/kötü dolaylı olarak referans teşkil etmiştir. Lübnan'daki iç ve dış parametreleri ve dünya konjonktüründe meydana gelen gelişmelere dayanarak hazırlanan bu tez çalışmasında Lübnan'ın bağımsızlık öncesi ve sonrası bütünleşmeyi engelleyici etniksel/dinsel/mezhepsel kaynaklı milliyetçilikler, ideolojiler, dışsal stratejiler ve çatışmacı argümanlar detaylı olarak değerlendirilmiştir.

Lübnan'ın tarihsel ve mevcut siyasi yapısı ve Lübnan'ın bütünleşme sorunları ile ilgili yapılan bu çalışmadaki amaç, Lübnan'daki bağımsızlık öncesi ve sonrası, toplumsal, sosyo-kültürel olarak içsel ve dışsal alanlardaki siyasi yapılar, siyasi çatışmalar ve siyasi kategoriler/gruplar incelenerek bütünleşmeye engel teşkil eden veya bütünleşmeyi sağlayan argümanların sorunsallıkları, bu sorunsallıkların Lübnan'ın kozmopolitik yapıdaki etniksel, dinsel, mezhepsel unsurlar üzerindeki etkilerin, tepkilerin ve algıların analizini yapmak, kamuoyunda pek gündem oluşturmeyen ve konu olarak az sayıda araştırma alanı bulan Lübnan'ın siyasi yapısı ve bütünleşme sorunları hakkında ülke ve dünya kamuoyunda ilgiyi bir nebze de olsa çekmeyi/arttırmayı sağlamaktır.

Lübnan'ın bütünleşme sorunları ile ilgili birçok konunun uzmanı kişilerin analizleri, tespitleri, yazıları dikkatle incelenmiş ve referans alınmıştır. Tez çalışmasının konu bütünlüğünü sağlamak için kavramsal bir çerçeve oluşturulmuş, beşeri, tarihsel, jeopolitik, jeostratejik, siyasal analiz metotları kullanılarak incelemelerde bulunulmuştur. Lübnan'ın siyasal yapıları özellikle siyasal oluşumları, iç sorunları, dış baskısal unsurları, bütünleşmeyi engelleyici argümanları güncel konjonktürde irdelenerek, metin veri analizi, tarihi yöntem ve içerik analizi metotları da tez çalışmasında kullanılan diğer metotlardır.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Tez çalışmasının birinci bölümünde, kavramsal bir çerçeve oluşturularak etnisite, çok kültürlülük, ortaklaşmacı (consociational) sistem ve kimlik gibi kavramlar analiz edilmiştir. Bu kavramların analiziyle birlikte konunun temel yapısı oluşturulmuş ve diğer bölümlerdeki konulara referans teşkil edilmeye çalışılmıştır. Genel olarak, etnik kavramının özellikleri, etnisite ile ilgili yazarların tanımlamaları, çok kültürlülük yaklaşımının temel argümanları, “ortaklaşmacı sistem” kavramının iz düşümleri, kimlik kavramı ve kimlik çeşitleri açıklanmış ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde, Lübnan'ın siyasi tarihi incelenmiştir. Lübnan'ın siyasi tarihi genel çerçevede Osmanlı İmparatorluğu öncesi ve Osmanlı İmparatorluğu dönemi Lübnan'daki yönetim biçimleri ve bu yönetim biçimlerinin

dönemleri, Fransız mandası dönemindeki yönetimleri, manda yönetiminden sonraki süreçte Lübnan'daki içsel ve dışsal bunalımlar açıklanmıştır. Bununla birlikte, Lübnan'da gerçekleşen “İç Savaş”ın nedenleri, evreleri, sonuçları, İsrail'in işgalini, bütünleşmeye ve iç savaşı sonlandırmaya yönelik olarak Taif Antlaşması'nın süreçleri ve Taif Antlaşması sonrası Lübnan'ın siyasi ve toplumsal durumu, 2006 Krizi ve sonraki süreçler incelenmiştir. İkinci bölümdeki konular kronolojik olarak verilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu öncesinden günümüze dek Lübnan'ın siyasi tarihsel süreçleri/dönemleri siyasi ve toplumsal yönleriyle aktarılmıştır. Ancak tez çalışmasında asıl vurgulanmak istenilen Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonraki Lübnan sorunları olduğu için Osmanlı İmparatorluğu öncesi ve Osmanlı İmparatorluğu dönemleri kısa tutulmuştur.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde ise, Lübnan'ın siyasi-sosyal yapısı ve bütünleşme sorunları ele alınmıştır. İlk olarak Lübnan'ın mevcut jeopolitik ve jeostratejik konumu bağlamında coğrafi, beşeri, ekonomik özellikleri açıklanmış ve aynı zamanda Lübnan sosyal yapısı, mezhepsel yapısı incelenmiştir. Bununla birlikte, Lübnan'da faaliyet gösteren siyasi partiler ve bu partilerin ideolojik, siyasi amaçları, kuruluşları aktarılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümün son kısmında ise, Lübnan'daki siyasi ve mezhepsel bütünleşme sorunları ile sosyo-kültürel ve ekonomik bütünleşme sorunları ayrıntılı olarak incelenerek aktarılmıştır. Genel çerçevede, Lübnan'ın ülkesel profili, sosyal yapı olarak zaimlik sistemi ve Lübnan'daki Hristiyan mezhepler (Maruniler, Rum-Ermeni Ortodokslar, Rum-Ermeni Katolikler, Asuriler, Nasturiler, Protestanlar, Jacobitler), Müslüman Mezhepler (Şii, Sünni, Dürzi, Nusayriler, İsmaililer) ele alınmış, Lübnan'daki tarihsel süreçteki siyasi partiler (Falanjist Parti, Lübnanlı Güçler, EMEL, İslami EMEL, Hizbullah, İlerici Sosyalist Partisi, Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi, Cemaat-i İslami, Baas Partisi, Ulusal Liberal Parti, Gelecek Hareketi Partisi, Lübnan Komünist Partisi, Lübnan Demokrasi Partisi, Marada Partisi, Taşnak Partisi, Hınçak Partisi, Ramgavar Partisi, Kürt Demokratik Partisi, Rizgari Partisi) tek tek ayrıntılı olarak irdelenmiş ve hem siyasi ve mezhepsel hem de sosyo-kültürel ve ekonomik, iç ve dış etmenler göz önünde bulundurularak bütünleşmenin sorunları açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Etnisite

Kimlik ve etnisite kavramı, ortak kullanılan çok boyutlu, anlaşılması güç ve karmaşık bir kavramdır. Etnisite tüm diğer coğrafyalarda olduğu gibi Ortadoğu’da da çıkar çatışmaları, bağımsızlık mücadeleleri ve ulusal demokratik haklar çerçevesinde politik bakımdan önemli bir ögedir. (Kevser 2008, 4)

MS. 1. ve MS. 2. yüzyılları kapsayan Yeni Ahit yazarları ve Kilise Babaları dönemlerinde “ethnos” kavramı Hristiyan ve Yahudiler dışında kalan halkları belirten “ta ethne” şeklinde kullanılmaya başlamıştır. MS. 4. yüzyılda Theodosius döneminde Hristiyanlığın Roma İmparatorluğu’nun resmi dini olarak ilan edilmesi, etnik kavramının kullanım alanını genişletmiştir. Bu dönemden sonra Latin dilinde “ethnicus”, “ethnica” veya “ethnicum” gibi değişik biçimlerde kullanılan “ethnic” kavramı; pagan, putperest, kafir, batıl inançlı kişi anlamında kullanılmıştır ve bu kullanım uzun bir süre devam etmiştir. (Şimşek 2010, 13-14)

Etnisite kavramının yeni bir terim olarak sosyal ve siyasal bilimler dağarcığına II. Dünya Savaşı sırasında katılmış olduğu görülmektedir. 1950’li yıllarda etnisite terimi sosyal bilimlerde çok yer almazken, 1960’larda kavramın gittikçe ön plana çıktığı söylenebilir. (Şimşek 2010, 15) Geçtiğimiz yüzyılın sonuna kadar Oxford İngilizce Sözlük’te eski, nadir, putperestlik alemleri veya putperestliğe dair hurafeler anlamında kullanılan kavram 1972 yılında eklenen ek ile birlikte etnik karakter, özellik anlamıyla kullanılmaya başlanmıştır. Üstelik “etnik” sıfatı ortak, ırksal, kültürel, dini ve linguistik karakterlerle ilgili büyük bir sistem içindeki ırki veya diğer grupları nitelemek için kullanılmıştır. (Esman ve Rabinovich 2004, 47)

Andrew Heywood’a göre etnisite, farklı bir halk, kültürel grup veya coğrafi alana yönelik bağlılık duygusudur. Terim hem ırksal hem de kültürel tonlar içermesi sebebiyle karmaşıktır. Daha yaygın biçimde bakacak olursak etnisite, her ne kadar

derin ve duygusal bir düzeyde işliyor olsa da, bir kültürel kimlik türü olarak anlaşılır. (Heywood 2006, 245)

19. yüzyılda, etnik kavramının bu tarihe kadar yaygın olarak kullanılan anlam ve içeriğinin yanında, bilimsel çalışmalarda kendisini göstermeye başladığı değişik; ancak, bağlamsal olarak kökenine bağlı kullanımlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kullanımların en belirgin olduğu bilim dalları etnoloji ve antropoloji olarak gösterilebilir. (Şimşek 2010, 14)

Etnisiteyi, daha çok, sosyal bir süreç olarak, insanların, kolektif ya da bireysel açıdan sosyal yaşamlarında etraflarına çektikleri hareketli sınırlar ve kimlikler olarak algılamamız gerekmektedir. (Fenton 2001, 14) Etnisite kavramı ile ilgili şimdiye kadar yapılmış bir çok açıklama bulunmaktadır. Karl Marx, etnisiteyi, dine benzer bir şekilde, bir tür yanlış bilinç olarak değerlendiriyor, zaman içinde yerini başka unsurlara bırakacağını düşünüyordu. Weber ise, sınıf, prestij ve parti kavramları ile karşılaştırmalı olarak ele alıyor, onlardan farklı, biyolojik kökenleri olmakla birlikte, ırktan da ayrıldığına, ortak tarih, örf ve adet gibi olgulara dayandırıldığına değinerek, öznel bir inanç olduğunu vurguluyordu. (Somersan 2004, 21-22)

Max Weber dışında, sosyolojinin kurucuları sayılan Karl Marks, F. Tönnies ve Emilie Durkheim gibi sosyal bilimcilerin etnik kavramını kullanmadıkları belirtilmelidir. 20. yüzyıl başlarından itibaren, etnik kavramının ve bu kavramla bağlantılı kavramların sosyal bilimler ve günlük dildeki kullanım alanlarının önceleri yavaş; daha sonraları ise giderek artan bir şekilde genişlemeye başladığı söylenebilir. (Şimşek 2010, 15)

Bazı teorisyenler ulus-devletlerin kendi bünyelerindeki farklı etnik ya da kültürel kimliklere destek vermesinden kaçınmaları gerektiğini söyleyerek “etnik kimlik” kavramından üstün olan “yurttaşlık” kavramını savunmaktadırlar. Çünkü etnik grupların en önemli amaçlarından biri bulundukları topluluk içinde kimlik yönünden daha fazla hak elde etmektir. Topluluk içinde etnik, dini, mezhebik farklar gözetmeyen devlet ise kendi vatandaşlarının kimliklerine tarafsız bir tutum takınarak

yurttaşlık kavramını sadece demokrasi ve adaletin kesin ilkelerine uyulması ile sınırlar. (Kevser 2008, 5) Böylece etnik gruplar ile devlet arasında oluşabilecek gerilimi ortadan kaldırmış olur.

İmparatorluklardan ulus-devletlere doğru giden dönemde Ortadoğu'daki hükümetler kendi toplulukları ile kurduğu ilişkilerde çatışma, asimilasyon ve sindirme gibi politikaların yanı sıra onlarla bir arada yaşamının yollarını da aramışlardır. Bunun en önemli nedeni toplum yapısının heterojen olması ve bu toplulukların üyelerinin kimi zaman devlet mekanizmasında yer almasıydı. Bu sebeple topluluklar ve iktidar arasında sosyal ve politik düzenin korunabilmesi amacıyla inanç ve etnik grupların özerk yapıları tanınmış, hatta bazı bölgelerde bu gruplara yönetsel statü vererek kendi toprak bütünlüklerini korumaya çalışmışlardır. Bu bağlamda çok kültürlülük denen bu politik durum bir ülkede kültürel yapı önceden özerk ve daha büyük bir devlete dahil olduğunda ortaya çıkabilir. (Şöhret 2012, 91)

Tarihsel sürecini değerlendirdiğimizde etnisite terimi, önceleri ötekini tanımlayan bir kavram iken ırksal bir niteliğe bürünmüş, pejoratif (küçümseyici, aşağılayıcı) anlamlar yüklü iken zaman içinde daha nesnel bir tanıma kavuşmuş ve sonuç olarak ırksal unsurların görünürde kavramın dışına itilip kültürel referansların ağır bastığı bir kimlik kategorisine dönüşmüştür. Sonuç olarak “etnisiteyi en geniş anlamıyla; ortak soy, dil, adet, inanç sistemi uygulamalarına, bazı durumlarda da ırk ve renge atfedilen benzer unsurlara dayanan toplumsal kimlik ve birliktelik olarak” tanımlayabiliriz. (Şimşek 2010, 16)

1.2. Çokkültürlülük

Çokkültürlülüğün yükselmesiyle birlikte, özellikle 1960'lerden beri, kültürel ve siyasal anlamda birleşik bir bütün olarak ulus fikrine meydan okunmuştur. Kimlik siyasetinin önemli bir örneği olan milliyetçilik, insanlara bir tarih vererek; sosyal bağ ve kolektif kimlik geliştirip bireysel varoluştan daha büyük bir kader hissi yaratır. Bir kimlik siyaseti türü olmasına rağmen çokkültürlülük ise, kültürel çeşitliliğin boyutu

ve birçok modern toplumdaki kimlikle ilgili farklılıkların altını çizen “farklılık siyaseti” üzerindedir. Böyle bir çeşitlilik yaş, sosyal sınıf, cinsiyet veya cinsellikle bağlantılı olmakla birlikte, çokkültürlülük genellikle ırk, etnisite veya dil üzerine kurulan kültürel farklılaşma ile ilişkilidir. (Heywood 2006, 172-173)

Modern toplumlar, kimliklerinin tanınmasını ve kültürel farklılıklarına saygı gösterilmesini talep eden azınlık gruplarını giderek artan bir oranda karşılarında bulmaktaydı. Will Kymlicka bu durumu çokkültürlülüğün meydan okuyuşu olarak dile getiriyordu. Ancak “çokkültürlülük” terimi, her biri kendi meydan okuyuşunu ortaya koyan, birbirinden farklı kültürel çoğulculuk biçimlerini kapsamaktadır. (Kymlicka 1998, 37)

Politik bilimci Andrew Heywood çokkültürlülüğün tasvir edici ve normatif olmak üzere iki yönünün olduğunu belirtir. Tasvir edici yönü, bir toplum içindeki yükselen farklı kolektif kültürel grupların varlığını ifade etmesidir. Normatif yönü ise, bu farklı kültürel kimliklerin geniş toplum kesimlerinde saygı ve kabul görmesi ve pozitif anlamda onay içermesidir. (Şöhret 2012, 91) Böyle bir toplumsal yapı içerisinde devlet ise, uzlaşmacı ve çatı örgütlenmesi biçimindedir ve bütün kültürel dokuya karşı yansızdır.

Bhikhu Parekh tarafından çokkültürlülük için alternatif bir temel geliştirilmiştir. Parekh’e göre, kültürel çeşitlilik özünde insan doğası ve kültür arasındaki diyalektik etkileşimin bir yansımasıdır. İnsanlar aynı türden gelmenin sonucunda ortak fiziksel ve akli yapılara sahip doğal yaratıklar olmakla birlikte onların eğilimlerinin, davranışlarının ve yaşam biçimlerinin ait oldukları gruplar tarafından biçimlendirilmesi anlamında kültürel olarak oluşturulmuşlardır. İnsan doğasının karmaşıklığının ve her kültürün gerçekten insan olmanın ne anlama geldiğinin sadece bir parçasını ifade etmesi gerçeğinin kabulü, bir tanıma siyaseti ve böylece yaşatılabilir bir çokkültürlülük biçimi için bir temel hazırlar. (Heywood 2006, 175)

Nafiz Tok’a göre, çokkültürlü bir devlette eşit vatandaşlığın, azınlık kültürel grupların kültüre ait taleplerinin düzenlenmesi ve tanınması için çeşitli politika düzenlemeleri içeren, grup farklarına dayalı bir vatandaşlık olması gerekmektedir. Kurumları bu çok kültürlü adalet ölçütlerini karşılayan çok kültürlü bir devletin aynı zamanda kendi birlik ve istikrarını sağlayacağına da inanılmaktadır. (Tok 2003, 306) Yani, vatandaşlarının kültüre ilişkin taleplerini dikkate alıp onları uygun politika düzenlemeleri ile düzenleyerek tanıyan çokkültürlü bir devlet, herkese aynı vatandaşlık statüsü dayatan ve vatandaşlarının kültüre ait taleplerini dikkate almayan çokkültürlü bir devletten daha fazla birlik ve istikrar içinde olacağına inanılmaktadır.

Çokkültürcülüğün felsefi temeli, kültürel rölativizme dayanır. Buna göre her kültür, kendi içinde tutarlı ve anlamlı bir bütündür. Bir kültür diğer bir kültürün değer ve normlarıyla yargılanamaz. İleri kültür, geri kültür olmadığı gibi, üstün ve aşağı kültür de yoktur. Bütün kültürler eşittir ve eşit olarak değerlendirilmektedir. Böylelikle çoğulcu bir toplum teşvik edilmekte ve etnik azınlıkların toplumda eşit pay sahipleri olduklarının altı çizilmektedir. (Kılıç 2012, 36)

1.3. Ortaklaşmacı (Consociational) Sistem

Farklı etnik gruplardan oluşan çoğulcu toplumlarda demokratik süreçleri inceleyen Hollandalı siyaset bilimci Arend Lijphart, “ortaklaşmacı” demokrasileri, çoğulcu toplumun belli başlı öğelerinin siyasi önderleri aracılığıyla birbirleriyle yaptığı işbirliği olarak tanımlar. Ortaklaşmacı sistem dünyanın birçok coğrafyasında farklı kültürel özellikleri bulunan devletlerin uygulamış olduğu rejim biçimlerinden biridir. Sözcük bu haliyle ilk olarak Amerikalı sosyal bilimci David Apter tarafından kullanılmıştır. Ancak kavram siyasi terminolojiye giren en son şeklini çoğulcu toplumlar üzerine çalışmalar yapan sosyal bilimci Arend Lijphart ile almıştır. (Kevser 2008, 7-8)

Ortaklaşmacı demokrasiler, her alt kültürün oylarının sayıyla kabaca orantılı olarak mecliste sandalye sahibi olmasına imkan tanıyan seçimler sonucunda siyasi liderlerin büyük koalisyonlar yapmalarıyla sonuçlanır. Ortaklaşmacı demokrasi

sistemleri 1917'den 1970'lere kadar İsviçre'de, Belçika'da ve Hollanda'da, 1945'ten 1966'ya kadar da Avusturya'da var olmuştur. Anlaşma sağlamak için gerekli olan alt kültür kalıpları ve siyasi düzenlemeler her ülkede farklıdır. (Dahl 2001, 196)

Keskin çizgilerle bölünmüş topluluklarda ortaklaşmacı demokrasilerin başarılı olmaları için devlet mekanizması dört temel konuda sağlıklı bir işleyişi yürürlüğe koyması gerekmektedir. Bunlar sırasıyla, geniş çaplı bir uzlaşma, parçalı otonomi, üst temsil ya da temsilde eşitlik ve azınlıklara tanınacak veto hakkıdır. Bu bağlamda Belçika, Burma, Çin, Kolombiya, Hollanda, Tanzanya ortaklaşmacı rejimlere örnek olarak verilmiştir. (Şöhret 2012, 92)

Lijphart'a göre farklı etnik grupları temsil eden partilerin ve politikacıların yönetsel sürece dahil edilmeleri ile bu toplulukların tek bir ulus-devlette barış içerisinde bir arada yaşamaları çok daha kolaylıkla mümkün olacaktır. Ayrıca, ortaklaşmacı yaklaşım, kadınların parlamentoda temsilini ve parti yarışmasını mümkün kılıp katılımı arttırarak demokrasinin kalitesini yükseltmektedir. (Lijphart 2006, 246-282) Ancak bunun böyle olmadığı Lijphart'ın ortaklaşmacı demokrasiye en yakın örnekler olarak gösterdiği İsviçre, Belçika ve Avrupa Birliği'nin son yılları gözlenerek anlaşılmaktadır.

Başarılı ortaklaşmacı demokrasiler azdır, çünkü onların ortaya çıkmalarını sağlayan koşullar ender görülür. Bölünmüş toplumlarda ortaklaşmacılığın bir çözüm olmasına karşı yapılan bazı eleştiriler vardır. Bunlar; “(1) kültürel olarak bölünmüş pek çok ülkede ortaklaşmacılığın başarısı için elverişli olan koşullar çok zayıftır veya hiç yoktur; (2) ortaklaşmacı düzenlemeler demokratik yönetimlerde muhalefetin üstlendiği önemli rolü azaltır; (3) bazı eleştirmenler karşılıklı vetoların ve konsensüs gerekliliğinin aşırı bir kilitlenmeye yol açacağından korkuyorlardı.” Ancak Hollanda'da ve bazı başka tek seferlik ortaklaşmacı sistemlerde yaşananlar, ikinci eleştirinin geçerliliği konusunda şüphe uyandırdı ve açıkça üçüncü eleştirinin yanlış olduğunu ortaya koydu. (Dahl 2001, 198)

Lijphart'ın şekillendirdiği kavrama çeşitli eleştiriler olmuştur. Bunlardan bazılarını dile getirecek olursak siyaset felsefeci Brian Barry, Lijphart'ın teorisinde elit karteller tarafından yönetmek dışında parçalı topluluklarda siyasal istikrar olasılığını yapılandırmayı düşünmemesini eleştirmiş ve bu kapsamda başarılı ortaklaşmacı demokrasi örneklerinin Lijphart'ın teorisini tam olarak karşılamadığını belirtmiştir. Ortaklaşmacı demokrasi Barry'e göre kabul edilen diğer sistemlerden daha fazla şüpheli özellikler taşıyan bir yönetsel sistemdir. (Kevser 2008, 9)

Horowitz ise ortaklaşmacı sistemi daha geniş bir alanda inceler. Bu kapsamda teorisinin geçerliliğini Avrupa'daki modellerden Afrika ve Asya'daki modellere kadar uzanan karşılaştırmalar yaparak değerlendirir ve teorisinin genel hatlarıyla kendi bakış açısına uygun olmadığını dile getirir. Çünkü Avrupa ülkelerinde düşmanlıklar Avrupalı olmayan ülkelerde olduğu gibi topluluklar arasındaki kadar güçlü değildir. Ayrıca teorisinin neden sonuç ilişkilerini sorgular ve bir takım eksikliklere değinir. Lijphart'ın özellikle teorisinin karar alma mekanizması, liderlerin seçme özgürlüğüne sahip olduklarını kabul ederek liderlerin üzerindeki baskıyı yok saymış ve liderlerin hareket etme zorunlulukları dahilinde teşvik edici yapıya özen göstermediğini savunmuştur. (Kevser 2008, 10-11)

Lijphart Kıta Avrupa'sındaki ülkeleri incelemekle kalmamış Kıta Avrupa'sı dışındaki birçok devleti de kendi inceleme alanına katmıştır. Amerikalı sosyal bilimci Michael Hudson, Lijphart ve Nordlinger'in bilimsel çalışmalarını öncelikle Avrupa politik yaşamı ile ilgili olduğunu belirtmiş ancak çalışmaların bölgesel odaklı olmaktan ziyade çözümleyici yönelimler içeren bölgeler arası karşılaştırmalı niteliği, Lübnan'a da dikkat etmelerine neden olduğunu dile getirmiştir. (Şöhret 2012, 93)

1.4. Kimlik

İnsanlık tarihinin başından beri, sürekli kendisini tanımlama ihtiyacı hissetmiş ve değişen şartların etkisi ile farklı öğeler üzerinden tanımlamış, bunu da önce kendisi gibi olmayanlarla karşılaşarak, kendisini ve farklı olanları keşfetmiştir. (Şahin 2012, 44)

Kimlik, insanın kendisini tanımlama ve konumlandırmasının ifadesidir. Bu tanımları genişletecek olursak kimlik, insanın kendisini sosyal dünyasında nasıl tanımladığını ve konumlandığını yansıtır; onun kim olduğu ve nerede durduğuna ilişkin bir cevaptır. Bundan hareketle, kimlik, bir birey veya grubun kendini diğer birey veya gruplardan ayırdedici özelliklerinin tamamı olarak açıklanabilir. Bu tanıma göre kimlik daima bir diğerine göre yapılır. (Bilgin 2003, 199)

Kimlik, her şeyi ve herkesi nitelemez; belirli bir tarihte ortaya çıkmıştır ve belirli bir döneme işaret etmektedir. Kimlikler bir inşa ürünü olarak değerlendirildiğinde bu inşa, geçmişe yönelik her şey silinerek boş bir levha üzerinde bireysel aktörlerin keyfi taleplerine göre gerçekleştirilen bir etkinlik değildir. Kimlik olgusu, tarihsel bir özellik taşır. Kimliklerin, kişilerin özneliliğiyle ilgili boyutlara sahip olması bunun aksini göstermez, çünkü kişinin kendisi de tarihsel bir inşa ürünü olarak görülebilir. Kimlik sosyal bilimler alanında, tıpkı bir zamanlar sınıf kavramının oynadığı role benzer bir şekilde, temel bir analiz aracı olarak kullanılmaktadır. (Şimşek 2010, 6-7)

Kimlik kavramı ile ilgili tanımlar çok fazla olmakla birlikte, bu bölümde konumuza yol gösterici olması bakımından bazı tanımlar seçilmiştir.

- Bozkurt Güvenç'e göre kimlik; "En yakın tanımla, kişilerin, grupların, toplumun veya toplulukların, Kimsiniz? Kimlerdensiniz? sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır." (Güvenç 2010, 3)

- Kemal Karpat’a göre kimlik; “Kişinin içinde yaşadığı çeşitli gruplarla olan ilişkilerini ve bu gruplara olan ödev, hak ve bağlılık derecelerini tayin etmektir. Bu hak ve bağlılıklar, kişilerin ve toplulukların varlıklarını savunmasını ve gelişmesini sağladığı için her şeyden evvel kişiler arası beraberlik ve bilhassa dayanışma yaratmak amacı güderler.” (Minarlı 2012, 60)
- Erol Göka’ya göre kimlik; “En geniş anlamıyla bireyin tüm özelliklerini kapsar. Hem kişinin kendisini nasıl gördüğü, hem de toplum tarafından nasıl görüldüğü, hep kimlik kavramıyla bağlantılı durumlardır. Kimlik, kişinin yaşamda kendine biçtiği, uygun gördüğü rol veya kendisini algılayış biçimidir.” (Göka 2006, 291)
- Doğan Ergun’a göre ise kimlik; “İnsana özgü bir niteliktir. Kimlik bir kişinin bir özelliğidir ve insanın her özelliği kimlik olabilir. Başka bir deyişle, insanın sahip olduğu bütün kişilik özellikleri birer kimliktir.” (Ergun 2000, 79)

Kimliği, “insanın olmak istediği şey ile dünyanın olmasına izin verdiği şeyin buluşma noktası” olarak tanımlayan Erikson’a göre kimlik oluşumunda, ne koşullar ne de istek tek başına belirleyici değildir. “Erikson, topluluk ile kişi arasında bir bağ kurarak, kimliği; kişinin çekirdeğinde ‘yerleşmiş’ bir süreç olarak değerlendirmiştir.” Böylece bireysel kimliğin gelişiminde, toplum ve kültürün etkisini göz önünde bulundurmuştur. Ona göre kişinin gelişimi, çevresiyle etkileşim içerisinde olur. Bu süreçte kimlik oluşumu, kişinin çeşitli konularda seçimler yapmasını içerir. Bu seçimler meslek, dini inanç, siyasi görüş, cinsellik, ilişkisel rol tanımı gibi çeşitli konuları içerir. Seçim yapmanın farklı yolları vardır. Erikson’a göre, bu yollardan en fazla arzu edilir olanı, kişinin farklı seçenekleri araştırıp bunlar üzerinde etraflıca

düşünmesi ve belki de bazılarını deneyerek, kendisine en uygununu seçmesidir. (Anık 2012, 31)

Kimlik kavramının düz bir şekilde “aynılık” olarak anlaşılması söz konusudur. Amin Maalouf’a göre, benzerlik açısından kimlik kişiyi hiç kimseye benzemez yapan şeydir. Kimlik oluşumu sürecinde toplum kişinin önüne birçok kimlik seçeneği sunar. Kişi bu seçeneklerden bazılarını kendi istek ve iradesiyle seçip benimser. Bu açıdan kişi her ne kadar kimlik seçiminde özgür gibi görünse de, seçimi sırasında içinde yaşadığı toplumun değer yargılarından bağımsız kararlarda bulunamaz. Çünkü kişideki değerlendirme süzgecini oluşturan yine kişinin içinde yaşadığı toplumdur. (Ghanbarlou 2013, 22-23)

Tanımlar çerçevesinde kimlik kavramını biraz açmamız gerekirse, kişinin kimliği, o kişinin başkaları tarafından ve kendi gözüyle nasıl görünüp ona hangi değerler biçildiğidir. Diğer bir deyişle; kişinin, kendi gözünde ve diğerlerinin aynasında nasıl görüldüğünün ifadesidir. Kimlik, kişinin kendisini sosyal bir çevrede tanımlama ve konumlamasını içerir. Kişinin diğerleri ile ilişkilerinin ve dünya görüşünün çerçevesini oluşturur. Diğerleri ile ilişki, hem kişiler arası, hem de kişilerin ait oldukları gruplar arası ilişkide kendini ya farklılaştırma, ya da benzer kılma yönünde şekillenmektedir. “Kişinin kendisini nasıl algıladığı kadar, bu algılamada başkalarına nazaran durumunun ne olduğunun da farkında olması da gerekmektedir. Ben, biz ve siz hakkındaki bilgisi kişiye ve gruplara bir şahsiyet ve kimlik kazandırır. Kişinin ve grupların bu kimliği sosyo-kültürel şahsiyetlerin oluşumu ile birlikte meydana gelir. Bu anlamda kimlik, belli bir toplumun kültürü ve grupları içerisinde teşekkül eden bir olgudur.” (Şimşek 2010, 7)

Kimlik kavramı birçok alan tarafından incelenmiş ve çeşitli tanımlar ortaya koyulmuştur. Yukarıda yapılan tanımlamaların yanı sıra kimlik kavramını antropoloji, sosyoloji ve psikoloji bilimlerinin bakış açısından kısaca özetlemek gerekirse; Antropoloji, kimlik kavramını genel olarak kültürle olan ilişkisi kapsamında ele almaktadır. Farklı kültürlerin farklı kişilik özellikleri geliştirdiğini, kişiliğin ait olduğu kültürün bir parçası olduğunu belirtmektedir. Sosyoloji, antropolojiden farklı

olarak, kültürel aidiyet ve farklılıkları toplumsal ilişkiler ve süreçler aracılığıyla harekete geçtikleri zaman konu edinmektedir. Sosyolojiye göre kimlik, kişiye ve topluma nitelik kazandıran, ne olduğunu belirleyen ve öteki konumundan ayıran bir yapıdır. Psikoloji ise insanların kendileri hakkında nasıl düşündükleri ve hissettikleri, bu düşünce ve duyguların psikolojik yaşamın diğer yönlerini nasıl geliştirdiği ve etkilediği üzerine odaklanır. Psikolojik düzeyde kimlik, kendimiz hakkında sahip olduğumuz görüşler, tanımlar, imgeler ve bilgiler gibi, değişik temsilleri içermektedir. Gelişim süreci boyunca diğerleriyle etkileşim içinde öğrenilir ve geliştirilir. (Aslan 2013, 7-9)

Bunun yanı sıra kimlik konusu sadece antropoloji, sosyoloji ve psikolojide ele alınan bir konu olmamış, çeşitli edebi metinlerde ele alınıp işlenen bir konu olmuştur. Batı’da modern romanın ilk örneği olarak gösterilen, İspanyol yazar Miguel de Cervantes’in ünlü eseri, Don (Kişot) Quijote’u, kimlik arayışı ekseninde yazılmış bir roman olarak değerlendirmek mümkündür. (Anık 2012, 19)

Kişinin gerek kendini gerekse de ötekilerini tanıma ve tanımlama aracı olan kimlik, önce algılama ve sonrada bir inşa sürecini kapsar. Bu süreç içerisinde kimlik sadece tanıma ve tanımlama değil, tanınma aracına da dönüşür. Kişi bu süreçte kendi kimliğini inşa ederken, içinde yaşadığı toplumun değer yapısından da etkilenir. Bireysel kimlik ile başlayan inşa süreci, sosyal kimlik, etnik kimlik, dini kimlik, kolektif kimlik, ulusal kimlik gibi farklı kimlik türlerini içererek devam eder. (Anık 2012, 9)

Kimliği, içinde yaşanan toplumsal, kültürel ve ekonomik ilişkilerle geçmişin etkisi ortaya çıkartır. “Her birey yalnızca var olan ilişkilerin sentezi değil, aynı zamanda bu ilişkilerin tarihinin de sentezidir. O geçmişin bir özetidir. Kimliklerin oluşturulması, ancak bu eklemlenmenin bağlamı içinde, günlük yaşamla, ekonomik ve siyasi itaat ve egemenlik ilişkilerinin kesişmesi içinde anlaşılır.” Kimlik; biyolojik, sosyolojik, tarihi ve kültürel bir olgudur ve farklılık esasına dayanır. (Yeniçeri t.y., 28)

Kimlik birbirine karşıt olan aynılık ve farklılık kavramlarının kombinasyonuna dayanmaktadır. Başkalarıyla ortak yönlele vurgu yapılmasının yanı sıra kimliğin asıl önemi, eşsizliğe ve bu eşsizliğin bir sonucu olarak da farklılığa vurgu yapmasıdır. (Anık 2012, 21) Ancak farklılığa yapılan bu vurgu kadar önemli olan bir diğler kavram da benzerliklerdir. Benzerlik, kişilerarası çekimle birlikte, toplumsal gruplarda iletişim ve bütünleşme süreçlerine olumlu katkıda bulunmaktadır. Bu nitelikleriyle kimlik, kişilik kuramları ile toplumsal davranış kuramları arasında bağlantı sağlayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. (Aslan 2013, 7)

Kişinin bedeniyle ilgili bilinci onun fiziksel kimliğini, sahip olduğı ad ve attığı imza gramatik kimliğini, hak ve görevleri hukuksal kimliğini, doğduğu ülke ve ait olduğı soy ulusal/etnik kimliğini, toplumdaki konumu toplumsal kimliğini, inançları, değerleri ve zevkleri kültürel kimliğini, siyasal tercihleri ve ideolojisi siyasi kimliğini oluşturur. (Aslan 2013, 9-10)

Kimlik kavramına yönelik ilk tanımlamayı yapan John Locke kimliği; hatırlama, idrak ve şuurulluk hali olarak tanımlamıştır. Buna göre kimlik, kişilerin düşünme, kendilerini ifade etme ve geliştirme biçimlerinin asli ve değişmez karakteri olarak açıklanmıştır. Locke'un bu yaklaşımı kendi döneminde kabul görmüş ve kendisinden hemen sonra gelen batılı düşünürler tarafından da benimsenmiştir. Leibnitz, Kant ve Kierkegaard kimliği Locke'a benzer şekilde yorumlamışlardır. (Anık 2012, 21)

Briggs ve Cheek'e göre, kimliğin kişisel ve toplumsal kaynakları bulunmaktadır. Kişisel kaynaklar inançlar, değerler ve duyguları içeren, kişi tarafından açık ya da kapalı biçimde yaşanan yönelimleri içerirken, toplumsal kaynakları ise bireyin diğlerleriyle ilişkilerini ve toplumsal rollerini içeren toplumsal kalıtım ve üyeliklerden gelmektedir. (Aslan 2013, 10)

Kimlikler sabit değildirler, çoğulcu ve değişkendirler. Sürekli değişim gösteren kavramsal yapılardır. Kişi yalnız "ben" kavramından ötede bir kişilik ve

kimlikler bütünüdür. Yalnız “ben” olma hakkına sahip olmadığı gibi yalnız yaşama hakkına da sahip değildir. Toplum içinde yaşamak ve öteki kimliklerle ilişki kurmak zorundadır. (Şimşek 2010, 8)

Kimliği statik bir olgu olarak ele almak yanlıştır. Çünkü kimlik, insanın kendini tanımaya başladığı ilk yıllardan itibaren içinde bulunduğu sosyal çevre ile genelde uyumlu bir süreç olarak devam etmektedir. Kişinin gelişimiyle bu süreç zamanla daha da karmaşık hale gelir. Genel anlamda karşılıklı iletişimin sonucu olarak sosyal kurumlar ve sosyal gruplar arasındaki doğrudan ya da dolaylı olarak çizilen sınırlar, kimlikleri oluşturmaktadır. Kimlik olgusunun, cebimizde taşıdığımız kimlik, nüfus cüzdanı ve pasaport gibi kurumsal ve mesleki üyelik, yurttaşlık türleri yanında, kağıt veya resmi belgeye dayanmayan, din, mezhep, parti, dünya görüşü, soy, dil ve etnik köken türleri vardır. Cepte taşınan kimliklerle uyuşmayan ve bu tür kimlikler arasındaki kanunla düzenlenemeyen çeşitlilik bir kimlik sorunu olarak görülürken, bir ulusal kimlik çatışmasına yol açabilir. (Ghanbarlou 2013, 25)

Kimlik, kolektif aidiyetlerden katıldıklarımız, arzularımız, hayallerimiz, kendimizi tasavvur etme, yaşama, ilişki kurma biçimimiz gibi hayattaki duruş yerimizi ifade eden özelliklerin toplamıdır. Kişiler toplumsal hayata kimlikleri ile katılırlar. Meslek, gelir, yaş, cinsiyet bu anlamda kimliğe ilişkin olan ve toplumsal ilişkilerde kendilerine atıfta bulunulan belli başlı kriterlerdir. Bunlarla birlikte dürüstlük, cesaret, yetenek vb. değerlerde kimliğe ilişkindir. Kimliğimizin kabul görmesi için başkaları tarafından da onaylanması gerekir. Bununla beraber geleneksel dünyada daha çok “verili” bir kimlik egemen iken, modern dünya bunu önemli ölçüde “kazanılma” yönünde değiştirmiştir. “Toplumsal mobilite imkanları, yaygın enformasyon, eşitlikçi anlayışlar, temel hak ve hürriyetlerin yaygınlaşması vb. gibi gelişmeler kimliğe ilişkin ‘iradi’ etkinliği önemli hale getirmiştir.” (Şimşek 2010, 8)

Kimlik, kişilerin toplumsallaşma sürecinde edindikleri bir olgudur. Kişiler edindikleri ve benimsedikleri bu kimlik ile toplum içerisinde ve gruplar arası ilişkilerde kendi varlıklarını ortaya koymaktadır. Kısaca günümüz toplumlarında,

kişiler kimlikleri ile var olmaktadır. Kimlik insanlar ve toplumlar arası farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyarak, insanları ve toplumları tanımlama şeklini de göstermektedir. Kimliğin en önemli unsurları dil ve dindir. Her iki unsur da toplumların kimliklerinin oluşmasında önemli rol oynamaktadırlar. (Khoshbakht 2010, 11)

Sonuç olarak kimlik; bireyin kişisel özellikleri, ilişkili olduğu kişi ve gruplar ile yaşadığı toplumdan edindiği ve kendini tanımlarken kullandığı, kişisel, duygusal ve davranışsal boyutları olan, diğerleriyle olan farklılıklar ya da onlara olan benzerlikler temelinde oluşturulan, kişinin kendine yönelik bilinçli kavrayışı olarak tanımlanabilir. (Aslan 2013, 11)

1.4.1. Ulusal Kimlik

Ulusal kimlik ve ya daha sık olarak ulusal karakter fikri 18. yüzyıl yazarlarında özellikle Montesquieu ile Rousseau’da da görülür. Aslında Rousseau’nun söylediği şudur; “izlememiz gereken ilk kural ulusal karaktere aittir; her halkın bir kişiliği vardır ya da olması gerekir; eğer bundan yoksunsa, ona bunu kazandırmak için işe koyulmamız gerekir.” (Ghanbarlou 2013, 36)

Ulusal kimlik kavramının tam anlamıyla anlaşılması milliyetçiliğin tartışılmasını gerektirir. Smith, ulus kavramının köklerini ortak kimliklerin geçmişteki şekilleri ile bağdaştırmaktadır. Smith’e göre, ulusun modernist imgesine göre ulusal kimliği yaratan milliyetçiliklidir. Bir ulusun kimliğini tanımlamak için kullanılan iki ana kriter; etnik yapı ve kültürüdür. İlk bakışta tek olarak algılanmalarına rağmen bu iki kriter, ulus-devleti oluşturma yolunda ve uluslaşmaya doğru yapılan yolculukta birbirinden ayrılmaz iki şey olarak düşünülmektedir. (Khoshbakht 2010, 13)

Ulusal kimlik, bir ulusa aidiyetin özellikleridir. O kişiyi, başka uluslara mensup olanlardan ayıran, onu farklılaştıran kültürel özelliklerdir. Dil, din, müzik vb. ilk bakışta kavranabilen bu özelliklere nesnel kimlik adını vermekteyiz. Bu

özelliklerden bir veya bir kaçını gördüğümüz anda o kişinin ulusunu/kimliğini anlarız ve ona göre davranırız. Ulusal kimlikle ilgili en güzel benzetmeyi Cengiz Güleç yapmıştır ve yabancılar için deniz feneri iken yerliler için pusula olduğunu ileri sürmüştür. (Ghanbarlou 2013, 36-37)

Farklı konulardan hareketle farklı ulusal kimlik tanımları yapmak mümkün olsa da ulusal kimliği, ulusun simgesi olarak kabul edilen değerlerin sosyo-politik ve sosyo-kültürel düzeydeki temsilinin ifadesi olarak değerlendirmek mümkündür. Ulusçuluk fikrindeki değerle ulusal kimlik ile sembolize edilmektedir. Ulusçuluk, Ernest Gellner'e göre modern-endüstriyel toplumlara ait bir ideolojidir. Bu anlamda ulusçuluk, çeşitli alt kültürleri barındıran topluma, üst bir kültürün dayatılmasıyla onun yeniden örgütlenmesi esasına dayanmaktadır. Ulusal kimliğin inşasıyla, toplumda birbirinden farklı olan kişilerin bu üst kültür etrafında bir araya getirilmesi ve böylece toplumsal birliğin sağlanması amaçlanmaktadır. (Anık 2012, 55)

Smith, ulusal kimlik kavramını tanımlamak için bu kavramı Batılı ve Batılı olmayan şeklinde iki modele ayırmıştır. Batılı ya da sivil modelde milletlerin iyi tanımlanmış topraklara sahip olmaları gerekmektedir. (Ghanbarlou 2013, 37) Buradan hareketle Anthony D. Smith, ulusal kimliğin temel özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- “Tarihi bir toprak/ülke ya da yurt
- Ortak mitler ve tarihi bellek
- Ortak bir kitlesel kamu kültürü
- Topluluğun bütün bireyleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler
- Topluluk bireylerinin ülke üzerinde serbest hareket imkanına sahip oldukları ortak bir ekonomi.” (Khoshbakht 2010, 12-13)

Buna göre ulusal kimlik, tarihi bir toprağı, ortak mitleri, tarihi belleğı, kitlesel bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı olarak tanımlanabilir. (Ghanbarlou 2013, 37)

Smith'in belirttiği temel özelliklere ek olarak dil birliğini de eklemek gerekmektedir. Çünkü dil birliğinin sağlanması, modern devletlerin kurulmasında ilk basamak olmuştur. Ancak, konuşulan her dilin bir devlet oluşturmaları da söz konusu değildir. (Yıldız ve Ak 2002, 76)

Nesib Nesibli'ye göre ulusal kimlik, belli bir ulusa kendini ait hissetme bilinci bu ulusun karakteristik özellikleri, ulusun ortak geçmişı, ana vatan, içinde yaşadığı devletin birliğine, milletin maddi ve manevi değerlerine, milli çıkarlarına vs. ilişkin görüşler sistemidir. (Ghanbarlou 2013, 38)

Bütün bunların yanında, bulundukları ülkedeki ulusal kimliğin dışında kendisini gören ve bu noktada ulusal bir aitlik hissi taşımayan kesimler için ulusal kimlik; baskıyı, haksızlığı, anti-demokratlığı, meşruiyetsizliği simgelemektedir. Bu durum özellikle kendi istekleri dışında, savaşlar nedeniyle çeşitli ulusların egemenliği altına giren kimseler için böyledir. (Anık 2012, 63-64)

Ulusal kimlik, toplumların tarihsel olarak, kendi kültürel değerleri ile özümstedikleri bir yapıdır. Ulusal kimlik insanların coğrafî olarak da edindikleri bir kimlik şeklidir. İnsanlar ulusal kimliklerini; tarihsel olarak yaşadıkları coğrafyada kültürlerini, dillerini, dini inançlarını ve toplumsal değerlerini koruyarak oluşturmaktadırlar. (Khoshbakht 2010, 13)

Ulusal kimlik, derin karmaşıklık ve çeşitlilik sunmaktadır. Hayatın neredeyse her alanına temasta bulunan soyut ve çok boyutlu bir yapıdır. Ulusal kimlik hem siyasal hem de kültürel kimliği kapsar. “Kimliğin söylemi, Weber'in demir kafesinden, Gellner'in plastik kafesine yerleştirilen insanlığa dairdir ve kimlik sorunu kesinlikle moderndir ve modernite de benliğin söylemine bağlıdır.” Kim olduğumuzu belirleme, kendi kimliklerimizi ve ötekilerini tanıma ve bunları sürdürebilme basit şeyler değildir. Benliğin kimliğini belirleme ve tanıma, mücadele ve güçlüklerle sahiptir. (Ghanbarlou 2013, 40)

Ulusal kimlik ile birtakım toplumsal işlevlerin yerine getirilmesi amaçlanmaktadır. Anthony D. Smith, ulusal kimlik aracılığıyla; topluluğun yeri doldurulamaz kültürel değerlerinin korunması, özgün köklerinin yeniden keşfedilmesi, aynı ulusal topraklarda yaşayanlar arasında kardeşlik ve akrabalık duygularının yeniden oluşturulması gibi kolektif gereksinimlerin yerine getirildiğini belirtmektedir. Bu gereksinimler, her yeni nesilde ulusun anılması ve yüceltilmesini sağlayan tören, bayram, adet, gelenek ve sembollerle doludur. Bunların ortak amacı, yurttaşlarda ortak bir bilinç uyandırmak ve ortak bir ulusal iradeyi oluşturmaktır. Ulusal kimlik aracılığıyla, kişilerde yüceltilmiş bir ulusal benlik bilincinin oluşturulmasıyla, bu kişilerin ulusu kendileriyle, kendilerini de ulusla özdeşleştirmelerini ve böylece gerektiği anlarda ulusal reflekslerde bulunmalarını sağlamaktadır. (Anık 2012, 62-63)

1.4.2. Sosyal Kimlik

Sosyal kimlik, kişinin gerçekte sahip olduğu özellikleri veya kişinin kendi durumuna, varlığına ilişkin subjektif duygularını ve izlenimlerini aktarma durumudur. Kimlik kavramı hem kişisel hem de sosyal kimliği içinde bulundurmaktadır. Kimlik, birbirini tamamlayan bu iki süreçten meydana gelmektedir. Bunlar aynı zamanda farklılaşma ve özdeşleşme süreçleridir. (Şimşek 2010, 10)

Sosyal kimlik kavramı, kişinin toplumsal düzeyde nasıl tanımlandığını yani diğerleri tarafından nasıl görüldüğünü ve nasıl değerlendirildiğini belirtmektedir. (Aslan 2013, 17) Goffman gibi bazı isimler ise sosyal kimliği kişiler arası etkileşimde bir kişinin sosyal kategorilerden birini öne çıkararak bir sosyal statüye bağlı davranışlar göstererek ortaya çıkardığı görüntü ya da yüz olarak tanımlamaktadır. Hall ise sosyal kimliği, küresel ve yerel, materyal tarihi, kültürel söylemler ve koşullar ile deneyimler açısından sürekli kurulan, sahip çıkılan, üstlenilen, bir yandan güven ve özdeşleşme hissini temin etmeye yönelik olarak sabitleme, konumlama istemi ile diğer yandan farklı öğeler arasında anlaşmalar sonucu ortaya çıkan gerilimin şekillendirdiği aidiyet tasarımı olarak tanımlamaktadır.

Bir diğ er isim Weeks ise, kişilerin kimliklerini oluşturma ve tanımlamalarında nelerin benzeşip ortak olduğu ve nelerin ayrışıp farklılaştığına dikkat ederek yaptıklarını açıklamaktadır. (şahin 2012, 46-47)

Sosyal kimlik, bir kişiye başkaları tarafından yüklenen özelliklere göndermede bulunur. Bunlar o kişinin, temel anlamda kim olduğunu gösteren imgelerdir. Aynı zamanda bunlar kişiye, aynı özellikleri paylaşan öteki insanlarla ilişki içerisine sokar. Öğrenci, anne, avukat, Ortodoks, evsiz, evli vs. sosyal kimlik örneklerindendir. Pek çok kişi birden fazla özellikten oluşan sosyal kimliğe sahiptir. Bir insan aynı anda anne, mühendis ve meclis  yesi olabilir. (Ghanbarlou 2013, 44)

Cameron yaptığı bir araştırmada sosyal kimliğin üç temel özelliğine dikkat çekmiştir:

- “Merkezilik (centrality): Bu boyut, kişinin kendini, sıklıkla, bir grubun  yesi olarak düşünmesini, kafasında bu fikrin var olmasını, grup  yesi olmayı benlik imajının bir parçası, kimliğinin bir göstergesi gibi görmeyi ifade etmektedir.
- İç-grup bağlılığı (ingroup ties): Bu boyut, kişinin aidiyet grubuna karşı güçlü bir bağlılık hissetmesini, grupta kendini ‘kendi yerinde’ gibi hissetmesini, diğer grup üyeleriyle ortak noktalarının olmasını ifade etmektedir.
- İç-grup hoşnutluğu (ingroup affect): Bu    nc  boyut ya da faktör ise grup  yesi olmaktan memnunluğu, kendini grupta düşünmekten rahatlık duymayı ifade etmektedir.” (Bilgin 2007, 274)

Bilgin ise sosyal kimliği çoğu kez, içerisinde barındırdığı niteliklerle tanımlamaktadır. Ona göre sosyal kimliğin özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- “Bir insan grubunun kendi hakkındaki bilinci ve duygusuyla ilişkilidir. Bu grup ruhuna denk düşer ve kişinin sosyal kimliğe bürünmeye başladığı ilk aşama olarak göze çarpar.
- Topluluğun kendine özgü niteliklere sahip olduğu ve bir tekillik taşıdığı yönündeki bilinci ve aidiyet duygusudur. Bu nitelikse sosyal kimliğin farklılık yaratıcı yönüne gönderme yapar.
- Dil, kültür, din, tarih, yaşam alanı ve maddi koşullar kimliği şekillendirirler.” (Ghanbarlou 2013, 45)

Verkuyten’e göre, sosyal kimlikte bireyi bir kişi olarak diğerlerinden ayırt eden özellikler değil, onun diğerleriyle paylaştıkları vurgulanmaktadır. Yani bireyi neyin eşsiz yaptığından çok, mensubu olduğu gruplardaki diğerlerine benzerlikleri ve diğer grupların mensuplarından farklılıkları üzerine yoğunlaşılır. Colombo ve Senatore tarafından yapılan araştırmalarda, sosyal kimliğin iki temel stratejiden kaynaklandığı belirlenmiştir. Bu stratejilerden ilki mensubu olunan gruptakilerle aynı, bir ve benzer olmak, ikincisi ise; başkalarının ait olduğu grupların dışında olmak ve devamlılık duygusudur. (Aslan 2013, 19)

Vamık Volkan, sosyal kimliği “geniş grup kimliği” olarak adlandırarak çoğu hayatları boyunca bir araya gelemeyecek kişilerin aynı etnik, dini, ulusal ya da ideolojik gruba ait olmaya dayalı olarak yoğun aynılık hissi şeklinde ifade etmektedir. Volkan, kimliğin bir yandan diğer geniş gruba ait insanlarla bazı ortak özellikler taşıırken bir yandan da kalıcı aynılık duygusunu paylaşması işlevi

gördüğünü belirterek etnik, ulusal, dinsel, ideolojik vb. kimlikleri örnek olarak sunmuştur. Dolayısıyla sosyal kimlikler etnisite, din, bölge, ideoloji, eğitim, sınıf vs. gibi tanımların biri ya da bir kaçı üzerinden tanımlanmaktadır. (Şahin 2012, 47)

1.4.3. Kolektif Kimlik

Kolektif kimlik, bir insan grubunun, kendine has özelliklere sahip olduğu ve tekillik özelliği taşıdığı bilinci ve aidiyet hissi olarak tanımlanmaktadır. Üst grup kimliği yada sosyal kimliğin topluluklar düzeyindeki anlatımı olarak da ele alınan kolektif kimlik, farklı alt grupların bir araya geldiği daha büyük bir grubun, kendisini tanımlamasını içerir. Irkımız, etnik mirasımız ve dinimiz gibi daha büyük toplumsal gruplara ait olma duygumuz kolektif kimliğimizi oluşturur. (Aslan 2013, 20)

Kolektif kimlikler, her zaman gruplar arası ilişkiler dahilinde ve karşıtlıklar tarzında inşa edilmektedir. Levi-Strauss; “kolektif kimliklerin, fark ve karşıtlık tarzında gözlendiğine, herkesin kendini, diğerlerinden farklı özgül bir bireysellik olarak sunduğuna işaret eder. O’na göre, insan grupları arasında mesafe nedeniyle farklılıklar vardır; ama bunun kadar önemli bir başka farklılık kaynağı, karşı olma, ayırt edilme, kendisi olma arzusudur. Kùltürlerin ve kimliklerin çeşitliliği doğal bir olgu değildir; etnosantrizm hem ilkel, hem de modern toplumlarda gözlenen çok yaygın bir tutumdur; sağlam psikolojik temelleri vardır. Her yerde ve her çağda, her kùltür insanlığın özünü kendisinin canlandırdığını iddia etmiş ve diğer halkları aşağılamıştır.” (Bilgin 2007, 35-37)

Kolektif kimlik, belli bir durumu değil, bir süreci yansıtmaktadır. Bir topluluğun kimliği, diğer topluluklarla ilişki içerisinde ve zamanla değişir. Nasıl ki, bireysel kimliklerin oluşumu ancak kişiler arası ilişkiler açısından mümkünse, kolektif kimliklerin oluşumu da topluluklar arası ilişkiler açısından söz konusudur. Kolektif kimlikte geçmişe dönük bir yan vardır; çünkü kolektif kimlik, birtakım semboller, anılar, bilgiler, inançlar, sanat eserleri, töreler ve değerlerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kolektif bellekten inşa edilir. İnsan toplulukları kendilerini ortak geçmişte tanır, bu geçmiş belleğine işler, ritüel

törenlerle anar ve yorumlar. Dolayısıyla kolektif kimliğin inşasında sosyal imgelerin kolektif belleği şekillendirmesi söz konusudur. Sosyal imgeler kuşaktan kuşağa aktarılan bellek öğelerini, kolektif kimliği temellendirici değerler ve anlamlarla yükler; tarihsel olayları, anıları, sembol, mit veya efsaneye, bu olayların aktörlerini ise kahramanlara, sembol şahsiyetlere dönüştürür. (Ghanbarlou 2013, 46)

Michaud'ya göre kolektif kimlik, “büyük ölçüde, etnotip ve etnik kimlik kavramlarına göndermektedir. Etnotip, belirli bir insan grubunun davranışlar bütünü anlamamızı sağlayan referans modelidir; etnik kimlik, bir varoluş postülasının sonucudur; sübjektif olarak yaşanan ve kavranan bir aidiyet bilincidir. Etnik kimlik, somut ve objektif verilerden tümevarım yoluyla yapılmış genellemeler üstüne inşa edilen kavramsal bir şemadır. Kolektif kimlik belirli bir alanda sınırları belli bir kültürel topluluk tarafından taşınan kimlik olarak sınırlandırılabilir; bu anlamda etnik kimlik ve ulusal kimlik bunun versiyonlarıdır.” (Bilgin 1994, 54)

Bilgin'e göre ise kolektif kimlik; “belirli bir insan grubunun, diğerlerinden farklılığını belirtmekte ve diğer topluluklarla ilişki içerisinde anlam bulmaktadır. Bir süreci yansıtan ve zamanla değişebilen kolektif kimlik, ancak o topluluğun geçmişine bakılarak tanımlanabilir.” (Aslan 2013, 20)

Kolektif kimliklerin farklılaşma eğiliminde olduğunu ve karşıtlıklar içinde kontrast ve fark olarak tanımlandığını açıklamıştık. Buradan hareketle kolektif kimlik, belirli bir alanda kök salmış grupların diğer gruplardan farkını ortaya koymaya çalışmaktadır. Kolektif kimliğin işlevlerine bakıldığında; güvenlik duygusu verme, sübjektif özellikleri birleştirme, harekete itme, süreklilik sağlama, dönüştürme, bazı durumlarda öznelliği ön plana çıkarak hayat tarzlarının belirlenmesi gibi birbirinden farklı boyutlar içermektedir. (Şahin 2012, 52)

İnsan gruplarının kimliğini oluşturan ve onların farklılıklarını ortaya koyan kolektif kimlik sayesinde toplumlar kendi varlıklarını tarihsel süreç içerisinde sürdürmektedirler. Kolektif kimliği olmayan bir toplumun kendi devamlılığını sürdürmesi imkansızdır. (Khoshbakht 2010, 12)

Berneque de kolektif kimliklerin birbirine karşı birtakım boyutları kapsadığını vurgulamaktadır. Yani kimliğin “hem güven verici hem de harekete geçirici özellikleri olduğunu, hem devamlılık hem transformasyon” içerdiğini söylemektedir. Ayrıca, “dönüşümü olmayan kimliğin hiç olmadığını, kimliklerin objektif ve sübjektif özellikleri birleştirerek bütünleştirebilme ve ayrıştırabilme gibi ironik özelliklere sahip” olduğunu belirtmektedir. (Şahin 2012, 53-54)

Sonuç olarak kolektif kimlik, belirli bir insan grubunun kendi hakkındaki bilinci ve duygusuyla ilişkilidir; topluluğun kendine özgü özelliklere sahip olduğu ve bir tekillik taşıdığı yönündeki bilinci ve aidiyet duygusudur. Bu bağlamda, dil, kültür, din, tarih, yaşam alanı, maddi koşullar gibi öğelerin yanı sıra, topluluğun belleği, kolektif kimliği yapılandıran önemli bir faktör olarak belirmektedir. (Bilgin 1994, 55)

1.4.4. Etnik Kimlik

Etnik kimlik kavramı Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan bir terim olup, daha çok “ulus”, “millet” ve “devlet” terimlerinden oluşan bir fikir olduğundan, aslında ilk başta siyasi bir terim olarak kullanıma girmiştir. (Ghanbarlou 2013, 40)

Etnik kimliği, egemen kesimlerin bir azınlık gruba yüklediği bir kimlik olarak incelemek mümkündür. Bazı araştırmalar etnik kimliğin bu yönünü stratejik olarak nitelendirmekte ve bunun en bariz, en sembol yüklü, en karakteristik ögesinin, bir kimlik iddiası ve benlik imgesinin gerçekliğinin dışında kullanımı olduğunu vurgulamaktadırlar. Etnik kimliği bir strateji olarak ele alan araştırma ve incelemeler, azınlığın, içinde bulunduğu bazı zorlamalara, baskılara karşı tepkisini vurgulamaktadır.(Şimşek 2010, 17)

Cox, Dench, Kinloch, Rex gibi bazı yazarlar bunun bir seçim olamayacağı noktasından hareketle ırkçı/milliyetçi ilkeye dönerler. Bu ilke, etkili olabilmek için az çok kurgusal ırkçı bir temel gerektiren otoriter etnik dayatmanın her türlü bireysel kimlik iddiasından daha önemli olduğu fikrini içermektedir. Burada etniklik, zorlama

olarak kavramsallaştırılmaktadır, yani toplumda egemen olan veya elit kesimin bir oyunu “böl ve yönet” politikasının bir biçimi olarak anlaşılmaktadır. (Bilgin 1994, 56)

Weber’e göre etnik kimlikte de, ortak köken inancı ön plandadır. Etnik kimlikteki ortak köken inancının yapay olup olmaması önemli değildir. Önemli olan, aynı etnik gruba üye olduğuna inananların bu ortak köken inancını sahiplenmeleri ve paylaşmalarıdır. Bu ortak köken inancı, geleneklerin benzerliği, fiziksel görünüm benzerliği veya bunların ikisine birden dayanabileceği gibi, sömürgecilik veya göç dolayısıyla ortak bir hafızaya sahip olunması gibi başka nedenlere de dayanabilmektedir. (Anık 2012, 50-51)

Erich Fromm etnik kimliği ekonomik etkenler açısından inceleyerek farklı bir tanım getirmiştir. Ona göre ekonomik etkenler ve psikolojik yapı bağlamında etnik kimliklerin tartışılmasında en önemli olgu “Grup narsizmidir”. Fromm’a göre, ekonomik ve kültürel açıdan yoksul olanlar için tek doyum kaynağı, gruba ait olmaktan kaynaklanan narsistik gururdur. (Khoshbakht 2010, 14)

Barth etnik kimliği, kişiler ve gruplar arasında gerçekleşen etkileşim aşamalarında ortaya çıkan toplumsal bir tasarım olarak ele almaktadır. Barth’a göre kişiler, geliştirdikleri grup dışı toplumsal ilişki süreçlerinde öteki tarafından tanınırlar ya da tanınmazlar. Kişi veya grup tarafından oluşturulan etnik kimlikler bu süreçler sonrasında tasarlanırlar. Bu tanınma ya da tanınmama süreçlerinde şekillenen önyargılar, olumlu veya olumsuz düşünceler, kimliğin oluşumunu doğrudan belirleyen unsurlardır. Bu yaklaşım, özne merkezli bir özellik taşımakla birlikte, etnik kimliklerin de diğer kimlikler gibi rasyonel bir temelde oluşturulduğunu söylemesi açısından önem taşımaktadır. (Ghanbarlou 2013, 41)

Etnisite ve milliyetçilik konularındaki çalışmalarıyla tanınan Anthony D. Smith’e göre iki etnik kimliği birbirinden ayıran çeşitli özellikler mevcuttur. Smith’e göre etnik bir kimliğin; “kolektif bir ismi, ortak soy miti, ortak tarih anlayışı, ortak bir kültürü, dayanışma duygusu vardır ve bu etnik kimlik, belirli bir bölge veya

toprak parçası ile de özdeşleşmiştir.” Smith, bu özelliklerin tüm etnik kimliklerde aynı anda ve hepsinin bir arada bulunamayabileceğini ve bunlardan hangisinin baskın olduğunun da gruptan gruba değişebileceğini ifade etmektedir. (Anık 2012, 52)

Modern ve gelişmiş toplumlara kıyasla geleneksel ve az gelişmiş toplumlarda, bireysel kimlik duygusunun hiç olmadığı ya da çok zayıf olduğu gözlenmektedir. Geleneksel toplumlarda kolektif, etnik, kabile ve aile ile ilgili kimlik duyguları gelişmekte ve kişiler, kendilerini ait oldukları gruba ve gruptaki rollerine göre tanımlamaktadırlar. Günümüzde, etnik kimlik söylemlerinin özellikle ayrılıkçı akımlar tarafından dillendirildiği bir gerçektir. Bu akımlar varlıklarını bir etnik kimlik iddiasına dayandırdıklarında, etnik kimlik ile milliyetçilik çakıştırılmaktadır. (Şimşek 2010, 18)

1.4.5. Dini Kimlik

Din, kişileri topluluklara bağlayan sosyal bağların ifade edildiği, kutsal inanç ve pratikler düzeneği olarak tanımlanmaktadır. Din, toplumun bütünlüğünü, işleyişini ve düzenini olumsuz yönde etkileyecek tutum ve davranışları, bireysel benmerkezciliği bastırmakta ve böylece kişiyi topluma uyumlu hale getirmektedir. Toplumun varlığını ve bu varlığın sürmesini sağlayan ana etkenlerden birisidir. (Khoshbakht 2010, 17)

Din, kararlı ve sağlam bir insan kişiliği oluşturarak toplumsal ilişkilerin de kişilikli ve bütünlüklü olarak gerçekleşmesinde etkili olmaktadır. Din, bu etkisiyle insanın kimlik bunalımına düşmesini de engelleyici niteliktedir. Din, hem kişinin benliğinin oluşmasında, iç dünyasında barışık olmasında, hem de kişinin topluma uyumunda, toplumla, sosyal norm, değer ve inançlarla sağlıklı ilişkide bulunmasında yardımcı olmaktadır. Din, kimlik kazandırma özelliğiyle insanın içinde yaşadığı sosyal çevrede kendini tanımlamasını, kendi konumunu belirlemesini, ayrıca diğerlerine bakış açısını ve tavır alma biçimini tespit etmesini sağlamaktadır. (Ghanbarlou 2013, 54)

Durkheim ve Weber'e göre, dinin toplumda fonksiyonel bir özelliği vardır. Sistemin dengede bulunduğu bir toplumda, din ve dinsel hareketler, bir toplumsal bütünleşme aracıdır. Toplumsal karşıtlıkların ve hoşnutsuzlukların bulunduğu toplumlarda ise din, toplumsal farklılaşmanın bir fonksiyonudur ve dinsel hareketler toplumsal muhalefet biçimi oluşturur. (Khoshbakht 2010, 18)

Smith kimliklerin önem derecesini sıralarken en başa “ulusal kimliği” koyup bunun sebebi olarak da ulusal kimliğin duygusal yönünün diğer tüm kimliklerden daha yoğun olduğunu iddia etmiştir. Smith her ne kadar ulusal kimliğin duygusal yönünü öne çıkarsa da gerçekte dini kimliğin de ulusal kimliğin ötesinde bir yoğunluğunun olduğu bir gerçektir. Dini kimlik kendi “jargonu” içerisinde “hem bu dünya, hem de diğer dünya” için vaatlerde bulunmaktadır. Bu yönü ile de milliyetçilik genelde dinden destek görmektedir. (Şahin 2012, 49)

Dini kimlik, toplumların tarihsel olarak benimsedikleri inançlardan ortaya çıkıp, onların yaşam biçimlerini etkileyen bir yapıdır. Mistik inançlardan tutun da semavi dinleri kapsayan toplumların inançları onların kutsal olarak değerlendirdikleri olgulardır. Bu inanç sistemi çerçevesinde toplumların kimlikleri dini inançları doğrultusunda kendisini şekillendirmektedir. Dini kimliğin sürekliliğinin kazanılmasında dini ayin ve törenler büyük önem taşımaktadır. (Khoshbakht 2010, 19)

İKİNCİ BÖLÜM

LÜBNAN’IN SİYASİ TARİHİ

Bir dönem bölgenin İsviçre’si olarak tanımlanan, daha sonra da çatışma, kamplaşma ve siyasi örgütlerin merkezi haline gelen Lübnan, dini farklılıkları ve buna paralel şekillendirilen idari yapısıyla Ortadoğu labirentinin en karmaşık noktasını oluşturur. 19. ve 20. yüzyılın ürünü olan karmaşık yapının ise kökenleri asırlar öncesine kadar gitmektedir. (Turan t.y., 373)

Lübnan’ın batı ve doğu dağ silsileleri Suriye’nin en yüksek ve büyük dağlarıdır. Akdeniz sahilinde birbirine paralel kuzeyden güneye doğru sıralanan iki sıradağdır.(Kurt 2008, 1) Bu sıradağlar içinden geçtiği ülkeyi ikiye ayırırlar. Lübnan bu iki dağ silsilesine birden verilen addır.(Gürtekin 2005, 1)Ülkenin adının nereden geldiğiyle ilgili çeşitli bilgiler mevcuttur. Bazı kaynaklara göre, Lübnan kelimesinin, Arapçada süt anlamına gelen ve ülkenin beyaz dağlarını simgeleyen, “Laban” kelimesinden türediği belirtilmektedir.(Yurtsal 2006, 7-8) Bu ismi Yunanlılar vermiştir. İbraniler ise Doğu dağı Batı dağı olarak isimlendirmişlerdir.(Kurt 2008, 1) Bazıları da Lübnan’daki taşların beyazlığı nedeniyle bu ismi aldığını söylerler. Ancak buna itiraz olarak Lübnan’ın ormanlarla kaplı olduğunu ve beyaz taşların görünmediğini söylemektedirler.(Gürtekin 2005, 1)Bazıları ise; ne kardan ne taştan bu ismi aldığını Samiler döneminde bol yeşil yaprağı olan koku veren bir ağaçtan bu ismi aldığını söylemektedirler.(Kurt 2008, 1)

İbranice Lebanon, Süryanice Lebnan, Arapça Lübnan, Yunanca Libanos, Latince Libanus ve bazı batı dillerinde Lebanon ve Liban olarak isimlendirilen Lübnan kelimesinin, Sami dillerinde beyaz anlamına gelen “İbn” kökünden geldiği ve karlarla kaplı dağlarından dolayı bu ismi aldığı ifade edilir.(Bozkurt 2010, 8)Samice bir isim olması nedeniyle bütün zamanlarda ve bütün milletler tarafından değiştirilmeden kullanılan ve bilinen bir isimdir.(Gürtekin 2005, 1)

2.1. Osmanlı İmparatorluğu Öncesi Lübnan

Lübnan'ın deniz kenarında olması, tarih boyunca onun Akdeniz'de önemli bir ticaret merkezi olmasını sağlamıştır. Bu ticaret geleneği, bu bölgede çok eski çağlarda yaşamış olan Fenikeliler ile başlamış ve yüzlerce yıldır, yabancı idarelere rağmen sürmüştür. Ortadoğu'da ilk insan yerleşiminin M.Ö. 8000 yılına kadar geri gittiği belirtilmektedir. Bugün Lübnan olarak bilinen bölgede tarihin kaydettiği ilk yerleşik insan topluluğu Fenikeliler olup, M.Ö. 3000 yıllarında kıyı kesimlerinde ve yoğun ağaçlık iç bölgelerde yaşamışlardır. (Çiyan 2007, 5)

Tarihin ilk devirlerinde insanlığın geleceğine yön veren Fenikeliler, yazı dilinin oluşmasını sağlamış ve alfabeyi icat etmişlerdir. Tarih kitaplarında tüccar ve denizci olarak nitelendirilen Fenikeliler kendilerini Fenikeli olarak tanımlamamışlardır. Bu konu üzerine çalışmalar yapan tarihçiler halkın kendilerini Kenani ve yaşadıkları bu bölgeyi de Kenan olarak adlandırdıklarını ifade etmişlerdir. İbranice de Kenan kelimesinin ikinci anlamı tüccar olarak geçmektedir. Ancak araştırmacıların çoğu, Fenike isminin, onların dışarıya satmış olduğu bölgeye özgü kırmızımsı mor kumaştan, yani “phoinikes” kelimesinden türetilebileceğini ifade etmektedirler. (Kevser 2008, 53)

Fenikelilerden sonra bölgeye sırasıyla Mısırlılar (M.Ö. 15. ve 13. yüzyıllar), Asurlar (M.Ö. 875-608), Babiller (M.Ö. 685-529), Persler (M.Ö. 529-333), İskender ve Selefki Hanedanlığı (M.Ö. 333-64), Roma İmparatorluğu (M.Ö. 64-M.S. 395) ve Bizans İmparatorluğu (M.S. 395-636) hakim olmuşlardır. 636 senesinde Hz. Ömer tarafından fethedilerek Müslümanların hakimiyeti altına giren Lübnan, sırasıyla Emevi, Abbasi, Selçuklu, Eyyubi ve Memluk idaresi altında kalmıştır. (Kor 2006, 25)

Lübnan 1516'da Osmanlıların denetimi altına girer. Çok kültürlü bir geleneğe sahip olan Osmanlılar cüzi bir vergi karşılığında bölgeye özerklik tanırırlar. Devlet baskısından kurtulan gruplar bu sefer de birbirleriyle çatışmaya başlarlar. Maruniler ile Dürziler arasında asırlar boyunca sürecektir olan hakimiyet mücadelesi de bu yıllarda başlar. (Muran 2010, 6)

2.2. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi (1516-1918)

Osmanlı İmparatorluğu Suriye ve Lübnan topraklarını Yavuz Sultan Selim tarafından 1516'da Mercidabık Savaşı sonunda topraklarına katmış ve Osmanlı egemenliği 1918'e kadar yaklaşık 400 yıl sürmüştür. (Arı 2008, 104)Yavuz Sultan Selim zamanında Suriye dört idari bölüme yani eyalete ayrılmış durumdaydı; Şam, Trablusşam, Halep ve Sayda. Osmanlı bu eyaletleri bölgeye atadıkları valiler aracılığı ile yönetmiştir. Ancak Lübnan'da hüküm süren emirlerin özerkliğine çok fazla dokunmamıştır. (Bozkurt 2010, 59)

Bu dönemde Suriye ile aynı yönetim birimi altında özerk bir bölge olan Lübnan'da Maruniler sayıca fazla olsa da, Osmanlı bölgeye Dürzi ailelerden emirler atamıştır. (Kor 2006, 26)1516-1697 yılları arasında Maanlar,1697-1841 yılları arasında ise Şihabiler tarafından yönetilmiştir. (Hüseyin 2001, 244)

Bölge, Osmanlıların yürüttükleri genel politikaları doğrultusunda, oldukça özerk bir yapıya sahip olarak, tüm din ve kültürlerin serbestçe icra edildiği bir konuma sahip olmuştur. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet, bu bölge içinde veya yakınında kök salmıştır. Bu inanışların farklı anlayışları, dinsel ve mezhepsel çeşitliliğe yol açmıştır. (Bağlıoğlu 2006, 107)

Lübnan 19. yüzyıldan itibaren Fransız ve İngiliz emperyal rekabetine sahne olmuştur. Batılıların Osmanlı Devleti'ni parçalama girişimlerinde bölgedeki azınlıklar yoğun olarak kullanılmıştır. Batılı güçlerin kışkırttığı mezhep düşmanlığı Dürzilerle Maruniler arasında 1841, 1845 ve 1860 yıllarında çatışmalara yol açmıştır. İlk ayrışma 1842'de yaşanmış ve Osmanlı, bölgede "emirlik" sisteminden "çifte kaymakamlık" sistemine geçerek kuzeyde Marunilerin, güneyde ise Dürzilerin yönetiminde iki kaymakamlık kurmuştur. (Kor 2006, 26-27)

Lübnan'da çare olarak düşünülen ve Maruni-Dürzi temsilinin olduğu iki kaymakamlıktan oluşan kaymakamlık sisteminin de 20 yıl gibi kısa bir sürede iflas etmesi Lübnan'ın, Osmanlı'nın elinden çıkacağı tarih olan 1920'lere kadar mutasarrıflık sistemi ile idare edilmesine sebep olmuştur. Mutasarrıflık sisteminde

Lübnan Dağı, Maruni olmayan bir Hristiyan tarafından direk Osmanlı'ya bağlı olarak yönetilmiştir. Ancak bu dönemde de istikrar sadece 60 yıl sürmüştür. (Bozkurt 2010, 60)

2.2.1. Emirlik Dönemi (1516-1842)

Yavuz Sultan Selim Memluklerle yapılan savaş sırasında kendilerinin yanında yer alan Dürzi Maan ailesine Şam'da "Dağın Sultanı" unvanını vermiş ve Dürzi Dağı olarak bilinen Şuf bölgesinin yönetimini bu aileye bırakarak merkeze bağlı emirlik sistemini hayata sokmuştur. (Ayhan ve Tür 2009, 30)

Emirlik sistemi dönemi adı verilen bu devirde Osmanlı öncelikle iki konuya önem veriyordu. Bu iki önemli konuyu gerçekleştirebilecek güce Maan ailesinin sahip olması da bu bölgenin yönetimini almasının başlıca sebeplerindendir. Bu konulardan ilki vergilerin toplanması, diğeri ise iç güvenliğin sağlanması ve her sene Şam şehrinde toplanan hac kervanının güvenlik içerisinde Hicaz'a gidip gelmesiydi. (Buzpınar 2003, 248)

1697'ye kadar hüküm süren Maan ailesinin yükselişi Modern Lübnan'ın babası olarak bilinen II. Fahrettin ile zirve noktasına ulaşmıştır. (Bozkurt 2010, 61)II. Fahrettin zamanında Maanlar nüfuzunu giderek arttırmış ve 1600'lü yıllara girildiğinde Kuzey ve Güney Lübnan'ın tamamına yayılmıştır. II. Fahrettin'in bağımsızlık yolunda izlediği bu politika Osmanlı tarafından hoş karşılanmamış ve vergilerin aksatılması üzerine Şam Beylerbeyi Hafız Ahmed Paşa 1612-1613'te Lübnan üzerine sefer düzenlemiştir. Bunun üzerine Emir Fahrettin yerine oğlu Ali'yi bırakarak İtalya'ya kaçtıysa da 1618'de affedilerek tekrar Lübnan'a dönmüştür. Eski politikalarını devam ettirerek hakimiyetini pekiştirmiştir. Aynı dönemde Avrupa ile ticari ve dini ilişkileri belirgin bir şekilde geliştirmiş ve misyonerlik faaliyetleri kapsamında yeni kiliseler yapılmasına izin vermiştir. Yaşanan bu gelişmeler üzerine IV. Murad, Şam Beylerbeyi Küçük Ahmed Paşa'yı Fahrettin'in üzerine göndermiştir. Yakalanan Fahrettin ve oğulları İstanbul'da idam edilmiştir. (Buzpınar 2003, 249)

16. ve 17. yüzyıllarda Marunilerin bölgede güçlendiği Dürzilerin ise kendi içinde ki iktidar mücadeleleri nedeniyle hem ekonomik hem de politik olarak Emirlikte zayıfladığı görülmektedir. Ekonomik açıdan Marunilerin güçlenip Dürzilerin zayıflamasının en büyük nedeni Marunilerin Ortadoğu ile Avrupa arasında ki ipek ticaretinin Lübnan bölümünü ellerinde tutmalarıdır. (Kevser 2008, 58) Politik nedeni ise, Emir Haydar Şihab'tan sonra yerine geçen Emir Mülhem'in oğlu Yusuf Şihab'ın 1756 'da din değiştirerek Hristiyan olması ve 1770 yılında Emir olması sonucunda Lübnan'da yüzyıllardır süren Dürzi hakimiyetinin son bulmasıdır. (Çiyan 2007, 8)

Emir Yusuf'tan sonra yerine 1788 yılında Şihabi Emirliği dönemine damgasını vuran ve 52 yıl emirlik yapan II. Beşir tayin edilmiştir. Bu süre içinde II.Beşir'in Lübnan'daki gruplar arasında denge kurduğu ve Lübnan'ı en iyi yöneten kişi olduğu üzerine vurgu yapılmıştır. (Bozkurt 2010, 61)

Bölgedeki Osmanlı Valisi Cezzar Ahmet Paşa'nın ölümüyle rakipsiz kalan II. Beşir bağımsızlık hareketlerine önem vermeye başlamış ve Osmanlı'ya karşı isyan eden Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa ile temaslar kurmuştur. Osmanlı üzerinde emelleri olan ve Mısır Valiliği ile yetinmeyen Mehmet Ali Paşa Suriye Valiliği'ni de alabilmek için II. Beşir ile ittifak kurmuş ve 1831 yılında oğlu İbrahim Paşa komutasında ki orduyu önce Akka'ya daha sonra Suriye'ye yollamış ve 1832 yılında bölgeyi ele geçirmiştir. (Çiyan 2007, 10)

Bu olaya karşılık hem Mehmet Ali Paşa'ya haddini bildirmek hem de Suriye ve Lübnan'ı geri almak isteyen II. Mahmut'un gönderdiği Osmanlı ordusunun Nizip'te İbrahim Paşa'ya yenilmesi batılı güçleri de endişeye sokmuştur. Bölgede güçlü bir oluşum yerine zayıf bir Osmanlı isteyen İngiltere duruma hemen müdahale etmiş ve İbrahim Paşa, Suriye ve Lübnan'dan çekilmek zorunda bırakılmıştır. Buna karşılık Mısır Valiliği Mehmet Ali Paşa'nın soyuna bırakılmıştır. (Arı 2008, 105)

1832-1840 yılları arasında Mısır idaresinde kalmış olan Lübnan'da etkileri uzun süre devam edecek olaylar olmuştur. Bu dönemde II. Beşir, İbrahim Paşa'nın

isteklerini yerine getirmekten başka bir şey yapmamıştır. Osmanlı Devleti'ne karşı Avrupa devletlerinin desteğini kazanmak amacıyla gayrimüslimlere uygulanmakta olan ayrımları kaldırmış, bölgede misyoner faaliyetlerini serbest bırakmıştır. Bunun yanında yüksek askeri harcamalarını karşılamak için vergileri arttırmış ve zorunlu askerlik uygulamasını başlatarak ciddi isyanlara sebep olmuştur. Mısır yönetimine karşı duyulan bu rahatsızlıklar Müslüman, Dürzi ve Hristiyanları birleştirmiş ve Haziran 1840'ta geniş çaplı isyana sebep olmuştur. Bu isyan sonucunda II. Beşir Malta'ya sürgün edilmiş ve İbrahim Paşa Lübnan'ı tamamen boşaltmak zorunda kalmıştır. (Buzpınar 2003, 250)

Mısır güçlerinin yenilgisi ile Lübnan'da II. Beşir dönemi sona ermiş ve Osmanlı tarafından 1840 yılında III. Beşir Emir olarak atanmıştır. Bu süreçte ülkenin iç dinamikleri değişmiş ve II. Beşir yönetimine karşı birleşen Müslüman ve Hristiyan topluluklar değişen dengeler sonucunda tekrar karşı karşıya gelerek ülkede yeni politik çatışmalara zemin hazırlamışlardır. (Kevser 2008, 60) Artan çatışmalarla birlikte bölgede hakimiyeti tesis edemeyeceği anlaşılan III. Beşir 1842 yılında görevden alınmış ve bölgede Şihab ailesinin yönetimine son verilmiştir. (Arı 2008, 107)

III. Beşir'in yerine Lübnan tarihinde ilk defa Lübnanlı olmayan biri, (Macar) Ömer Paşa atanmıştır. Avrupalılar bu atamayı Lübnan'ın otonomisinin ortadan kaldırılmasına yönelik yapılmış bir atama olarak görmüş ve şiddetle karşı çıkmıştır. Bu atamanın daha önce Lübnan'a tanınmış imtiyaz ve hakların ortadan kaldırılması anlamına geldiğini ve bunu kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdir. (Çiyan 2007, 14)

Emirlik sisteminin sona ermesiyle birlikte, yapılan Ömer Paşa atamasına karşı çıkan Avrupa devletleri, ülkenin yönetsel olarak tekrar yapılanması gerektiğini dile getirmişlerdir. (Kevser 2008, 60-61) Çözüm olarak sunulan çeşitli görüşler arasında Avusturya Prensi Kont Metternich'in teklif ettiği "Çifte Kaymakamlık" adı verilen çifte yönetimli yapı kabul edilmiş ve 1842 yılından itibaren Lübnan iki ayrı kaymakamlık tarafından yönetilmiştir.

2.2.2. Çifte Kaymakamlık Dönemi (1842-1861)

Beşir Şihab döneminin ardından Lübnan'da yeni bir düzenlemeye gidildi. Bu düzenleme formülasyonunun ana çizgilerini ilk olarak Avusturya Prensi Metternich çizmiştir. 1842'de başlayan ve 1845'teki Şekip Efendi'nin getirdiği ek düzenlemelerle geliştirilen bu yeni düzenleme Çifte Kaymakamlık Düzeni ya da Osmanlı tarihinde anıldığı adıyla, Şekip Efendi Düzeni olarak bilinir. (Taşkesenlioğlu 2006, 31)

Lübnan'da yeni mezhepsel çatışmaları önlemek amacıyla getirilen çifte kaymakamlık sistemine göre ülke toprakları, kuzeyde Maruni, güneyde Dürzi bir kaymakamın yönetiminde olmak üzere iki idari bölgeye ayrılmıştır. (Ziya 2010, 97)Bu iki bölge arasına da Dir el-Kamer diye adlandırılan tampon bölge oluşturulmuştur. (Bozkurt 2010, 62)Ocak 1843'te yapılan tayinlerle Haydar Abüllam Maruni bölgesinin, Ahmet Arslan'da Dürzi bölgesinin kaymakamlığına getirilmiştir. (Buzpınar 2003, 250)Her iki atanan Kaymakam'da merkezi Beyrut'a taşınmış olan Sayda Valisi'ne bağlı çalışacak ve ona karşı sorumlu olacaklardı. (Taşkesenlioğlu 2006, 31)

Emirlik sistemi döneminin geleneksel yerel idare yapısını ortadan kaldıran yeni sistemin karşılaştığı en önemli sıkıntılardan biri Hristiyan, Dürzi ve Müslümanların karışık olduğu mahallelerde yaşanmış ve “harekat” adı verilen kanlı bir iç savaşın yaşandığı bir devir başlamıştır. (Buzpınar 2003, 250)Bu yaşanan olaylar karşısında topluluklar sisteme karşı itirazlarda bulunmuş ve Lübnan'da durumlar içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Bütün bunlara Osmanlı Devleti de kayıtsız kalmamış ve bölgeye durumu düzeltmesi için Hariciye Nazırı Şekip Efendi'yi göndermiştir. Şekip Efendi, mahalli gruplar ve Avrupa devletlerinin temsilcileriyle yaptığı görüşmeler sonucunda, tarafların ellerindeki silahların toplanmasını, 1844 isyanına karışanların affedilmesini, vergilerin genel bir değer üzerinden alınmasını ve isyanlarda malları yağma edilenlere tazminat ödenmesini kararlaştırmıştır. (Muran 2010, 10) Alınan bu kararlara ek olarak, her kaymakamlığa Müslüman, Dürzi, Maruni, Grek Ortodoks ve Grek Katolikleri temsil eden birer üyenin yanı sıra altı hakimin yer alacağı birer meclis kurulmuştur. (Buzpınar 2003,

250)Şekip Efendi'nin Lübnan'da almış olduğu kararlardan rahatsızlık duyan Fransız ve İngiliz Konsoloslukları durumu İstanbul'a bildirmişlerdir. İstanbul'daki Beş Devlet Büyükelçileri de baskı yaparak Şekip Efendi'nin azledilmesini sağlamışlardır ve yerine Emin Paşa atanmıştır. (Çiyan 2007, 16)

Şekip Efendi'nin azledilene kadar kurduğu düzen hiç değilse görünürde Lübnan'a bir süre huzur getirmiştir. Fakat 1858'de, büyük ölçüde Fransa'nın kışkırtmasıyla, bölgede bir çiftçi ayaklanması çıkmıştır. Ülkenin kuzeyindeki Hristiyan Maruni köylüler Maruni şeyhlere, güneyindekiler ise Dürzi feodal soylulara karşı ayaklanmış ve Dürzi köylülerin dindaşlarının yanında yer almasıyla ayaklanma hemen dinsel bir savaş biçimine dönüşmüştür. (Sander 1982, 223)

Bunun üzerine Osmanlı Hariciye Nazırı Keçecizade Fuad Paşa Lübnan'a gelmiş ve sorumlu gördüğü Şam Valisi Müşir Ahmet Paşa dahil çok sayıda kişiyi idam ettirmiştir. (Buzpınar 2003, 251) Ekim 1860'ta yedi devletin katılımıyla (Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Prusya ve İtalya) imzalanan İstanbul Antlaşması'yla (Beyoğlu Antlaşması) Lübnan'da "Çifte Kaymakamlık" dönemi sona ermiş ve "Mutasarrıflık" sistemi kabul edilmiştir. (Arı 2008, 108)

2.2.3. Mutasarrıflık Dönemi (1861-1915)

Yeni düzenleme ile Lübnan'a müstakil mutasarrıflık statüsü verilmiş ve mutasarrıfın Lübnan dışından Osmanlı vatandaşı bir Hristiyan olması şartı getirilmiştir. Ayrıca Mutasarrıf, Babıali tarafından tayin edilmiş ve doğrudan Babıali'ye karşı sorumlu olmuştur. (Buzpınar 2003, 251) Mutasarrıfa yardımcı olmak üzere farklı dini grupların oransal şekilde temsil edildiği 4 Maruni, 3 Dürzi, 2 Ortodoks Rum, 1 Katolik Rum, 1 Sünni ve 1 Şii olmak üzere toplam 12 üyeden oluşan bir meclis oluşturulmuştur. (Turan t.y., 375)Lübnan, kaymakamları mutasarrıf tarafından tayin edilecek yedi kazaya ayrılmış, ayrıca nahiye ve köy sistemi de getirilmiştir. Mutasarrıflığın iç güvenliğini sağlamak üzere jandarma teşkilatı kurulmuştur. Halk din, mezhep ve sınıf ayrımına tabi tutulmamış, mutasarrıflık

içinde hak ve sorumlulukları eşit olmuştur. Toplanan vergiler öncelikle mutasarrıflık ihtiyaçları için harcanmış artan miktar İstanbul'a gönderilmiştir. Gelirlerin yetersiz kalması durumunda ise açık merkezi hazine tarafından tamamlanmıştır. (Buzpınar 2003, 251)

Bu yönetim süresinde Lübnan Ortadoğu'nun "en iyi yönetilen, en zengin, en varlıklı, en barışçıl ve en mutlu ülkesi" olarak anılmıştır. Bir çok araştırmacının üzerinde birleştikleri bu nokta belki edebi bir anlatı olması nedeniyle abartılı bulunabilir ancak hiç şüphe yok ki bu dönem "Uzun Barış" dönemidir. (Taşkesenlioğlu 2006, 35) Bu dönemde, çatışmaların nispeten durulmasıyla birlikte iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma sürecine girilmiş ve Avrupa ilişkileri hızla gelişmiştir. (Kor 2006, 27) Ayrıca Tarım, inşaat ve ticaret sektörlerinde gelişmeler kaydedilmiş ve ABD ile ekonomik ilişkiler geliştirilmiştir. (Güdül 2008, 108)

Avrupalı Devletlerin isteğiyle getirilen mutasarrıflık sistemi bölgeye bir süre de olsa barışı ve huzuru getirmiştir. Ancak duruma Osmanlı açısından bakacak olursak, mutasarrıflık sistemi ile birlikte bölgedeki dini gruplar Osmanlı'dan ziyade Avrupalı devletlerle sıkı bir ekonomik, siyasi ve dinsel ilişki içine girmiştir. Maruniler Fransa, Ortodokslar Rusya, Yahudi ve Dürzi gruplar İngiltere, Protestanlar ise hem ABD ve İngiltere hem de Almanya ile ilişkide bulunmuştur. (Ayhan ve Tür 2009, 44)

Mutasarrıflık dönemi Lübnan'da yeni sosyal ve siyasi bir anlayış ve düşünce akımının da gelişmesine yol açmıştır. Lübnanlı aydınlar, birbirleri ile mücadele yerine bir Müslüman-Hristiyan işbirliği anlayışını geliştirmişlerdir. Ancak, 19. yüzyılda Avrupa'da başlayıp yayılan milliyetçilik akımı da özellikle Osmanlı idaresi altındaki Hristiyan toplumları etkilemişti. Balkanlarda baş gösteren Yunan, Sırp, Romen isyanları ve bağımsızlık hareketleri diğer toplumları da etkilemiştir. (Acar 1989, 20)

Dönemin Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit bu gelişmelerden haberdar olarak, Ortadoğu'daki Müslüman toplumlar ile daha iyi ilişkiler kurmuş ve onlara bazı

haklar sağlayarak Pan-İslamizm fikrini canlı tutmuştur. Ancak 20. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı'nın içinde Jön Türkler tarafından Türk milliyetçiliği düşüncesi ortaya atılmıştır. (Ziya 2010, 102)

1908-1909 yıllarını takip eden dönemde, Arap milliyetçiliği fikrinin Ortadoğu'daki Müslümanlar arasında da yayılması bölgedeki siyasi gelişmeleri temelden etkilemiştir. İngilizlerle anlaşılan Arap milliyetçileri, Mekke Şerifi Hüseyin'in çevresinde bir araya gelerek 1916 yılında Osmanlılara karşı bir isyan başlatmış ve Şerif Hüseyin kendisini Arap ülkeleri kralı ilan etmiştir. (Gürtekin 2005, 19)

İngilizler, Osmanlı İmparatorluğu'na isyan eden Şerif Hüseyin'i desteklemişler ve savaştan sonra Ortadoğu'da büyük bir İslam İmparatorluğu'nun kralı olarak destekleyeceklerini taahhüt etmişlerdir. İslam-Arap esasına dayalı bir devletin kurulmasından uzun süredir kuşku duyan Lübnan Hristiyanları Fransa'ya yaklaşarak Müslüman-İngiliz işbirliğine karşı Lübnan'ın bağımsızlığını desteklemelerini istemişlerdir. İngiltere ve Fransa'nın Şerif Hüseyin ile yaptığı görüşmelerde Şerif'in kuracağı Arap devletine Lübnan'ın dahil edilmeyeceği Şerif'e kabul ettirilmiştir. 1917'de başlattığı isyanda başarılı olan Şerif'in oğlu Faysal komutasındaki ordu, önce Filistin'e sonra Suriye'ye girmiş ve burada "Şerif" adı altında bir Arap devleti kurduğunu ilan etmiştir. Bununla yetinmeyen Faysal, Beyrut'a girerek işgal edince Fransa'nın çok sert tepkisiyle karşılaşmış ve Beyrut'tan çıkartılmıştır. (Acar 1989, 23)

1915 senesine kadar sükunet içerisinde olan bölge, Türklerin "Küçük Lübnan" antlaşmasını bozup, bölgenin denetimini tümüyle İstanbul hükümetine vermesiyle karışmıştır. İngilizler ile Fransızlar 1918 senesinde Osmanlıları bölgeden sürüp çıkarmışlardır. 30 Eylül 1918'de 400 yıllık Osmanlı hakimiyetine son vererek bölgeye çıkan Fransız birlikleri, bir hafta sonra 8 Ekim'de Lübnan'a girmiştir. Lübnan'da Osmanlı'nın dağılmasından hemen sonra bir Arap yönetimi kurulmuştur. Fransa, tekrar bağımsızlıklarının verileceğini vaat ederek bölgeye askeri vali atamış ve bölgede Fransız Mandası Dönemini başlatmıştır. (Bozkurt 2010, 66)

2.3. Fransız Manda Yönetimi Dönemi

1918 yılının Ekim ayı başlarında İngiltere ve Fransa tarafından işgal edilen Lübnan'da(Manaz 2008, 284)Fransız işgal bölgesi komutanlığına Albay Piepape, Yüksek Komiserlik görevine Picot ve Mahalli Müşavirlik görevine de Maruni Emile Edde getirilmiştir. Böylece burada kurulan Fransız idaresinde,ülkedeki Marunilerle işbirliği içinde onları koruyan bir düzen oluşturulmuştur. Her iki tarafında işbirliğinden çıkarı vardı. Maruniler Fransa tarafından himaye edilerek Şerif Hüseyin'in Arap devleti tarafından işgal edilmekten korunmuş, Fransızlar da Hristiyanlarla işbirliği halinde ülkedeki varlıklarını rahatlıkla sürdürmüştür. (Acar 1989, 24)

I. Dünya Savaşı sonrası Paris Barış Konferansı'nda Maruni temsilciler tarafından Fransa himayesi altında ayrı bir Lübnan Devleti fikri savunulmuştur. Ancak bölgenin henüz bağımsızlığa hazır olmadığı düşünülmüş ve manda rejiminin kurulması prensipte kabul edilmiştir. (Bağlioğlu 2006, 109)Maruniler, Fransızların mandası altındaki bir geçiş döneminin bağımsızlığa gidecek en uygun ve sağlam yol olduğunu düşünürken, Suriye'deki Faysal taraftarları manda rejiminin gereksiz olduğunu söyleyerek doğrudan bağımsız bir devlet kurma fikrini savunmuşlardır. (Acar 1989, 24)Arapların muhalefetine rağmen Müttefikler Yüksek Konseyi 24 Nisan 1920'de San Remo'da vardığı mutabakatla Suriye'nin (ve Lübnan'ın) Fransızların manda rejimi altına alınmasını kararlaştırmıştır. (Arı 2008, 159)

Bölgenin yönetimini ele geçiren Fransa 1 Eylül 1921'de Suriye'den bağımsız "Daha Büyük Bir Lübnan"ın kurulduğunu ilan etmiştir. (Odeh 1986, 84)Yeni devletin sınırları kuzeyde Kebir ırmağı, doğuda Antilübnan dağlarının zirvesi, Balebek ile birlikte Bika'nın tamamına yakını, güneyde ise Sayda ve Sur şehirlerini içine alacak şekilde belirlenmiştir. Bu şekilde ağırlıklı olarak Müslüman nüfusu içine almış olan yeni devletin yüzölçümü 10.453 km² olup, başkenti Beyrut olmuştur. Lübnan'da oluşturulan Fransız manda sistemi Temmuz 1922'de Milletler Cemiyeti tarafından da onaylanmıştır. (Buzpınar 2003, 251)

Büyük Lübnan'ın kurulmasından sonra meydana gelen en önemli olay 1925 yazında Suriye'de ortaya çıkıp Lübnan'a da yayılan Dürzi ayaklanmasıdır. Fransızların güçlerini zayıflatma girişimlerine karşı çıkmalarına rağmen Dürzilerin ayaklanması ulusal bir niteliğe sahiptir. Ayaklananlar tüm Suriye'nin birleştirilmesi, bir iç yönetimin oluşturulması ve Fransız birliklerinin geri çekilmesi için çağrıda bulunmuşlardır. Ayaklanma 1927'de yenilgiye uğratılmıştır. Bu ayaklanma sırasında Fransa, bir anayasa hazırlayarak bu hareketleri önlemek istemiştir. Hazırlanan anayasa ile 24 Mayıs 1926'da Lübnan Cumhuriyeti ilan edilmiş ve devlet başkanlığına Rum Ortodoks Charles Dabbas getirilmiştir. (Odeh 1986, 84) Dabbas başta olduğu süre içerisinde Müslüman Muhammed El-Ciştir'i meclis başkanlığına getirmiştir. (Bozkurt 2010, 72)

Lübnan Anayasası'nın kabulü, Fransız manda rejiminin sona ermesi ve Lübnan'ın tam bağımsız olması anlamına gelmemiştir. Ancak, bağımsızlık yönünde atılmış önemli bir adım olmuştur. (Acar 1989, 26) İlan edilen cumhuriyet esasen Fransa'nın vesayetinde olmuştur. Yeni anayasaya göre Lübnan hükümeti iç işlerinde yetkili kılınmış, dış ilişkiler tamamen Fransa'ya bırakılmış ve Yüksek Komisere kanunları veto etme hakkının ötesinde meclisi feshetme ve anayasayı askıya alma yetkisi verilmiştir. Ayrıca, Fransızca Arapça ile birlikte resmi dil olarak kabul edilmiştir. (Buzpınar 2003, 251)

1920'li yıllara damgasını vuran Hristiyan iki lider Edde ve Huri arasındaki rekabet 30'lu yılların başında artarak devam etmiştir. Edde Lübnan'ın Arap dünyasından tamamen ayrılmasını ve Lübnan topraklarının dokunulmazlığını savunurken, Huri ise Arap aydınlarla iyi ilişkiler kurulması gerektiğini savunmuştur. Huri bu fikirlerini kurduğu Anayasal Blok ile doktrin haline getirmişti. Geri kalmayan Edde'de Huri'nin karşısında Ulusal Blok'u kurmuştu. Bu iki örgüt siyasi parti olarak değil fikirlerini yayacakları siyasal örgütlenmeler olarak tasarlanmıştı. Edde 1920'lerin başından beri taşıdığı bu fikirlerle 1929-30 yılları arasında kısa bir dönem başbakanlık yapma imkanı bulmuştur. (Bozkurt 2010, 72)

1932 yılına gelindiğinde bu iki lider de adaylıktan çekilmiştir ve meydan meclis başkanı olan Muhammed El-CiŖr'e kalmıştır. Adaylığını sağlama almak isteyen El-CiŖr Müslümanların ülkede fazla olduğunu savunarak bir nüfus sayımı yaptırmıştır. (Çiyan 2007, 30) Sayım sonuçlarına göre nüfusun %50,73'ünü Hristiyanlar, %49,26'sını da Müslümanlar oluşturmaktaydı. Bu gelişmeler Hristiyan cephesinde özellikle Edde'de endişe meydana getirmiştir. Çünkü yıllardır süre gelen Hristiyan çoğunluğu yalanı resmi olarak belgelenmiş oldu. Bunun üzerine toplumda "cumhurbaşkanının Marunilerden olması gerekliliği" anlayışı tartışılmaya başlanmıştır. (Bozkurt 2010, 73) Muhammed El-CiŖr'in cumhurbaşkanlığına aday olmasına tepki gösteren Fransa Mayıs 1932'de anayasayı askıya almış ve Lübnan Meclisi'ni feshetmiştir. (Buzpınar 2003, 251)

1936 yılında Lübnan ile Fransa arasında Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. (Hüseyin 2001, 250) Bu anlaşma imzalandığında Müslümanlar ve Hristiyanlar birbirleri ile işbirliği içinde, eski düşmanlıklarını bir kenara bırakmış şekilde ve hep beraber Fransız mandasından kurtulmanın yollarını aramaktaydılar. Bu hareket ilk defa Lübnanlı kimliğinin de oluşmasını sağlamıştır. Müslümanlar, Suriye ile birleşmekten vazgeçerken Hristiyanlar da, Lübnan'ın artık Hristiyan bir devlet olmadığını kabul etmişlerdir. (Bozkurt 2010, 73-74) 1937'ye gelindiğinde meclis yeniden yürürlüğe girmiş ve Edde cumhurbaşkanı seçilmiştir. Edde'de başkanlığa Sünni Hayrettin Ahdab'ı seçmiştir ve böylece günümüze kadar devam edecek olan "Cumhurbaşkanının Marunilerden Başbakanın da Sünnilerden" seçilme geleneği 1937'de başlamıştır. (Acar 1989, 31)

Fransa, Suriye ve Lübnan ile ilişkilerini daha yumuşak bir zemine oturtmak amacıyla Eylül 1936'da Suriye, Kasım ayında da Lübnan ile ittifak antlaşmaları yapmıştır. (Yılmaz 2004, 20) Antlaşmaya göre, Lübnan 1939 sonundan önce tam bağımsız bir ülke olarak Milletler Cemiyeti'ne üye olacak, Fransa ile barışta ve savaşta müttefik kalacak, toprakları ve karasuları Fransa tarafından askeri amaçlı kullanılabilir, Lübnan ordusu Fransa tarafından eğitilecek ve her türlü teknik ve bilgi ihtiyacı Fransa'dan giderilecekti. Lübnanlı Müslümanlar antlaşmaya sert tepkiler vermiştir ve Müslümanların yoğun olduğu bölgelerde protesto gösterileri

yapılmıştır. Ancak yapılan tepkilerin hiçbirisi yönetimin tavrını değiştirmemiştir. (Buzpınar 2003, 252)

Yapılan bu antlaşmaları Fransa Parlamentosunun onaylaması İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar gerçekleşmemiştir. Çünkü Fransa adına antlaşmayı imzalayan Halk Cephesi Hükümeti düşmüş ve yerine muhafazakar bir hükümet gelmiştir. Yeni hükümet, söz konusu antlaşmayı meclise sevk etmemiş ve bahane olarak o dönemde böyle bir antlaşmanın Kuzey Afrika’da bulunan sömürgeleri arasında huzursuzluklara neden olacağı gösterilmiştir. Bu durum, Suriye ve Lübnan’daki bağımsızlık mücadelesinin savaş sırasında ve sonrasında da devam etmesine neden olmuştur. (Yılmaz 2004, 20)

Bu gelişmeler Fransız yanlısı Cumhurbaşkanı Edde’nin yıpranmasına ve otoritesinin giderek zayıflamasına yol açmıştır. Savaş yıllarının bunalımlı geçmesi de Lübnan’daki siyasi krizi şiddetlendirmiş ve Edde’nin Nisan 1941’de istifa etmesine sebep olmuştur. Bunun üzerine Haziran’da İngilizler ve Fransızlar Lübnan’ı işgal etmiş ve 1941’de Lübnan’a bağımsızlık verileceği resmen ilan edilmiştir.(Buzpınar 2003, 252) Ancak Fransa tarafından verilen bu söz Fransız çıkarlarına ters düştüğü için tabi ki yerine getirilmemiştir.

1943 yılında içeriden ve dışarıdan yapılan baskılara dayanamayan Fransa Lübnan Anayasası’nı tekrar yürürlüğe koymuş ve seçimler yapılmıştır. Hristiyan Huri ve Müslüman Sulh ailesinin öncülüğünü yaptığı yeni “Arap Milliyetçiliği” görüşü taraftarları Meclis’te çoğunluğu sağlamışlardır. 21 Eylül 1943 tarihinde toplanan yeni Meclis, Bishara El-Huri’yi 44 lehte oy gibi önemli bir çoğunlukla Cumhurbaşkanlığına seçmiş ve Huri, müttefikleri Sünni Riyad Sulh’u Başbakanlığa atayarak Maruni, Sünni, şii, Grek Ortodoks, Grek Katolik ve Dürzilerin temsil edileceği bir Kabine kurulmasını istemiştir. Böylece bir Maruni ve bir Sünni’nin en üst iki görevi paylaştığı bir Ulusal Pakt üzerinde anlaşılmıştır. (Acar 1989, 33) Buna göre siyasi iktidar, din faktörüne göre paylaşılmış ve meclis 6 Hristiyan, 5 Müslüman oranına göre düzenlenmiştir. (Bağlıoğlu 2006, 110)

Maruniler, Grek Ortodokslar, Grek Katolikler, Sünni, Şii ve Dürziler bu dağılımda baz alınan başlıca dini grupları oluşturur. Ulusal Pakt'ın en can alıcı ve en çok eleştiriye uğrayan noktası cumhuriyetin kilit makamlarının dağılımıdır. Başbakanı görevden alma ve meclisi feshetme yetkisine sahip cumhurbaşkanlığı makamı ve ordu komutanlığı Marunilere, başbakanlık Sünnilere, meclis başkanlığı Şii'lere, dışişleri bakanlığı da Grek Ortodokslara bırakılmıştır. Dürziler ise bir dönem temel taşlarından birini oluşturdukları sistemin ancak son halkasında yer alabilmiştir. Böylece asırlardır süren Maruni-Dürzi ikilemi de yerini Maruni-Sünni hakimiyetine bırakmıştır. Ayrıca yönetimde söz sahibi olan bu altı gruptan her biri veto hakkına sahiptir. (Turan t.y., 376-377)

Yeni kabine göreve başladıktan hemen sonra Fransa manda yönetimini sona erdirmeye müzakerelerine başlamıştır. 8 Kasım 1943'te Lübnan Meclisi manda yönetiminin getirdiği kısıtlamaları kaldıran bir kanun kabul etmiştir. (Buzpınar 2003, 252) Oylamaya sadece Fransız yanlısı Emile Edde katılmamıştır. (Acar 1989, 33) Yeni kanun hızla cumhurbaşkanı onayından geçirilerek 9 Kasım günü Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bu oldubittiği kabul etmeyen Fransızlar 11 Kasım günü Cumhurbaşkanı Huri, Başbakan Sulh ve bazı kabine üyelerini tutuklamıştır. Ayrıca anayasayı askıya almış, meclisi feshetmiş ve yönetimi oy kullanmayan Emile Edde'ye teslim etmiştir. (Buzpınar 2003, 252)

İçerideki tepkilere ilaveten, ABD ve İngiltere de Lübnan'a tam bağımsızlık verilmesi için baskı yapmaya başlamıştır. Yapılan baskılara daha fazla dayanamayan Fransa, Lübnanlıların isteklerine boyun eğmiş ve 22 Kasım'da Cumhurbaşkanı ve Başbakanı serbest bırakmıştır. Böylece Lübnan, 1943 yılı Kasım'ında tam ve mutlak bağımsızlığa kavuşmuş oldu. Yıllarına kadar, Fransız manda rejimine verilmiş olan bütün ayrıcalık ve hakların ortadan kaldırılması kararlaştırılmıştır. Gerek Lübnan, gerek Suriye tam olarak siyasal bağımsızlıklarını kazanmışlardır. (Acar 1989, 34) Ancak Fransız askerlerinin Lübnan'dan çıkması BM'nin Şubat 1946'da aldığı karar sonucunda 1946 yılının sonunda gerçekleşmiştir. (Arı 2008, 168)

2.4. Manda Yönetimi Sonrası Lübnan ve 1958 Bunalımı

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte dünya yeniden şekillenmeye başlamıştır. Emperyalist devletler bölgede daha fazla kalamamış; Lübnan'ın da aralarında bulunduğu bölge ülkelerine bağımsızlıklarını vererek bölgeden ayrılmışlardır. (Bozkurt 2010, 76)

1943 yılı sonunda yeniden görevine başlayan Huri iktidarı, bölgedeki Arap ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmiştir. 8 Kasım 1944 tarihinde Suriye, Ürdün, Irak, Mısır ve Lübnan tarafından imzalanan ve Arap Ligi'ne temel oluşturan İskenderiye Protokolü, Lübnan'ın izlediği genel politikanın uygun olduğunu ve mevcut sınırları içindeki bağımsız Lübnan'a saygı gösterileceğini teyit etmiştir. Lübnan, 1945 yılında kurulan Arap Ligi'ne ve Birleşmiş Milletler Örgütü'ne de kurucu üye olarak dahil olmuştur. (Acar 1989, 34)

Bağımsızlık sonrası dönemde Lübnan'ın en büyük şansı, gerek II. Dünya Savaşı'ndan henüz çıkmış ve büyük bir yıkım yaşamış Avrupa ülkelerinin gerekse yeni bağımsızlığını kazanmış Arap ülkelerinin zayıflığı olmuştur. Bu sayede ilk on beş sene içerisinde iç gerilimler nispeten daha düşük bir düzeyde seyretmiş; ülke, dışarıdan gelen sermayenin de etkisiyle iktisadi kalkınma sürecine girmiştir. (Kor 2009, 38-39) Kısa sürede bölge ülkeleri içerisinde en yüksek yaşam standardına ve eğitim seviyesine ulaşmıştır. Özellikle, 1948-1949 ve 1967 Arap-İsrail savaşlarından sonra uluslararası iş çevreleri, merkezlerini çatışma alanlarından Lübnan'a kaydırmışlar ve bu olay, Lübnan ekonomisine yeni bir soluk vermiştir. Ancak bu ekonomik gelişmeler bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların başında gelir dağılımının bozulması ve ekonomik gelişmelerden Hristiyanların daha çok faydalanarak zenginleşirken Müslümanların fakirleşmesi gelmektedir. (Yılmaz 2004, 194) Bu durum ve 1948'de bölgede kurulan İsrail devletinden sonra bölgeye gelen Filistinli mülteci ve İran'dan gelen radikal Şii gruplarının ülkedeki demografik yapıyı bozmaları sonucunda Lübnan'da küllenmiş olan dini mücadele körüklenmiştir. (Işık 2010, 225)

Lübnan'ı bağımsızlığa götüren yönetimin başında bulunan Huri 1947 seçimlerinin ardından cumhurbaşkanlığına tekrar seçilmiştir. Ancak iç politikada Huri'nin etkinliği giderek azalmış ve Lübnan ekonomisi ciddi krizlere maruz kalmıştır. 1950'li yıllara güçlü bir muhalefetle giren Huri'nin, en önemli yardımcılarında Başbakan Riyaz Sulh'un bir suikast sonucu öldürülmesinden sonra otoritesi zayıflamış ve 18 Eylül 1952'de istifa etmiştir. (Buzpınar 2003, 252) Bu istifanın ardından cumhurbaşkanlığına Kamil Şamun seçilmiştir. Batı yanlısı, liberal ekonomik politikaları benimseyen Şamun'un yönetiminde olduğu dönem aynı zamanda bölgede Soğuk Savaş'ın getirdiği çekişmelerin ve 1952 Mısır Devrimi'yle tüm Ortadoğu'da yayılan Nasır Milliyetçiliğinin yükseldiği bir dönemdir. (Atacan 2004, 289)

1952 Devrimi ile Ortadoğu ve Arap dünyası sahnesine çıkan Nasır, batılı emperyalist ülkelerin boyunduruklarından kurtulmak için mücadele vermek gerektiğini savunmuştur. Ayrıca Arap gericiliğine ve tutucu krallık rejimlerine karşı da mücadele bayrağını açan Nasır, Arapların aslında tek bir ulus olduklarını, ancak emperyalist devletler tarafından suni sınırlarla bölündüklerini, bu bölünmenin de emperyalizmin ve ona bağlı Arap gericilerinin işine geldiğini, Arap halklarının tek bir devlet içinde birleşmeleri gerektiğini söylemiştir. (Bozarslan 1976, 117)

Temmuz 1956'da Nasır'ın Süveyş Kanal Şirketi'ni millileştirmesi üzerine millileştirmeye karşı çıkan İngiltere ve Fransa daha önceden yapmış oldukları anlaşma gereği İsrail 29 Ekim 1956'da Mısır'a taarruzla Sina bölgesini işgale başlamıştır. Fransa ve İngiltere Mısır'a gönderdikleri ultimatomla Sina bölgesini boşaltmasını istemiş ancak Nasır bu bölgeyi boşaltması halinde İsrail tarafından bölgenin işgal edileceğini düşünerek bu isteği reddetmiştir. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa savaş uçakları ile Mısır'ı bombalamış ve Süveyş'i işgal etmiştir. Nasır'ı devirmek amacıyla İngiltere, Fransa ve İsrail'in giriştikleri bu harekate ABD Başkanı Eisenhower karşı çıkmış ve bölgeyi boşaltmaları için baskı yapmıştır (Pehlivanoğlu 2004, 271-272) ve bu düşüncelerle 5 Ocak 1957'de Eisenhower Doktrini olarak bilinen mesajını ABD Kongresine göndermiştir.

Mesajda, Ortadoğu ülkelerine ekonomik yardım yapılarak bu ülkelerin bağımsızlıklarının korunması ve ekonomik kalkınma sağlanması için, isteyen Ortadoğu ülkelerine askeri yardım yapabilmek için ayrıca yine Ortadoğu ülkelerinin istemeleri halinde komünist devletlerden gelecek saldırılara karşı Amerikan Silahlı Kuvvetleri'nin kullanılabilmesi için yetki istemiştir. Bu yetkilerle birlikte üç yıl süre ile her yıl 200 milyon dolar harcama yetkisi de istemiştir ve istek büyük oy çokluğu ile 9 Mart 1957'de kabul edilmiştir. (Çevik 2005, 109) Eisenhower doktrini olarak anılacak ilkeler; sadece İngiltere'nin bıraktığı boşluğun doldurulması anlamına gelmiyor, aynı zamanda olası Sovyet tehdidi karşısında ABD'nin Ortadoğu ülkelerini savunacağını ifade ediyordu. (Pehlivanoglu 2004, 272) Bu doktrin ilk olarak 6 Ocak 1957'de Lübnan tarafından imzalanmış ve Bağdat Paktı karşısında izlenilen tarafsızlık politikasından vazgeçilmiştir. (Bozkurt 2010, 77)

1958 yılında patlak veren iç savaşın tek sorumlusu olarak görülen Şamun, Eisenhower Doktrini çerçevesinde ABD'den yardım istemiş ve Başkan Eisenhower, 14.300 Amerikan deniz piyadesini Lübnan'a göndermiştir. Şamun, yaptığı isteği Komünist tehdidi altında bulunmasına dayandırırken, Eisenhower ise asker göndermesindeki maksadının Lübnan'da bulunan Amerikalıların hayatını korumak ve Lübnan'ın bağımsız kalmasını sağlamak olduğunu savunmaktaydı. (Hüseyin 2001, 255-256)

1958 bunalımı müdahaleler ile kısa sürede bastırılmış ve ülkedeki durum normale dönmüştür. Ülkede huzur ve asayişi sağlamanın ancak Müslümanlara da iktidarda kabul edilebilir bir ortaklık verilmesiyle mümkün olacağına inanan Şihab, Müslümanları da önemli görevlere getirmeye başlamıştır. Böylece Lübnan'da etnik gruplar arasında süregelen bunalım daha fazla tırmanmadan durdurulmuştur. (Acar 1989, 39)

İlk iç savaştan da alınan dersle, yüzyıllardır siyasi alanda etkili olan belirli liderlere ve ailelere bağlılık yerine yeni bir Lübnanlı kimliği inşa etme çabaları döneme damgasını vurmuştur. Bu durum, eski bağlılıkları devam ettirme çabasındaki Şamunistler ile ulus yaratma hedefindeki Şihabistler arasında yeni bir kutuplaşmaya

yol açmıştır. Cumhurbaşkanları Fuad Şihab (1958-64) ile Charles Hilu (1964-70) dönemlerinde etkili olan Şihabizm akımı, aynı zamanda iktisadi gelişimi, fiziki altyapının yenilenmesini ve siyasi alanda reformu da öngörmekteydi. Çünkü Cumhurbaşkanları Huri ve Şamun zamanında sadece belli aileler zenginleşmiş geri kalan halk fakirlik içinde yaşamaktaydı. (Kor 2009, 42)

1948 Arap-İsrail Savaşı'yla başlayan ve 1971'de el-Fetih ve FKÖ'nün Ürdün'den "Kara Eylül"¹ adı verilen olay sonucunda çıkarılmalarıyla bölgeye göçen Filistinliler, bu bölgede ki hassas Müslüman-Hristiyan dengesini bozmuşlardır. Ancak 1967 Savaşı sonrasına kadar fazla sorun yaratmamışlardır. (Yılmaz 2004, 195)1967 yılında patlak veren Üçüncü Arap-İsrail Savaşı bütün dengeleri altüst etmiştir. İsrail'in Arap devletlerinin ordularını altı günde mağlup etmesi, 1964'te kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün giderek güçlenmesini; Gazze, Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ün, yani bütün Filistin topraklarının İsrail işgaline uğraması da direnişin merkezinin mültecilerin yaşadığı çevre ülkelere kaymasına neden olmuştur. (Kor 2009, 43) Bu savaştan sonra Filistinlilerin İsrail'e karşı yürüttükleri mücadelenin tarzı da değişmiş ve gerilla savaşına dönmüştür. Bu mücadelede en çok kullandıkları üs Lübnan olmuştur. Lübnan'ın üs olarak kullanılması İsrail'in bu saldırılara Lübnan sınırları içerisinde misli ile karşılık vermesine ve burada yaşayan Lübnanlıların zarar görmesine neden olmuştur. (Yılmaz 2004, 195)

Bütün bu karışıklıkların üzerine Ordu Komutanı General Bustani başkanlığında bir askeri heyet, FKÖ lideri Arafat ile görüşmek üzere Kahire'ye gitmiştir. Mısır Devlet Başkanı Nasır'ın da temsilcilerinin bulunduğu görüşmeler sonunda 3 Kasım 1969 tarihinde Kahire Antlaşması imzalanmıştır. (Yılmaz 2004, 195-196)Bu antlaşmayı, İsrail'in 1973'teki yeni bir saldırısının akabinde Lübnan Ordusu ile Filistinli gerillalar arasında Mayıs ayında yeniden patlak veren çatışmaları durdurmak üzere Arap ülkelerinin de devreye girmesiyle imzalanan Milkart Protokolü takip etmiştir. Protokol ile Kahire Antlaşması teyit edilse de gerillaların hareketlerine bazı sınırlamalar getirilmiştir. (Kor 2009, 44)Kahire Antlaşması ile

¹ Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) adında George Habaş liderliğindeki Marksist bir grubun batı devletlerine yönelik uçak kaçırma eylemlerinden bunalan Ürdün Hükümeti'nin Filistinlilere sivil-gerilla demeden yaptığı katliamın adı olarak anılmaktadır. (Jr. ve Davidson 2007, 448)

Filistinlilere verilen haklara tepki veren Hristiyanlar silahlanmaya başlamış ve yer yer Filistinlilerle çatışmalar ortaya çıkmıştır. (Yılmaz 2004, 196)

Bu uygulamaların iki temel sonucu olmuştur. İlk olarak Filistinlilerin giderek radikalleşmesi ve artan şiddet Lübnan'da iç bölünmelere ve toplumda varolan çatlakların derinleşmesine yol açmıştır. İkinci olarak ise şiddetin karakteri hızla değişmeye başlamış ve ülkeyi daha büyük bir iç savaşa doğru sürüklemiştir. (Atacan 2004, 293)

2.5. İç Savaş

2.5.1. İç Savaş'ın Nedenleri

1958 yılında tamamen alt üst olan ülke içindeki dengeler Şihab'ın cumhurbaşkanlığı zamanında yapılan reformlarla kısmen de olsa tekrar düzelmiştir. Ancak 1960'ların sonu 1970'lerin başlarına doğru Lübnan'ı gittikçe zora sokan olaylar yaşanmaya başlamıştır. Süleyman Franjiye'nin cumhurbaşkanlığına rastlayan bu dönem, gerek iç gerekse dış dinamiklerin ülkedeki kaosu arttıran etkilerinin birleşerek devam ettiği bir dönem olmuştur. (Bozkurt 2010, 79)

Sosyal olaylar, özellikle savaşlar, iç savaşlar, ihtilaller, darbeler, ayaklanmalar ve karşı darbeler birdenbire ortaya çıkmazlar. Sosyal olaylarda tıpkı deprem, sel gibi doğa olaylarına benzerler ve belli bir oluşumun ya da birikimin sonucu olarak meydana gelirler. Kimi zaman, sosyal patlamaları başlatan bir olay, yüzeyde o patlamanın nedeni olarak görülebilir. Ancak bu, aldatıcı bir görünümdür. Neden gibi görünen olay, aslında belli bir birikim sonucunda meydana gelmiş bir başlangıçtır. Yani bardağı taşıran son damladır. (Bozarslan 1976, 179)

Lübnan'ın siyasi, iktisadi ve sosyal hayatı mezhep çizgisinde şekillenmiştir. Çünkü "Lübnanlılık" kimliği ve ortak sosyo-kültürel değerler yerine kan bağı, cemaat ve mezhep bağları kimliği oluşturan ana unsurlar olmuştur. 19. yüzyıldan itibaren dış güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda Lübnan içindeki farklı aileleri ve cemaatleri birbirlerine karşı kullanmaları sonucu kalıcı düşmanlıkların tohumları

atılmış ve bu tohumlar 1975 yılına gelindiğinde meyvelerini vermiştir. (Kor 2006, 31)

Lübnan gibi bir ülkede iç savaşın çıkmasının sebebini bir iki olayla açıklamak doğal olarak mümkün değildir. Savaşın çıkmasına küçük büyük onlarca olay etki etmiştir. Ancak en önemli iki neden ülke içerisinde meydana gelen sosyal ve ekonomik değişiklikler ve Filistinlilerin Lübnan’a göç etmeye başlamasıdır. (Bozkurt 2010, 79)

Bağımsızlığını kazanan Lübnan, ekonomik olarak büyük gelişme göstermiş ve kısa zamanda bölgedeki ülkeler arasında yaşam standartları ve eğitim seviyesi en iyi olan ülke konumuna gelmiştir. Özellikle 1948 ve 1967 Arap-İsrail Savaşları’ndan sonra iş çevreleri rotalarını Lübnan’a çevirmiştir ve bu durum ülke ekonomisine can vermiştir. (Yılmaz 2004, 194)

Yeni ekonomik gelişmelerin iyi yönde ilerlemesine rağmen bu gelişmelerden Hristiyanların daha çok faydalanması gelir dağılımında adaletsizliğe sebep olmuş ve Hristiyanlar ile Müslümanlar arasındaki gelir dengesi gittikçe açılmıştır. Hristiyanlar zenginleşirken, Müslümanlar fakirleşmiştir. Bu durumdan en çok etkilenen ise Sünni ve Şii Müslümanlar olmuştur. (Sarısaltık 1999, 41)

Bütün bunların yanı sıra, Lübnan’daki Filistinli mültecilerin siyasi ve özellikle askeri etkinliklerini giderek arttırmaları ve İsrail’e karşı direnişlerini buradan idare etmeleri, iç savaşın asıl bahanesi olarak görülmüştür. (Kor 2009, 49) Ancak asıl neden, Lübnan’ın siyasi sisteminin zaaflı yapısı ve iç siyasi dengelerin sallantılı durumudur. Lübnanlı Müslümanlar Filistinlilerin varlığından kendi siyasi durumlarını değiştirmek için faydalanmak istemişlerdir. Yeni bir sayım yapılmasını ve mezhepçi sistemin kaldırılmasını talep etmişlerdir. Bu Hristiyanlarda iktidarı kaybetme korkusuna neden olmuştur ve bu siyasal gerilim iç savaşa neden olmuştur. (Elçi 2010, 28-29)

İç savaşta her bir unsur kendi amacını gerçekleştirmek için uğraşmıştır. Hristiyanların amacı, Filistinlileri ve Suriyelileri Lübnan'dan çıkarmak ve tamamen tasfiye edemeseler bile, Lübnan solunu hiç değilse zayıflatmaktır. Lübnan solu ise, Lübnan toplumunda bir “devrim” gerçekleştirmenin peşindeydi. İlmli Müslümanların amacı ise, özellikle ordudaki Maruni çoğunluğunu kırmak ve Müslüman toplumun, Lübnan sistemine Hristiyanlarla eşit olarak katılmasını sağlamaktır. Filistinlilerin amacı ise, Lübnan'daki üslerini koruyarak, Lübnan topraklarını “Filistin'in Kurtuluşu” için bir trampelen olarak kullanmaktır. Radikal Filistinliler de, iç savaştan yararlanarak, sade Lübnan'da değil, bütün Arap ülkelerinde devrimler yaratmak ve radikal kitle ayaklanmaları ile İsrail'e karşı “Vietnam usulü” bir mücadele açmak istemişlerdir. (Armaoğlu 1989, 514-515)

Lübnan İç Savaşı'nın taraflarını ele alacak olursak; Hristiyan kesim Lübnanlılar Cephesi (LC) adı altında birleşirken, Müslümanlar ise, Lübnan Ulusal Hareketi (LUH) adı altında birleşmişlerdir. Lübnanlılar Cephesi'nde ağırlıklı olarak Maruni gruplar bulunmaktaydı. Bunların yanı sıra, Cemayel ailesinin liderliğini yaptığı Falanjist milisler, Süleyman Franjiye'nin Marada Tugayları, Cemil Şamun'un Ulusal Liberal Partisine bağlı milisler, Etienne Sakr'a bağlı milisler ile Georges Adwan'ın Al-Tanzim'e bağlı milisleri bulunmaktaydı. (Ayhan ve Tür 2009, 97)Lübnan Ulusal Hareketi'nin içinde ise başlıca üç akım bulunuyordu. Bunlar; “1)Suriye Yanlısı Gruplar², 2) Bağımsız Lübnanlı Grup³ ve 3) Irak Yanlısı Gruplar⁴”dır.”Bunların dışında LUH'un yapısında bulunmayıp iç savaş esnasında ona yardım eden Filistinli gruplarda vardır. (Odeh 1986, 235)

2.5.2. İç Savaş'ın İlk Evresi (1975-1976 Yılları)

Çatışmalar 1975 yılında iç savaş boyutuna ulaşmıştır. On dokuz ay sürecek olan bu iç savaşın başlamasında iki olay etkili olmuştur. Bunlardan ilki 13 Nisan 1975 tarihinde Falanjist lider Beşir Cemayel'in Beyrut yakınlarındaki Ayn El-

² Suriye Milliyetçi Partisi (Nasırcı bir partidir.) ve İmam Musa Sadr'ı destekleyen gruplar. (Bağlıoğlu 2006, 115)

³ Canbolat'ın Sosyalist İlerici Partisi, Komünist Parti, Komünist Eylem Partisi, Sosyalist Eylem Partisi. (Bağlıoğlu 2006, 115)

⁴ Arap Baas Sosyalist Parti. (Bağlıoğlu 2006, 115)

Rumana’da bir kilisenin açılış töreninde Filistinli militanların ateş açması üzerine iki Falanjist asker ve bir muhafızın öldürülmesi olayıdır. (Terzi 2011, 19)

İkinci olay ise Şubat ayında Sayda’da balıkçıların grevi ile başlamıştır. Coğunluğu Müslüman olan küçük balıkçılar Kamil Şamun liderliğinde Kuveyt-Lübnan sermayesiyle kurulmuş Proteine Şirketi’nin bölgede büyük bir balıkçılık endüstrisi kurma girişimine karşı çıkmışlardır. Küçük balıkçıların haklarını savunan ve sevilen yerel bir politikacı olan Maruf Saad’ın vurulması ile çatışmalar başlamıştır. (Atacan 2004, 294)Kısaca açıklamak gerekirse bu iki olay sonucunda iç savaş bir din ve mezhepler savaşı olarak ortaya çıkmıştır.

Ayn El-Rumana olayının sorumluları ve sonuçları tartışılırken, Dürzilerin lideri Kemal Canbolat, Lübnan’daki Ulusal Hareket liderlerini toplayarak, Falanjist Partisi’nin Ayn El-Rumana olayından sorumlu olduğunu ve bu nedenle söz konusu partinin Lübnan siyasi hayatından çekilmesini isteyen ve Falanjist Parti’ye mensup bakanların bulunduğu bir hükümetin Ulusal Cephe tarafından desteklenmeyeceğini hükme bağlayan bir karar alınmasını sağlamıştır. (Yılmaz 2004, 197)

Hükümet bunalımının da yarattığı boşluktan etkilenen milisler arasındaki gerilim bir anda yükselmiş ve 22 Mayıs’ta Beyrut’un çeşitli yerlerinde Hristiyanlar ve Müslüman-Filistin grubu arasında şiddetli çatışmalar başlamıştır. Taraflar çatışmaları karşı tarafın başlattığını kendilerinin sadece savunmada olduklarını ileri sürerek sorumluluğu birbirlerine atmışlardır. (Acar 1989, 72)

Devlet yönetiminde krizin dozu gittikçe artarken Beyrut civarında da Filistinli gerillalar ve Falanjist milisler arasında yer yer çatışmalar baş göstermeye başlamıştır. Bu olaylara karşılık Franjiye sürpriz bir karar alarak ordudan emekli olmuş Sünni Tuğgeneral Nurettin El-Rıfai başkanlığında tamamı askerlerden oluşan bir kabine kurulacağını ilan etmiştir. (Kevser 2008, 93)Lübnan ordusunun meşruiyeti hakkında ortada bu kadar tartışma varken Franjiye’nin bu askeri kabineyi kurma hareketi Sünni ve Şii politikacıların aralarındaki sorunlara rağmen Hristiyan gruplara karşı bloklaşmasına ve ülkedeki mezhepsel çatışmalara neden olmuştur. (Satık 2012,

39)Bütün bunların yanında yeni kurulan kabine başta Canbolat, Karami, Selam ve Edde'nin muhalefeti ile karşılaşmıştır. Franjiye'nin ordu merkezli hükümetine tepkiler sadece parlamento ile sınırlı kalmamış ve silahlı grupların Beyrut'ta yolları kesmesine ve barikat kurmasına kadar gitmiştir. Bunun yanında Suriye, Dışişleri Bakanı Abdullahım Haddam'ı ve Savunma Bakanı General Cemil'i Beyrut'a göndermiş ve bu ziyaretin sonucunda askeri hükümet 26 Mayıs'ta istifa etmiştir. (Kevser 2008, 93)

Lübnan'ın iç bünyesinde gerginlik ve çeşitli örgütler arasındaki silahlanma devam ederken küçük bir olay yeni bir çatışmayı başlatmaya yetmiştir. 24 Ağustos 1975'te Zahle'de çıkan kavgada bir Suriyeli öldürülmüştür. Tutuklanan Hristiyanlar yapılan baskılar sonucunda serbest bırakılınca, Zahle'deki Şiiler Hristiyanlara karşı harekete geçmiştir. Şehirde kısa zamanda makineli tüfeklerin ve roketlerin kullanıldığı şiddetli çatışmalar meydana gelmiştir. (Bağlıoğlu 2006, 115) 7 Eylül'de Kuzey Lübnan'ın Zgorta bölgesinde, Zgorta Kurtuluş Ordusu'nun Müslümanların içinde bulunduğu otobüsesaldırılması ile olaylar tamamen savaş halini almıştır. (Bozkurt 2010, 83)

Kuzeyde başlayan çatışmalar Beyrut siyasi çevrelerini de hareketlendirmiştir. Hristiyanlar ordunun harekete geçirilerek olaylara müdahale etmesini isteyince Ordu Komutanı General Ghanım'e karşı olan bazı Müslüman liderler komutan değiştirilmedikçe ordunun müdahalesini kabul etmeyeceklerini açıklamışlardır. Bunun üzerine Ordu Komutanlığı'na Hanna Said getirilmiştir ve 11 Eylül tarihinde Kuzey Lübnan'a müdahale eden ordu kısmi bir ateşkes sağlamıştır. (Acar 1989, 74) Ancak ateşkes fazla uzun sürmemiştir. Franjiye ailesine bağlı bir plaja saldırı düzenlemeye hazırlanan Müslüman bir milis grubunu ordu etkisiz hale getirmiş ve 13 kişiyi de öldürmüştür. Bunun üzerine 15 Eylül'de genel grev çağrısı yapan Kemal Canbolat, Karami ve diğer Müslüman liderlerden gelen baskılara daha fazla dayanamamış ve grev çağrısını iptal etmiştir. (Yılmaz 2004, 198-199)Ancak Canbolat'ın grev çağrısını iptal etmesi dahi olayların önüne geçememiştir ve 15 Eylül günü Beyrut'ta çok şiddetli çatışmalar başlamıştır.(Acar 1989, 74-75)

19 Eylül’de olayları yatıştırmak amacıyla arabuluculuk rolü ile Suriye Dışışleri Bakanı Abdullahım Haddam Beyrut’a gelmiştir. Haddam’ın gayreti ile ülkede “Ulusal Diyalog Komitesi” kurulmuştur. (Bozkurt 2010, 84)Kurulan komite 9 kez toplanmıştır. İlk toplantı 16 Ekim’de son toplantı ise 14 Kasım’da yapılmıştır. Yirmi üyeden oluşan Ulusal Diyalog Komitesi bünyesinde Lübnan’ın hakim sınıfının çeşitli kesimlerinden temsilciler bulunuyordu. Bunlar; Yafi, Selam, Edde, Takla, Canbolat, Cemayel, Şamun, Tuveyni, Esad, Arslan, Üzeyran, Rabat, Halef ve Kansu’dur. (Odeh 1986, 239) Yapılan toplantılar sonucunda üç önemli karar alınmıştır. Bunlar; selefine göre daha az politik olacak bir genelkurmay başkanının atanması, Karami’ye ordu üzerinde mutlak güç verilmesi ve ordunun çatışmaların önüne geçmek amacıyla limitli müdahalelerine izin verilmesidir. Komite toplantıları devam ederken Kuveyt’in çağrısı üzerine, Lübnan bunalımının görüşülmesi amacıyla Arap Dışışleri Bakanları Kahire’de toplantıya davet edilmişlerdir. Ancak, Lübnan bunalımının Araplaştırılmaması görüşünde olduğunu söyleyen Suriye, Libya ve FKÖ toplantıya katılmamışlardır. (Acar 1989, 75) Böylece Ulusal Diyalog Komitesi de çatışmaların engellenmesinde başarılı olamamıştır. (Bozkurt 2010, 84)

29 Ekim günü Yaser Arafat, Karami’yi ziyaret ederek sorunun çözülmesi için görüşmelere hazır olduğunu bildirmiştir. Daha sonra Suriye Dışışleri Bakanı da sorunun çözümü için hazır olduğunu bildirmesi üzerine, Karami, 3 Kasım günü Ordu temsilcilerini ve çatışan tarafın temsilcilerini “Yüksek Koordinasyon Komitesi” adı altında bir araya getirmeyi başarmıştır. Ancak bu da çatışmaları durdurmaya yetmemiştir ve Beyrut, doğu Hristiyanların ve batı Müslümanların olacak şekilde ikiye bölünmüştür. Arada ise tarafsız tampon bölge oluşmuştur. (Çiyan 2007, 80)

12 Kasım’da Rum Ortodoks Kilisesi yetkilileri, Papa’nın bölgeye gelen elçisine siyasi sistemde reformlara ve FKÖ’nün desteklenmesine ihtiyaç olduğunu belirtmesini ABD’nin bölünmeye karşı olduklarını belirten bildirisi izlemiştir. Bölgedeki Fransız özel temsilcisi Murville de bölünmeye karşı olduklarını açıklamıştır. 20 Kasım’da Edde, Falanjistlerin ülkeyi bölme planlarını şiddetle eleştirmiş, Canbolat’ta 25 Kasım’da cumhurbaşkanı ve Şamun’u suçlayıp istifalarını istemiştir.(Bozkurt 2010, 84-85) Bütün bunlardan sonra Fransız temsilcinin

Suriye'nin çabalarını desteklemesi ve siyasi sistemde reform yapılması gerektiğini açıklaması Falanjistlerin planlarının çökmesine neden olmaya başlamıştır. Bunun üzerine Şamun Murville'ye bir bölünme planı sunmuş, ancak plan kabul görmemiştir. Bunu gören Karami istikrar arayışı için bir reform hazırlığına girişmiş ve LUH'un onayını almayı başarmıştır. (Odeh 1986, 245)

Pierre Cemayel 6 Aralık'ta Hafız Esad ile görüşmek üzere Şam'a gitmiştir. Aynı gün Hristiyanların yoğun olarak bulunduğu Metn tepesinde 4 Falanjist milisin ölü olarak bulunması üzerine Hristiyanlar Beyrut'ta eylemlere başlamış ve kısa zamanda yüzlerce Müslümanı öldürmüşler/kaçırmışlar ve bu olay Lübnan tarihine "Kara Cumartesi" olarak geçmiştir. (Acar 1989, 78)

Bu katliama kayıtsız kalmayan Müslümanlar 8-13 Aralık arasında saldırılarının şiddetini arttırmış ve Hristiyanlara ciddi kayıplar verdirerek geri püskürtmüşlerdir. 15 Aralık 1975'te de ateşkes sağlanmıştır. (Bozkurt 2010, 85) Aynı gün Falanjist milisler ve Maruni milisler ortaklaşa giriştikleri ve "temizlik" adını verdikleri bir hareket gerçekleştirmişlerdir. Bu hareketle birlikte ülkenin bütün yaşamı kökünden değişmiş ve yapısı derinden sarsılmıştır. Hristiyanlar temizlik hareketi ile kendi bölgelerinde yaşayan Müslümanları zorla evlerinden çıkartmışlardır. (Çiyan 2007, 80-81)

İç savaş bütün şiddetiyle devam ederken ordu bazı bölgelerde Hristiyanların yanında olaylara müdahil olmaya devam ediyordu. Bu duruma tepkisiz kalamayan Sünni Teğmen Ahmed Hatip 21 Ocak tarihinde bir kısım askerle ordudan ayrılarak "Lübnan Arap Ordusu"nu kurmuş ve LUH bünyesine katıldığını açıklamıştır. (Armaoğlu 1989, 520-521) Mart 1976 itibari ile Müslümanların üstünlüğü bariz bir şekilde artmıştır. Buna karşılık Franjiye, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'dan olaya müdahale etmesini istemiştir. Bunun üzerine Esad ilerleyen günlerde Canbolat'ı ve Ulusal Hareket içinde yer alan grupları ülkeyi bölmekle suçlamaya başlamıştır. Nisan ayından itibaren ülkeye giren Suriye birlikleri, Müslümanların geri dönüşü olmayacak bir galibiyet kazanmasına ramak kalmışken

olaylara müdahale ederek Hristiyanların kaybetmelerini engellemiştir. (Arı 2008, 424)

Her ne kadar Suriye, Filistin gerillalarını desteklemiş ve hatta 1975 Eylül'ündeki ikinci Mısır-İsrail Ayırma Anlaşmasından sonra FKÖ ile sıkı bir işbirliği içine girmiş ise de, Lübnan gelişmeleri için de, Irak Baas'cılar ile yakın temas içinde olan radikal FKÖ gruplarının duruma hakim olduğunu ve Lübnan'ın kontrolünün de kendi elinden kaçmaya başladığını görmüştür. Lübnan'ın kontrolünün radikallerin eline geçmesi ise, bir yandan İsrail ile bir savaşı tahrik edebilecek, öte yandan da böyle bir savaşta, Hristiyanların Lübnan'da kendi devletlerini kurarak Lübnan'ı parçalamalarına sebep olabilecekti. Suriye bu amaçla Lübnan politikasını değiştirerek Hristiyanların yanında yer almıştır.(Armaoğlu 1989, 521)

Hristiyanların lehine savaşa giren Suriye'nin bu girişiminden en çok zarar gören LUH ve Filistinliler olurken, en çok kar elde edenler de LC, İsrail ve ABD olmuştur. İşin garip tarafı ise bu müdahalede bulunan Suriye'nin başında Amerikan, İsrail ve batı emperyalizmiyle kavgalı olan bir ideoloji yani sosyalizmi ve devrimci politikaları benimsemiş olan Baas Partisi'nin olmasıdır. (Bozarslan 1976, 174-175)

Lübnan'da meydana gelen 1975-76 iç savaşı, çevredeki diğer Arap ülkeleri yanında bütün Dünya'nın ilgisini çekmiştir. Suriye'nin arabuluculuk yapmaya başlamasından sonra Arap Ligi'ne dahil ülke liderleri 1976 yılının Ekim ve Kasım aylarında Riyad ve Kahire'de toplantılar yapmışlardır. (Acar 1989, 80)Yapılan bu toplantılar sonucunda 18 Ekim'de Lübnan, Suriye, Mısır, Kuveyt ve Suudi Arabistan'ın devlet başkanlarının onayı ile Riyad Anlaşması adı altında bir ateşkes imzalanmıştır. (Odeh 1986, 294)Bu anlaşmayla alınan kararlar ise şunlardı; “1) 21 Ekim 1976 gününden itibaren bütün Lübnan'da ateşkes yürürlüğe girecektir ve bütün taraflar 1975 Nisan'ından önceki mevzilerine çekilecektir. 2) 30000 kişilik bir ‘Arap Caydırma Kuvveti’ kurulacak ve bu kuvvetin kontrolü Lübnan Cumhurbaşkanı'nda⁵

⁵ 23 Eylül 1976 yılında Cumhurbaşkanlığı süresi bitecek olan Franjiye'nin Hristiyanlar lehine olaylara müdahale etmesi üzerine Suriye'nin de desteği ile seçimlerin erkene alınması kararlaştırılmış ve LUH'un seçimi olan Raymond Edde ve Suriye, Karami ve sağ kanadın desteklediği Elias Sarkis

olacaktır. 3) FKÖ, 1969 Kahire Anlaşması'na tamamen uyacaktır. Yani Filistin gerillaları Lübnan'da kalmaya devam edecekler ancak Lübnan'ın iç işlerine karışmayacaklardır.”(Armaoğlu 1989, 525)

İç savaşın ilk evresinde, 60-100 bin civarında ölü ve 200 bin yaralanma olmuştur. (Güdül 2008, 163) Maddi zarara gelince zarar 5 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. İç savaş boyunca Lübnan lirası yarı yarıya değer kaybetmiş ve enflasyon %113 artmıştır. Beyrut'ta bulunan 100 kadar otelin yarısı yok olmuş, turizm gelirleri sıfıra inmiştir. 1974'te 3 milyon olan nüfus 1979'da 2.6 milyona düşmüştür. Dışarı kaçan nüfus miktarı 400.000-600.000 olarak tahmin edilmektedir ve bu nüfusun %30'u inşaat sektöründeki, %32'si ise endüstrideki işgücünü teşkil etmekteydi. Tarımsal üretimde yarı yarıya düşmüştür. (Armaoğlu 1989, 527)

2.5.3. İç Savaş'ın İkinci Evresi (1976-1989 Yılları)

İç savaşın son çarpışmalarında ortak bir hareket sürdüren Müslüman ve Filistinli gerillaların Hristiyanlara karşı gösterdikleri üstünlük Suriye'nin olaylara Hristiyanların yanında müdahalesi sonucunda durdurulmuş ve iç savaşın sona ermesi sağlanmıştır. Suriye'nin bu müdahalesi Müslümanların mutlak galibiyetini önlemiş, Hristiyanların ülkedeki siyasi üstünlüklerini kaybetmesine engel olmuştur.(Acar 1989, 82)Lübnan'da on dokuz ay boyunca süren savaş, ülkede devletin etkinliğini, güvenliğini ve ekonomik yapıyı alt üst etmiştir. Ülkeyi iç savaşa sürükleyen nedenler ateşkesle tam olarak ortadan kaldırılamadığından Lübnan'da silahlar sadece geçici bir süreliğine susmuş ancak silahlanma hiçbir zaman durmamıştır. (Uçarol 2008, 1017)

Cumhurbaşkanı Süleyman Franjiye'nin görev süresinin 1976 yılı Eylül ayında dolacak olması sebebiyle yerine Elias Sarkis seçilmiştir. İç savaş süresince Başbakanlık yapmış olan Raşid Karami'nin yerine ise Selim Hoss atanmıştır.

arasında 9 Mayıs'ta yapılan seçimi Elias Sarkis kazanmıştır. Ancak Franjiye'nin istifa etmemesi sebebiyle görev süresinin dolacağı tarih olan 23 Eylül 1976'yı beklemiştir. (Odeh 1986, 273-274)

Başbakan Hoss, Aralık 1976'da kurduğu ve 8 kişiden oluşan Teknokratlar⁶ Kabinesi ile ülkede yeniden barış ve güvenliği sağlamaya çalışmıştır. (Acar 1989, 82)

Sarkis, 1958'de Şihab gibi, iç savaş sonrasında göreve seçilmiştir. Şihab göreve geldiği gibi bütün ülkeyi kucaklayacak ve hiçbir ayırım yapmadan yaraları saracak tedbirler alarak büyük bir iş başarmıştır. Sarkis'de Şihab'ın ekolünden gelmesine rağmen onun başardıklarının çok daha azını bile başaramamıştır. Gerçi, 1976 yılındaki genel durum, 1958 yılından çok daha farklıydı. Belki Şihab'ın kendisi gelse bile yapacağı pek fazla bir şey yoktu. Ancak yine de Sarkis kendinden beklenilenin çok azını verebilmiştir. (Çiyan 2007, 93)

Ülkenin tekrar ayağa kaldırılabilmesi amacıyla bazı çalışmalar içine girilmiştir. Ekonomik açıdan ülkede oluşan zararların önlenmesi için yeniden yapılanma çalışmaları başlatılmıştır. Ekonominin tekrar işler hale getirilmesi amacıyla yönelik olarak Beyrut'taki bankalar ve işyerleri yeniden açıldı ve endüstriyel üretim savaş öncesinin üçte biri oranında yeniden başlatılmıştır. Ancak ülkede barışın ve huzurun sağlanamadığı görülmüştür. Çünkü ekonomik açıdan yapılan bazı düzenlemeler siyasal uzlaşma olmadığı sürece gerçekleşemezdi. Ordunun yeniden yapılanması ve Filistinli mültecilerin yeniden yerleştirilmesi konuları siyasal uzlaşma olmadan çözüme kavuşamazdı. (Güdül 2008, 164)

Sarkis, orduyu yeniden yapılandırıp ülkenin güneyinin kontrolünü bu orduya vererek İsrail ile olan çatışmaları önlemeyi amaçlamıştır. Bunun için ordunun başına kendisine tam bağlı olan Tuğgeneral Viktor Khory'i atamıştır. Bu atama, Falanjistler tarafından kabul edilebilir bir atamaydı. Ancak, aynı gece Savunma Bakanı'nın oturduğu apartmanda patlayan bomba nedeniyle Beşir Cemayel ülke çapında grev çağrısında bulunmuştur. (Çiyan 2007, 94) Buna ek olarak Sarkis'in kurmak istediği orduya hem Lübnan Cephesi, hem de LUH tarafından gerekli destek verilmemiştir. Çünkü her iki grupta kendi güvenliklerinin devamı için ellerindeki kuvvetleri

⁶ Kelime olarak, Teknokrasi denilen, ekonomik mekanizmaların kuramsal incelenmesine dayanan, ama insan etkenini her zaman yeterince göz önünde bulundurmeyen devlet adamı ya da memur anlamındadır. (Nedir?.com t.y.)

kendilerine saklamışlardır. Bunun sonucunda da ordu kurulamamış ve iç çatışmalar devam etmiştir. (Güdül 2008, 164-165)

İç savaşın sonlarına doğru Lübnan'a askerlerini sokarak Hristiyanlara destek sağlayan Suriye'nin, kısa bir süre sonra Lübnan Hristiyanları ile aralarının soğuduğu görülmüştür. Siyasi ve askeri dengelerin sürekli değiştiği Lübnan'da, Hristiyan camiada, Suriye askerlerinin gerekeni yaptıkları ve artık ülkeyi terketmeleri gerektiğini düşünenlerin sayısı artmaya başlamıştır. Kısa sürede değişen dengeler Suriye'yi Lübnan Hristiyanlarından uzaklaştırarak radikal Müslüman gruplara ve Filistinlilere yeniden yaklaştırmıştır. (Acar 1989, 82) Bu gelişmenin yanı sıra savaştan sonraki bir diğer gelişme de ülkede, Filistinlilerin varlığının yeniden tartışılmaya başlanmasıdır. Özellikle Kamil Şamun'un liderliğini yaptığı Lübnan Cephesi 1969 Kahire Antlaşması'nın artık geçersiz olduğunu ve Filistinlilerin ülkeyi terk etmeleri gerektiğini savunmuştur. Buna karşılık Başbakan Hoss, Kahire Antlaşması'nın yürürlükte olduğunu ve Antlaşma hükümlerine saygı gösterileceğini söylemiştir. (Yurtsal 2006, 30-31)

1975-76 arasındaki savaşı, temelde Müslüman-Hristiyan savaşı olarak adlandırmak mümkünken 1977'den sonraki mücadeleleri ise hemen hemen bütün mezheplerin kendi aralarında giriştikleri güç mücadeleleri olarak adlandırmak mümkündür. (Bozkurt 2010, 88-89) 1977 yılı boyunca, ülkedeki Hristiyan-Müslüman uyuşmazlığı yeniden artarak yer yer çatışmalara dönüşmüştür. Güney Lübnan'da, Arap Caydırıcı Gücü ile Hristiyan milisler arasındaki ilişkiler de gerginleşmiştir. Doğu Beyrut'ta meydana gelen bir patlamanın 40 kişinin ölümüne yol açmasından sonra şehrin bu kesimindeki Suriye birlikleri güçlerini takviye ederek kontrolleri sıklaştırmıştır. Hristiyanlar arasındaki Suriye hoşnutsuzluğu giderek artıyordu ve Kuzey Lübnan'da iki Suriye askerinin Falanjist milislerce öldürülmesi bardağı taşıran son damla olmuştur. Hristiyanlar ve Suriyeliler arasında ilk kez meydana gelen çarpışmalar kanlı son bulmuştur. (Acar 1989, 83)

1977 Eylül ayı, Hristiyan Lübnan Ordu Subayı asi Saad Haddad komutasındaki askerlerle Filistinlilerin çarpışmalarına sahne olmuştur. İsrail

kuzeyindeki Galile'ye yönelik Filistin operasyonlarını bahane ederek Saad Haddad'a yardım etmek üzere Lübnan'a askerlerini göndermiştir. ABD'nin araya girmesi ile ateşkes ilan edilmiş ve İsrail askerlerini çekmiştir. Ancak Kasım ayı içinde, Filistinlilerin Nahariye'ye topçu atışlarında bulunması üzerine harekete geçen İsrail savaş uçakları çok sayıda Filistin köyünü hava bombardımanında bulunmuştur. (Yurtsal 2006, 31)

Suriye'nin Lübnan'daki üstünlüğüne ve LUH'u durdurmasına rağmen, hareket, özellikle Kemal Canbolat'ın başında olması sebebiyle, kitleler arasında büyük prestije sahip olmaya devam etmiştir. Canbolat savaştan, Avrupa ve ABD'deki politik çevrelerde çok iyi tanınan politik bir sima olarak çıkmıştır. (Odeh 1986, 301) Canbolat var olduğu müddetçe amaçlarına ulaşamayacaklarını anlayan güçler 16 Mart 1977 tarihinde Dürzilerin lideri, İlerici Sosyalist Parti'nin kurucusu ve çeşitli sol grupları bünyesinde toplayan Lübnan Ulusal Hareketi'nin başkanı Kemal Canbolat, Şuf Dağı'nda bulunan Arap Caydırıcı Gücünün kontrol noktası civarında bir suikast sonucu öldürülmüştür. (Bağlıoğlu 2006, 120)

Kemal Canbolat ölünce yerine politik başarısı veya tecrübesine bakılmaksızın, 27 yaşındaki oğlu Velid Canbolat hem aile hem de aşiret lideri olarak seçilmiştir. Aynı şekilde Kemal Canbolat'ın lideri olduğu İlerici Sosyalist Parti ve Lübnan Ulusal Hareketi'nin de başına geçmiştir. (Çiyan 2007, 94) LUH ve İlerici Sosyalist Parti'yi Suriye yanlısı bir çizgiye taşımıştır. (Bağlıoğlu 2006, 120) Ancak Velid, babasının bilgi, siyasi tecrübe ve becerisi ile liderlik yeteneklerinden yoksundu. Bu nedenle babasının kurduğu koalisyonu uzun süre devam ettiremedi ve dağıldı. (Çiyan 2007, 94)

1978 yılı boyunca, Doğu Beyrut'taki Suriye askerleri ile Hristiyan milislerin desteğindeki bazı Lübnan Ordusu askerleri arasında yeniden çatışmalar ortaya çıkmıştır. Her iki taraftan çok sayıda insanın öldüğü ve yaralandığı olaylar, Doğu Beyrut'un birçok yöresinde hayatı felce uğratmıştır. (Acar 1989, 84) 11 Mart 1978 günü, iki şişirme botla Hayfa güneyindeki kıyılara çıkan 11 el-Fetih gerillası, iki gruba ayrıldıktan sonra, bir grup şoförü öldürerek ele geçirdikleri bir taksi ile, diğer

grup da bir yolcu otobüsünü ele geçirerek Hayfa-Tel Aviv yolunda ilerleyerek, önlerine gelen her yere saldırmıştır. (Armaoğlu 1989, 534)

İsrail, Filistinlilerin kendi sınırlarını aşarak bir İsrail otobüsüne yönelik saldırısını bahane ederek 14 Mart 1978’de askeri kuvvetleri ile Lübnan’a girmiştir. (Güdül 2008, 167) Savaş uçakları ve 25.000 askeriyle Lübnan’ın %10’unu işgal etmiş, Litani Operasyonu adını verdiği işgal sırasında Sur şehrindeki Raşidiyye, Burc eş-Şimali ve el-Bass mülteci kamplarına da saldırmışlardır. (Kor 2009, 54)

İsrail’in bu saldırısının başlıca hedefleri şunlardır: “1) LUH-Filistinli gerilla ittifakına ağır bir darbe indirmek. 2) Kendi sınırına bitişik Lübnan topraklarında sekiz millik geniş bir bölge oluşturmak suretiyle bu ülke içindeki etkinliğini arttırmak. 3) Suriye etkisine karşılık vermek. 4) Lübnan hükümetinin LUH ile pazarlık gücünü artırmak, böylece faşist güçlerin bu hükümetin içindeki konumlarını iyileştirmek.”(Odeh 1986, 303)

İsrail’in bu saldırısına başta Suriye olmak üzere Güney Yemen, Cezayir ve Libya, Filistinli gerillalara silah göndererek karşılık vermiştir. Hem Lübnan hem de İsrail’in başvurusu üzerine 17 Mart’tan itibaren Güvenlik Konseyi duruma el atmıştır. Güvenlik konseyinde, başta Amerika olmak üzere Batılı ülkeler, İsrail’in Lübnan’dan çekilmesini ve Lübnan Ordusu kontrolü eline alana kadar bölgede Birleşmiş Milletlere ait barış gücünün görevlendirilmesini istemişlerdir. Yapılan oylamaya Çin katılmamış, Sovyet Rusya ve Çekoslovakya ise çekimser oy kullanmıştır. 12 oyla kabul edilen 425 sayılı Güvenlik Konseyi kararı sonucunda, İsrail’in bölgeden çekilmesi ve geçici barış gücünün gönderilmesi kararlaştırılmıştır. (Armaoğlu 1989, 535-536)

BM Güvenlik Konseyi’nin aldığı aynı tarihli ve 426 sayılı kararıyla da, Lübnan’ın güneyinde İsrail askerlerinin çekilmesine nezaret edecek ve uluslararası barış ve güvenliği yeniden sağlayacak ve bölgede etkili bir otoriteyi tesis etmesinde Lübnan hükümetine yardım edecek bir Birleşmiş Milletler Gücü kararlaştırılmıştır. İki hafta içinde Kanada, Fransa, İran, Norveç ve İsveç’in katılımıyla “Birleşmiş

Milletler Geçici Kuvveti” (Güdül 2008, 168)ya da İngilizce adı ile “ United Nations Interim Force in Lebanon” (UNIFIL) oluşturulmuştur. (Armaoğlu 1989, 536)Nepal, Nijerya ve Senegal’in de kuvvet göndermesiyle 4000 askere çıkan UNIFIL, İsrail’in talebiyle 6000’e tamamlanmıştır. (Güdül 2008, 168)

İsrail 14 Mart 1978’de işgal ettiği topraklardan 12 Haziran 1978’de geri çekilmiştir. Bu geri çekilme UNIFIL’in bölgeye yerleşmesine zemin hazırlarken asıl olarak geri çekilme ile İsrail, Lübnan’da işgal ettiği toprakları Lübnanlı müttefiki Saad Haddad’a teslim etmeyi amaçlamıştır. (Bozkurt 2010, 89) Saad Haddad, esasında Lübnan ordusuna dahildi ve 3000 kişilik bir kuvveti bulunuyordu. Tamamen İsrail taraftarıydı ve bu kuvvetin bütün ihtiyaçlarını da İsrail karşılıyordu. UNIFIL birlikleri 6 millik bölgeye girmek istediklerinde Haddad kuvvetlerinin ateşi ile karşılaşmışlardır. Ayrıca Binbaşı Haddad bu bölgede “Hür Lübnan”ı ilan etmiştir. Bunun üzerine BM kuvvetleri ancak Haddad’ın bölgesinin kuzeyindeki bölgelere yerleşebilmiştir. (Armaoğlu 1989, 537)

İç politikadaki durum da pek iç açıcı değildi. Ülkedeki gergin koşullar nedeniyle milletvekili seçimleri yapılamamış ve Meclis görev süresini 1980 yılının Haziran ayına kadar uzatmıştı. Lübnan hükümeti ve zayıf bir Lübnan Ordusunun ülkede pek fazla hakimiyeti bulunmayıp esas iktidar çeşitli milis kuvvetlerinin elindeydi. İçerdeki olaylar nedeniyle 19 Nisan’da istifa etmiş olan Başbakan Hoss, 16 Mayıs’ta istifasını geri almıştır. (Acar 1989, 85)

1978 yılının diğer bir önemli hadisesi ise, Hristiyanlar arasındaki bölünme olmuştur. Süleyman Franjiye ile Falanjistlerin arası açılmıştır. Hristiyanların birlikte oluşturduğu “Lübnan Cephesi”nden Franjiye ve taraftarları ayrılmıştır. (Bağlıoğlu 2006, 120-121)Gerginlik 13 Haziran 1978’de Ehden’de yazlık evinde bulunan Franjiye’nin büyük oğlu Tony Franjiye’nin eşi ve kızı ile birlikte öldürülmesiyle daha da şiddetlenmiştir. (Ayhan ve Tür 2009, 110)

Kuzey Lübnan’daki Hristiyanlar arasındaki bölünmeye rağmen, Beyrut ve çevresindeki Lübnan Cephesi Hristiyanları Suriye’ye karşı birlik içinde bir direniş

başlatmıştır. Hristiyanlar ve Suriye arasındaki sorunu çözmek için 31 Mayıs'ta Lazkiye'de Sarkis ve Esad arasında yapılan toplantının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından 1978 yılı yaz ayları Suriye birlikleri ile Hristiyanların çatışmalarına sahne olmuştur. 1 Haziran'da, Beyrut Hristiyanları Suriye'ye karşı bir direniş grevi başlatmışlar ve Ekim ayına kadar süren olaylar sonucunda yüzlerce insan ölmüş ve çok sayıda bina tahrip olmuştur. BM Genel Sekreter Yardımcısının bölgeye gelmesi ile 7 Ekim'de ateşkes sağlanmış ve çatışmalara son verilmiştir. (Acar 1989, 86)

1979 yılının ikinci yarısında ateşkesi yok sayan İsrail Lübnan'daki Filistin karargahlarını uçaklarıyla vurmaya başlamıştır. Lübnan'da olayların gittikçe karmaşıklaşması sebebiyle Dışişleri Bakanı Fuad Butros Birleşmiş Milletlere başvurarak, İsrail'in Güney Lübnan'daki operasyonlarına son verilmesini, güneyde Filistinlilerin İsrail'e yönelik operasyonlarının durdurulmasını ve UNIFIL kuvvetlerinin güçlendirilerek, Lübnan'ın Ortadoğu'daki uyuşmazlıkların çekişme alanı olmaktan kurtarılmasını talep etmiştir. Bunun üzerine ABD özel temsilcisi Philip Habib'i 23 Ekim 1979'da Beyrut'a göndermiştir. (Yurtsal 2006, 33)

Bölgedeki Suriye-Hristiyan mücadelesine paralel olarak kuzeyin en büyük şehri olan Trablusşam'da Suriyeli askerler ve Şii yandaşları ile "Müslüman Kardeşler" adı ile bilinen Sünni örgüt arasında bir mücadele mevcuttu. 1980'li yıllarda zaman zaman silahlı çatışmalar şeklinde devam edecek olan bu Şii-Sünni mücadelesi de kuzey Lübnan'daki temel çatışmanın bir Hristiyan-Müslüman rekabetinin yanı sıra Müslüman mezhepler arasında cereyan eden bir mücadele olduğunu göstermekteydi. Trablusşam'daki Müslüman gruplar arasındaki çekişme, bu bölgedeki Hristiyan-Müslüman mücadelesini ikinci plana itmiştir. (Acar 1989, 88)

7 Temmuz 1980 yılında Başbakan Selim Hoss'un istifası üzerine Sarkis, Şam ile yaptığı görüşme ardından Sünni Şefik Vazzan'ı Başbakanlık görevine getirmiştir. Vazzan kabinesindeki 22 bakanın dağılımını Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında eşit olarak dağıtmıştır. (Güdül 2008, 171)Vazzan, "Diyalog Hükümeti" olarak tanımladığı kabinesini Ekim ayında kurarak göreve başlamıştır. (Acar 1989, 89)

Yeni hükümete rağmen, 1981 yılı da çatışmalara sahne olmuştur. İsrail'in saldırılarının dozu giderek artmıştır. 1981 Nisan ayında Doğu Beyrut'ta Falanjistlerin desteği ile Hristiyan askerlerden oluşan Lübnan Ordusu ve Suriye birlikleri arasında şiddetli çatışmalar başlamıştır. Aynı mücadele Zahle'de de devam etmiştir. Güvenlik ortamının bozulması üzerine Suriye dışındaki Arap ülkeleri Arap Caydırıcı gücünden askerlerini çekmişlerdir. (Acar 1989, 91) Suriye'nin Beka Vadisi'ne Sovyetler Birliği'nden aldığı SAM-6 füzelerini yerleştirmesi üzerine olayların Suriye-İsrail gerginliğine dönüşmesinden endişelenen ABD, 5 Mayıs 1981'de özel temsilci Philip Habib'i tekrar bölgeye göndermiştir. Bölgede bulunduğu temaslar sonucu başta Suudi Arabistan olmak üzere Arap ülkelerini Lübnan krizi ile daha çok ilgilenmeye çağırmıştır. Habib'in çabaları üzerine 6 Haziran'da Cumhurbaşkanı Sarkis'in başkanlığında Beyrut'ta Arap ülkelerinin temsilcilerinin bir araya geldiği bir toplantı yapılmış, ancak bu toplantıdan bir sonuç alınamamıştır. (Yılmaz 2004, 259)

Temmuz 1981'de İsrail'in Filistin karargahlarını tekrar bombalamaya başlamıştır. 17 Temmuz'da birçok FKÖ üyesi Filistinlinin yaşadığı Batı Beyrut'taki Fakhani bölgesini havadan vurmuştur. Bu saldırıyla birlikte artık İsrail Güney Lübnan ile sınırlı kalmayıp taarruzlarını Beyrut'a kadar genişletmiştir. (Yurtsal 2006, 34) Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin bu konuda gösterdiği tepki ise, 20 Temmuz 1981'de kabul ettiği 490 sayılı kararı almak olmuştur. 1982 yılına gelindiğinde, Lübnan'daki olaylar daha da şiddetlenmiş ve sonuçta İsrail'in ülkeyi işgali ile sonuçlanmıştır. (Yurtsal 2006, 34)

2.5.4. İsrail İşgali (Galile'ye Barış Operasyonu-1982)

Ağustos 1981 tarihinde Begin⁷ hükümetinin kurulması ve Ariel Sharon'un Savunma Bakanı olmasının ardından İsrail'in Lübnan hakkındaki planları daha da netleşmeye başlamıştı. (Ayhan ve Tür 2009, 126) Begin'in çevresinde yer alan ve

⁷ İşgali planlayan ve koordine eden Başbakan Menahem Begin, aslında 1943-1948 arası dönemde terörist eylemleriyle bilinen revizyonist Siyonizmi savunan aşırı milliyetçi "Irgun" örgütünün lideriydi. Begin, İsrail'in kuruluşundan sonra o günlerde henüz küçük bir parti olan aşırı milliyetçi Herut'un lideri olarak Knesset'de görev yapmış ve sürekli Şeria'nın tamamını içine alan büyük İsrail'i savunmuştur. 1974'e kadar İsrail politikasında etkin bir parti olmayan Herut, bu tarihte diğer partilerle yaptığı ittifak sayesinde tabanını genişletmiş ve Likud bloğu olarak girdiği 1977 seçimlerinden iktidar olarak çıkmıştır. (Arı 2008, 427-428)

Filistinlilere karşı terör eylemlerini savunan ve uygulayan “Kara Yahudiler” Arap yönetimiyle karşılıklı barış anlaşması yapamayacaklarını anlamışlardı. (Odeh 1986, 313)

Gerçekleşen bütün bu olaylar sonucunda İsrail’in Lübnan’ı işgalini başlatan kıvılcım, 3 Haziran 1982 akşamı, İsrail’in Londra Büyükelçisi Shlomo Argov’un, bir oteldeki yemekten çıkarken vurularak öldürülmesi olmuştur. İngiliz polisi tarafından yakalanan saldırganların, Ürdün, Suriye, Irak ve İranlı oldukları ve 1973’de el-Fetih’ten ayrılan Abu Nidal’a bağlı el-Asifa grubunun üyesi oldukları anlaşılmıştır. (Armaoğlu 1989, 543)El-Asifa, on yıldır FKÖ ile savaş halinde olan ve lideri Ebu Nidal’ın FKÖ tarafından ölüme mahkum edilmiş olduğu bir terör grubuydu. Ancak İsrail bunların hepsini FKÖ mensubu olarak görmekteydi. (Arı 2008, 431) Basına demeç veren Başbakan Begin’e göre saldırı, Argov’un bir Yahudi, bir İsrail vatandaşı ve İsrail Devletini temsil ettiğinden dolayı gerçekleştirilmişti. Bunun için sorun artık suikastın kimin tarafından organize edildiği değil, Lübnan’daki Filistin sorununun tehdit olmaktan çıkarılması olmuştur. (Ayhan ve Tür 2009, 127)

Saldırıdan Filistinlileri sorumlu tutan İsrail, 3 Haziran’da Batı Beyrut’ta bulunan ve Filistin gerillaları tarafından kullanılmakta olan eski bir stadyum ile güney Lübnan’daki bazı Filistin mevzilerini şiddetli hava bombardımanına tutmuştur. Bu bombardıman sonucunda 80 kişinin öldüğü ve 100’den fazla kişinin yaralandığı açıklanmıştır. (Acar 1989, 93)

6 Haziran’da Ariel Sharon’un emriyle İsrail birlikleri, Amerikan yönetiminin de desteğiyle, “uluslararası terörizmin yuvasını” temizlemek bahanesiyle ve “Lübnan problemini bir kerede ve tamamen çözmek” hedefiyle Lübnan’ı işgal etmiştir. (Kor 2009, 56)İsrail’in asıl amacı, FKÖ’yü gerek askeri gerekse siyasi ve sosyal olarak tam manasıyla yok ederek Filistinlilerin mücadele azmini kırmak, Suriye’yi ülkeden çıkarmak ve Beyrut’ta kendisine yakın bir yönetim kurarak barış anlaşması imzalamak(Muran 2010, 18) ve 40 km’lik alanda “güvenli bölge” oluşturarak kuzey sınırını güvence altına almak olmuştur. (Ayhan ve Tür 2009, 127-128)

90.000 kişilik İsrail kuvvetleri Lübnan'a girerek üç koldan ilerlemeye başlamıştır. Birinci kol ana kuvvet olup, kıyı bölgesinde Sur-Sayda-Damur istikametinde ilerlerken, ikinci kol gerillaların yığınaklarının bulunduğu Beaufort Kalesini ele geçirip Nebatiye'ye doğru yürümüştür. Üçüncü kol ise, doğuda Golan tepelerinden FKÖ'nün kontrolündeki Arquoub ve Fetihistan denen, Hermon Dağı eteklerini ele geçirmeye başlamıştır. Harekatı Genelkurmay Başkanı General Eytan yönetiyormuş gibi görünse de harekatın asıl yöneticisi Ariel Sharon olmuştur. (Armaoğlu 1989, 543-544)

Üç gün sonra İsrail başta hedeflediğini öne sürdüğü sınırlarda kontrolü ele geçirmesine rağmen 9 Haziran'da İsrail kabinesi Sharon'a verilen tezkerenin kapsamını genişletmiş ve Lübnan'daki Suriye'ye ait SAM füzelerini imha etme görevi vermiştir. Ardından da 10 Haziran'da Suriye'nin Güney Lübnan'daki kara mevzilerine saldırı gerçekleştirilmiştir. (Ayhan ve Tür 2009, 128)Doğu Beyrut'a geçiş kapılarını tutan İsrail birlikleri, denizden uyguladığı abluka ile Batı Beyrut'ta bulunan Filistin ve Suriye askerlerini kıpırdayamayacak biçimde kuşatmıştır. Kuşatma sürdükçe batıda yaşayan çok sayıda Müslüman aile hayatın normal olarak devam ettiği Doğu Beyrut'a göç etmiştir. Haziran ayı sonu yaklaşırken 2 ay kadar sürecek olan Batı Beyrut kuşatması başlamıştır. (Acar 1989, 94)

Ortaya çıkan bu yeni krizi çözmek için Amerikan Temsilcisi Philip Habib Lübnan'da temaslarda bulunmuş ve bu temaslar sonucunda Sarkis'le ortak hareket ederek "Ulusal Çözüm Komitesi'nin" oluşturulduğunu ilan etmiştir. Bu komiteye, Falanjist Lider Beşir Cemayel, Başbakan Wazzan, Grek Ortodoks Dışişleri Bakanı Fuad Butros, İlerici Sosyalist Partisi Lideri Velid Canbolat, Şii Emel Hareketi Lideri Nebih Berri ve Grek Katolik Politikacı Nasri Maalouf katılmıştır. Ancak komitenin çalışmalarından bir sonuç çıkmamıştır. (Kevser 2008, 101)

İsrail Temmuz ayına gelindiğinde Batı Beyrut'ta bulunan Filistinlileri iyice sıkıştırmış ve kara, hava ve denizden roket atışları ile Filistinlilere karşı bir yıpratma savaşına girmiştir. (Yurtsal 2006, 36)İsrail uçakları, Batı Beyrut'a attıkları bildirilerde sivil halka bölgeyi terk etmelerini bombardmanın şiddetinin daha da

artacağını bunun sonucunda yaşanacak sivil ölümlerden kendisinin sorumlu olmayacağını duyurmuştur ve belirtildiği gibi bu günden sonra saldırının şiddeti daha da artmıştır. (Acar 1989, 96)

Saldırıların daha sonraki aylarda da artarak devam etmesi üzerine ABD Başkanı Reagan olaya müdahale ederek İsrail Başbakanı Menahem Begin'e bir mesaj göndermiş ve saldırıyı durdurmasını istemiştir. Bunun üzerine Begin saldırıları durdurmuş ve ateşkes yapılmıştır. (Kevser 2008, 102) Habib'in hazırladığı Barış Planını 7 Ağustos'ta FKÖ, 11 Ağustos'ta da İsrail kabul etmiştir. Bu plan genel olarak şunları içermekteydi (Acar 1989, 97) :

- “Taraflar arasında tam ateşkes sağlanacak.
- Beyrut'tan barış içinde çekilme bir plan çerçevesinde gerçekleşecek.
- Geri çekilme işlemi, çok uluslu kuvvetler gözetiminde yürütülecek.
- Lübnan'da kalacak olan savaşçı olmayan sivil Filistinliler, Lübnan yasa ve uygulamalarına tabi olacaklar.
- Çekilme gününde çok uluslu kuvvetler Batı Beyrut'ta Filistinlilerin ve Lübnanlıların güvenliğini garanti edecek ve devlet otoritesine yardımcı olacaktır. Bu kuvvet, 800 Amerikalı, 800 Fransız, 400 İtalyan ve düzen ve güvenliği sağlamaya yetecek 3000 kadar Lübnan askerinden oluşacaktır.
- Eğer planın herhangi bir bölümünün uygulanması imkansız hale gelirse, çok uluslu kuvvetin fonksiyonu da geçersiz sayılacaktır.
- Çok uluslu kuvvetin gözetimi bir ay sürecek, Lübnan Hükümeti gerekli görürse, süreyi uzatabilecektir.
- Boşaltma işlemine Kızıl Haç yardımcı olacaktır.
- Boşaltma, deniz yoluyla Beyrut limanından, hava yoluyla Kıbrıs'tan ve kara yoluyla Beyrut-Şam yolundan yürütülecektir. Lübnan Ordusu, işlemin yürütülmesinde FKÖ ile işbirliği yaparken İsrail Ordusu, uluslararası karayolunu boşaltarak çekilmenin güvenliğini sağlayacaktır.

- Boşaltma, 15 gün içinde tamamlanacak, gün ışığında yürütülecek, savaşçılar hafif silahlarını yanlarında götürebileceklerdir. Ancak, ağır silahlar Lübnan Ordusuna devredilecektir.
- FKÖ liderliği Lübnan'ı halka açık olarak terk edecek, ayrılışı açık olarak duyuracaktır.” (Yurtsal 2006, 37-38)

Yapılan plan gereği 21 Ağustos 1982 tarihinde Filistinliler ve Suriyeli askerler Batı Beyrut'u terk etmeye başladılar. 397 kişilik ilk grup deniz yoluyla Kıbrıs'ın Rum Kesimi'ne oradan da Ürdün ve Irak'a gitmiştir. Aynı gün Çok Uluslu Kuvvet'te yerini alarak boşaltma işlemine nezaret etmiştir. Beyrut'ta bulunan FKÖ lideri Arafat ve 11249 Filistinli savaşçı ile 3598 Suriyeli asker 1 Eylül 1982 tarihine kadar gruplar halinde şehri terk etmişlerdir. (Acar 1989, 98)

Böylelikle İsrail, Lübnan işgali ile birlikte birçok stratejik hedefini gerçekleştirmiş olmaktadır. FKÖ ve lideri Arafat Lübnan topraklarından çıkartılmış, Beyrut'a kadar tüm Lübnan toprakları üzerinde askeri kontrol kurulmuş ve Suriye'nin etkisi sınırlandırılmıştır. (Ayhan ve Tür 2009, 131) Silahlarını teslim ederek Beyrut'tan çekilen FKÖ, devrimci mücadelenin iki ana kuralını ihlal etmiştir.⁸(Odeh 1986, 315)

Arap-İsrail savaşlarının sonuncusu olarak nitelendirilen beşinci Arap-İsrail savaşının bir takım özellikleri olmuştur. Bunlar: “1)Bu beşinci savaş, Arap-İsrail savaşlarının en uzununu olmuştur. 2) İsrail ilk defa FKÖ ile tam bir savaş durumu içine girmiştir. 3) İlk defa İsrail, bir Arap-İsrail savaşında kesin netice alamamıştır. Çünkü Filistin gerillaları Beyrut'tan çıkmış, Lübnan topraklarındaki gerillalar kalmıştır.” Bu özellikler dolayısıyla İsrail kamuoyunda tepkiler ortaya çıkmış ve Temmuz-Ağustos aylarında hükümet ve savaş aleyhine binlerce kişinin katıldığı gösteriler yapılmış, bazı gençler askere gitmeyi reddetmişlerdir.(Armaoğlu 1989, 557)

⁸ 1. Silahlarınızı asla bırakmayacaksınız. 2. Ulusal burjuvazinin gerici liderliğinin peşine asla takılmayacaksınız. (Odeh 1986, 315)

Habib planının uygulandığı günlerde Lübnan iç politikasında da önemli gelişmeler olmaktaydı. Cumhurbaşkanı Sarkis'in görev süresi 23 Eylül'de dolacaktı. Anayasaya göre Meclis Başkanının 23 Temmuz-23 Ağustos tarihleri arasında Meclisi toplayarak Cumhurbaşkanlığı seçimlerini yaptırması gerekiyordu. (Acar 1989, 99)İsrail ve Hristiyan kesimin tercihi Beşir Cemayel idi. Müslüman kesim onun karşısına bir rakip çıkarmak için çok uğraşmış, ancak İsrail'in baskıları ve engellemeleri sebebiyle bunu başaramamışlardır. Bundan önceki seçimde Elias Sarkis, Suriye tanklarının gölgesi altında seçimi kazanmıştı. Şimdi sıra İsrail tanklarındaydı. (Çiyan 2007, 104) Seçim 23 Ağustos 1982 günü yapılmıştır. Piyer Cemayel'in 34 yaşındaki oğlu Beşir Cemayel⁹ 62 oyla Cumhurbaşkanı seçilmiştir. (Armaoğlu 1989, 560)Oylamaya, 27 Maruni, 6 Grek Ortodoks, 5 Ermeni, 5 Grek Katolik, 12 Şii, 5 Sünni ve 2 Dürzi katılmış buna karşılık 1 Maruni, 1 Grek Ortodoks, 6 Şii, 14 Sünni ve 2 Dürzi seçime gelmemiştir. (Acar 1989, 99) Eski Sünni liderlerden Raşid Karami seçimi kınamış, Velid Canbolat da seçim sonuçlarına şiddetle karşı çıkmıştır. (Güdül 2008, 179)

14 Eylül günü Falanjist Parti merkezine konan bir bomba sonucu Beşir Cemayel daha Cumhurbaşkanı olamadan öldürülmüştür. (Arı 2008, 436) Bunun üzerine, Beşir'in kardeşi olan ve Beşir'e nazaran daha ılımlı ve askeri örgütlerin dışında bir kişi olarak tanınan Emin Cemayel 21 Eylül'de Meclis tarafından Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Oylamaya katılan 80 milletvekilinden 77'si Emin Cemayel'e olumlu oy vermiştir. Emin, Beşir'e göre daha ılımlı bir kişiliğe sahip olması sebebiyle öldürülen kardeşinin aksine Müslümanlardan daha çok oy almıştır. (Acar 1989, 100)

Ancak, Emin Cemayel'in göreve başladığı gün İsrail askerleri, Filistin kamplarının bulunduğu Batı Beyrut'a girmiştir. İsrail Hükümeti, kamplarda saklanan 2000 Filistinli gerillayı yakalamak amacıyla olduklarını açıklamıştır. 16 Eylül gecesi de Falanjistler, Sabra ve Şatilla kamplarında katliam gerçekleştirmiştir. (Güdül 2008,

⁹ Beyrut doğumlu olan Beşir Cemayel hukuk öğrenimi görmüş ve avukattı. 1975-76 iç savaşında Falanjist kuvvetlere komuta ettiği zaman askeri yeteneğini de göstermişti. Fakat acımasızdı. Suriye taraftarı Süleyman Franjiye'nin oğlu Toni Franjiye'nin 1979 da Falanjistler tarafından öldürülmesinde Beşir Cemayel'in rolü olduğu söylenir. (Armaoğlu 1989, 560)

180) İsraililer, Falanjistlerin kendi gözetimi altındaki Sabra ve Şatilla kamplarındaki insanları kadın, çocuk, yaşlı demeden katletmesine göz yummuştur. (Turan 2002, 334)İki gün sonra kampta öldürecek kişi kalmayınca İsrail Ordusu komuta heyeti, Falanjistlerin geri çekilmesini ve çekilirken delilleri yok etmesini emretmiştir. İsrail kaynakları yalnız 700 ölü var derken, gerçek rakamın diğer kaynaklardan 2500 ile 6000 arasında olduğu belirtilmektedir. (Çiyan 2007, 106)

FKÖ'nün 7 Ağustos'ta kabul ettiği ateşkes kapsamında kamplardaki Filistinli sivilinlerin güvenliğiyle ilgili İsrail ve ABD'den garanti almasına rağmen yaşanan bu katliam, gerek iç gerekse dış kamuoyundan büyük tepki çekmiştir. Bunun üzerine Tel Aviv, katliamı araştırmak üzere bir komisyon kurmak zorunda kalmıştır. (Kor 2009, 57-58)Görevlendirilen Kahan Komisyonu'nun 8 Şubat 1983'te tamamladığı rapor sonucunda olayın sorumlusu Savunma Bakanı Ariel Sharon istifa etmek zorunda kalmıştır. Bu katliam sonucunda Ariel Sharon'a "Sabra ve Şatilla Kasabı" unvanı verilmiştir. Aslında bu olay Menahem Begin'in de 1983'te istifa ederek 1992'deki ölümüne kadar siyasi hayata bir daha geri dönmemesine yol açmıştır. Menahem Begin'den boşalan Likud'un liderliğine bundan sonra Izak Şamir¹⁰ getirilmiştir. (Arı 2008, 438)

Yapılan bu katliama gösterilen tepkiler sonucunda İsrail geri adım atmış ve çekilmek için masaya oturmak zorunda kalmıştır. ABD'nin gözetiminde 17 Mart 1983'te imzalanan antlaşma 1949'dan beri ülke arasında imzalanan ilk antlaşma olmuştur. (Bozkurt 2010, 91)Yapılan bu antlaşmaya göre; Sınırları belirlenmiş bir güvenlik bölgesi Lübnan ordusunun kontrolüne veriliyor ancak bu bölgenin korunmasında İsrail ile işbirliği yapılması öngörülüyordu. Bunun dışında İsrail ve Lübnan, birbirlerine karşı yapılacak saldırılarda kendi topraklarını kullandırmayacaklardı. Anlaşmanın ardından İsrail, Awali nehrine kadar geri çekilmiştir. (Güdül 2008, 180-181) Ancak İsrail'in, çekilmesinin Suriye'nin de Lübnan'dan tamamen çekilmesiyle mümkün olabileceğini belirtmesi üzerine Suriye, Lübnan'a devletin daveti üzerine geldiğini ancak İsrail'in zorla ve işgal ile geldiğini

¹⁰ 1984-88 arasında İşçi Partisi ile kurulan koalisyon hükümetlerinde Şimon Perez'le birlikte dönüşümlü başbakanlığı yürütmüş olan Şamir, 1988'den 1992'ye kadarki dönemde ise Likud'un diğer sağ partilerle kurduğu koalisyon hükümetinde yine başbakanlığı yürütmüştür. (Arı 2008, 438)

belirtmiştir. Böylece İsrail'in Lübnan'dan çekilmesi ancak 1985 yılında mümkün olmuştur. (Bozkurt 2010, 91)

Bu arada Şiiler arasında da sorunlar ve bölünmeler yaşanmıştır. Sayıları artan fundamentalistler, Nebih Berri'nin karşısında olup çeşitli terör olayları gerçekleştirmişlerdir. Bunlardan biri, 23 Ekim 1983'te Beyrut havaalanına içinde bomba yüklü bir kamyon ile gerçekleştirilen intihar saldırısında Çok Uluslu Kuvvetler'de görev yapan 241 Amerikan, 58 Fransız askerinin ölmesidir. Bir başka terör olayı ise, Ocak 1984'te Beyrut Amerikan Üniversitesi Rektörü'nün öldürülmesidir. (Güdül 2008, 183)

Birbiri ardına yapılan bu saldırılar sonucunda Mart 1984'te Çok Uluslu Kuvvet geri çekilmek zorunda kalmıştır. Batı'nın desteğini kaybeden Lübnan Cumhurbaşkanı, ülkenin üçte birini kontrolü altında tutan Suriye'yi de karşısına almak istememesi üzerine İsrail ile yaptığı 17 Mayıs anlaşmasından 5 Mart 1984'te çekilmiştir. Böylece İsrail, Beyrut'ta kendisine yakın bir yönetim kurarak şartlarını belirleyeceği bir barış antlaşması imzalama hedefine ulaşamamıştır. (Kor 2009, 60-61)

30 Nisan'da Suriye'ye yakın, Sünni lider Raşid Karami başbakan olmuş ve kabinede etnik ve dini grupların eşit temsil edilmesini sağlayacak değişikliği yapmıştır. Kabineyi, 2 Maruni, 2 Sünni, 2 Şii, 2 Grek Ortodoks, 1 Grek Katolik ve 1 Dürzi bakandan oluşturmuştur. Karami, ülkede barış ve güvenliği sağlama amacına yönelik olarak Beyrut'taki milislerin yerini ordunun almasını sağlamış ve orduda düzenlemeler yapmıştır. Doğu ve Batı Beyrut'u birbirinden ayıran mayın ve bombaları temizlettirmiştir. Yapılan bu yenilikler sonucunda bir müddet sağlanan huzur ve barış Doğu Beyrut'taki ABD büyükelçiliğine ikinci kez saldırılmasıyla bozulmuştur. Yine bomba yüklü araçla yapılan saldırıda ikisi Amerikalı olmak üzere 12 kişi ölmüştür. Bu terör eyleminin sorumluluğunu ise İslami Cihad Örgütü üstlenmiştir. (Güdül 2008, 183)

Şii örgütlerin planlı olarak İsrail'e karşı eyleme girişip, kayıplar verdirmesi, İsrail'in iç kamuoyundan yükselen olumsuz tepkiler ve savaşın ağır maliyetleri sebebiyle İsrail 10 Haziran 1985'te geri çekilmesine sebep olmuştur. (Bozkurt 2010, 93)İsrail, geri çekilirken Lübnan'ın güneyinde sınırından kuzeye doğru 16 kmlik bir "güvenlik bölgesi" oluşturup, bu bölgenin kontrolünü Rum Katolik Antonie Lahud komutasındaki 2500 kişilik Güney Lübnan Ordusu'na bırakmıştır. (Kor 2006, 37) Bunun üzerine mali yükü azaltmak isteyen Suriye de Bekaa'da bulunan 10000 askerini geri çekerek bu ülkedeki askeri varlığını 30000'e indirmiştir. (Kor 2009, 61)

İsrail'in kısmen çekildiği bir dönemde Suriye'nin gizli görüşmeleri sonucunda Lübnan'da çatışan tarafların liderlerinden üçü, Suriyeli yetkililerin gözetiminde Şam'da bir araya gelmiştir. Bu liderler, Lübnan Kuvvetleri Lideri Hubeyka, Emel Örgütü Lideri Nebih Berri ve İlerici Sosyalist Parti Lideri Dürzi Velid Canbolat, 28 Aralık 1985 tarihinde Üçlü Antlaşmayı imzalamışlardır. Suriye'nin antlaşmayı ayarlamasındaki temel amaç, ateşkesin bir an önce sağlanması ve bütün İç Savaş'ın en geç bir yıl içinde bitirilmesini temin etmektir. Ancak başarılı olamamıştır. (Çiyan 2007, 119)

1980'lerin başından itibaren savaş "herkesin herkese karşı savaşına" dönüşmüştür. İsrail'in boşalttığı bölgelerde İsrail'in desteklediği gruplarla Suriye'nin desteklediği cemaatler birbirleri ile zorlu mücadeleler vermiştir. Güney Lübnan'da EMEL ile Filistinli gerillalar, Trablus'ta Sünnilerle Şiiler, Arafat ile Ebu Musa taraftarı Filistinli gruplar, EMEL ile Hizbullah, Lübnanlı Güçler ile Falanjistler, LG ile Lübnan Ordusu, Sünni Başbakan El-Hoss'un Ordusu ile Maruni Başbakan Mişel Avn'ın Ordusu birbirleri ile savaşmıştır. (Bozkurt 2010, 94-95)

Milli mutabakat hükümetinin Başbakanı Raşid Karami 1 Haziran 1987'de helikopterine konan bombayla suikasta uğramış ve bu olaydan sonra Cumhurbaşkanı Emin Cemayel ile Şam'ın arası iyice bozulmuştur. (Kor 2009, 62)Emin Cemayel öldürülen Başbakan Karami'nin yerine Sünnilerin içindeki etkisi azalmakta olan Selim Hoss'u Başbakan Vekili olarak göreve getirmiştir. Görev süresi 22 Eylül 1988'de dolacak olan Emin Cemayel, bu tarihten önce Başbakanı atamak istemiş ve

Ağustos başında Lübnan Ordusunun komutanı General Mişel Avn'ı başbakan olarak atamıştır. (Güdül 2008, 188) Cemayel'in 1943 tarihli Milli Misak'a aykırı olan bu atamasına Müslümanlar karşı çıkmıştır. Sonuçta Doğu Beyrut'ta Hristiyan ve Batı Beyrut'ta Müslüman olmak üzere iki ayrı hükümet kurulmuştur (Kor 2006, 38) ve ülke bölünmenin eşiğine gelmiştir. Bunun yanı sıra Suriye destekli Şii Emel grubu ile İran destekli Şii Hizbullah mensuplarının çatışmaları ile Beyrut'ta da Müslümanlarla Hristiyanlar arasında çatışmalar meydana gelmiştir. (Buzpınar 2003, 253)

Saddam Hüseyin'in ezeli rakipleri Suriye ve İran'a karşı desteklediği ve silahlandığı Mişel Avn öncülüğündeki Hristiyanlar, Batı'nın da desteğini alacakları umuduyla Şubat 1989'da Suriye'ye ve Suriye yanlısı milislere karşı "Ulusal Kurtuluş Savaşı'na" girişmiştir. (Kor 2009, 62)Fransa, Vatikan ve BM'den oluşan Batı grubunun çatışmaları durdurma çabaları başarılı olmazken, Arap Ligi'nin çalışmaları başarılı olmuştur. Cezayir, Ürdün, Sudan, Tunus ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden oluşan altı üyeli komite, mutabakat belgesi hazırlaması için bir alt komite oluşturmuştur. Üçlü Komite'de, Suudi Arabistan ve Fas Kralı ile Cezayir Devlet Başkanı bulunmaktaydı. (Güdül 2008, 189) Yapılan barış planında, Hristiyan olan Cumhurbaşkanının icrai yetkileri Müslüman Başbakana devredilmiş; memuriyet ve orduda mezheplere ayrılan kotalar ortadan kaldırılmış; Lübnan halkının daha iyi temsil edilmesi için 99 olan milletvekili sayısı 128'e çıkarılmıştır. Fakat iç savaş sonlandıran asıl gelişme Suudi Arabistan'ın Taif kentinde gerçekleşecekti. (Bozkurt 2010, 95)

2.6. Taif Antlaşması ve İç Savaşın Sonu

İç savaş boyunca yapılan bütün uzlaşma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak 1989 yılına gelindiğinde en son yapılan 1972 seçimlerinden geriye kalan 62 milletvekili, Arap Birliği'nin öncülüğünde ve ABD'nin desteğinde Suudi Arabistan'ın Taif şehrinde bir araya gelmiştir. Yirmi iki gün süren müzakerelerin ardından "Taif Anlaşması" 22 Ekim 1989'da 59 milletvekilinin imzasıyla kabul edilmiş ve 5 Kasım'da yeni seçilen Cumhurbaşkanı Rene Muavvad tarafından hemen onaylanmıştır. (Kor 2009, 64)

Taif Anlaşması, bir yıl sonra iç savaşın sona ermesinde etkili olmuştur. (Muran 2010, 21)Yeni uzlaşmaya göre, Lübnan'ın politik yapısının dinsel temelli olduğu teyit edilmekle beraber, rejimin Müslüman ve Hristiyan eşitliğine dayalı olarak tekrar düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. (Ayhan ve Tür 2009, 160) Milletvekili dağılımı Hristiyanların lehine olan 6/5 oranı kaldırılmış ve eşit olarak paylaşılacak üzere milletvekili sayısı 99'dan 108'e çıkarılmıştır. (Buzpınar 2003, 253)Cumhurbaşkanının Maruni, Başbakanın Sünni ve Meclis Başkanının Şii olduğu geleneksel düzen aynen devam etmiştir. (Köse 2006, 58)Ancak bu sistemden kaynaklanan iç karışıklıkların tekrarlanmaması amacıyla Sünni başbakanın gücü arttırılmıştır. Başbakana, bakanlar kurulunu toplantıya çağırma yetkisi verilmiştir. Cumhurbaşkanı, oy verme yetkisi olmaksızın kabine toplantılarına katılabilecekti. Cumhurbaşkanı, uluslararası anlaşmaları onaylaması veya kabinedeki bir bakanı görevden alabilmesi için kabinenin onayını alması gerekliliği getirilmiştir. Hükümetin alt seviyelerinde uygulanan mezhep ayrılıkları kaldırılmıştır. Belgede, Lübnan'ın ulusal kimliği olarak, Lübnan'ın bir Arap ülkesi olduğu belirtilmiştir. (Güdül 2008, 189-190)

Mart 1991 yılında, yabancı diplomat ile kabine mensupları ve yüksek yargı organlarının mensuplarına karşı işlenen suçlar hariç, diğer suçlar için genel af çıkarılmıştır. (Çiyan 2007, 125) Uzlaşmanın bir diğer maddesinde, Lübnan'da bulunan bütün milis kuvvetlerinin altı ay içinde dağıtılması kararlaştırılmıştır. (Köse 2006, 59)Mayıs 1991'de Hizbullah¹¹ örgütü hariç diğer bütün örgütler dağıtılmış ve Lübnan'ın dini gruplara ayrılmamış tek organı olan Lübnan Ordusu yeniden teşkilatlandırılarak güçlendirilmiştir. (Çiyan 2007, 125)

¹¹ Hizbullah, 13 Ağustos 1989 tarihinde siyasi bir bildiri yayınlayarak Taif Anlaşması'nı, hizipsel ayrıcalıkların özüne dokunmayan, daha ziyade bölgede Maruni İsrail'e benzeyen siyasi bir sistemi yeniden biçimlendiren ürkek bir yenilik ve 1943 yılında işlenen ve Lübnan devletinin parçalanması ve yıkılmasının altındaki başlıca etmen olan tarihsel günahın tekrarı olarak gördüğünü duyurmuştur. Hizbullah'ın askeri kanadı, Lübnan devleti tarafından meşru-ulusal direniş sayılmış ve bu yüzden silahlarını ellerinde tutmasına ve Güney Lübnan'ı işgal eden İsrail'e karşı direnmesine izin verilmiştir. (Alagha 2007, 45)

2.7. Taif Sonrası Lübnan

Suriye birlikleri, reformların onaylanmasından sonra iki yıl boyunca ülkede hükümetin hukuk ve düzeni sağlayabilmesinde yardımcı olmak için kalacaktı. Bu sürenin dolmasının ardından da Doğu Lübnan'da Bekaa vadisi ve gerekli olması halinde bitişik alanlarda konuşlanacaktı. Bu anlaşma, Suriye kuvvetlerine, Lübnan'daki yeri, süresi ve fonksiyonu konusunda kısıtlama getirdiği için Suriye'nin taviz verdiği görüntüsünü yaratmaktaydı. Ancak, Taif Anlaşması, Suriye'nin Lübnan'daki askeri varlığına meşruiyet kazandırmaktaydı. (Güdül 2008, 190-191)

Lübnan'da iç savaş sonrası oluşan siyasal yapının en temel özelliklerinden biri Suriye ile kurulan yapısal ittifaktır. Mayıs 1991'de "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır.(Atacan 2004, 304)Bu anlaşma ile Suriye, 1943 yılında bağımsızlığını kazanmasından sonra ilk defa Lübnan'ı ayrı ve bağımsız bir devlet olarak tanımış oldu. Ama daha önemlisi bu anlaşma ile iki ülkenin askeri ve iktisadi çıkarları birbirlerinden ayrılmaz olarak kabul edilmiştir. Bu, Suriye'ye her konuda Lübnan'a müdahale edebilme gücü sağlamıştır. (Köse 2006, 10)

Yeni dönem Lübnan siyasetinde Suriye'nin etkin rolü kabul edilerek normalleşme sağlanmaya çalışılmıştır. 1992 sonbaharında milletvekili sayısı 128'e çıkarılıp seçimler yapılmıştır. (Buzpınar 2003, 254) Maruniler Taif Anlaşması'nın tamamen karşısında durmuştur. Öyle ki Taif'ten sonraki ilk seçimlere Maruni bölgesi olan Dağlık Lübnan'da katılım %16 civarında kalmıştır. Katılımın Hristiyanlar tarafından çok az olduğu bu seçimlerden, Suudi Arabistan'da uzun yıllar yaşamış olan, siyasi bir tecrübesi olmayan ve bir milyarder olarak Lübnan'a dönen Refik Hariri başbakan olarak çıkmıştır. (Bozkurt 2010, 98)

Yapılan seçim sonucunda Hristiyanlara verilen 64 sandalyenin dağılımı: "34 Maruni, 14 Grek Ortodoks, 8 Grek Katolik, 5 Ermeni Ortodoks, 1 Ermeni Katolik, 1 Anglikan ve 1 Küçük Azınlıklar. Müslümanlara verilen 64 sandalyenin dağılımı ise, 27 Sünni, 27 Şii, 8 Dürzi ve 2 Nusayri şeklinde olmuştur."(Bağlıoğlu 2008, 30)

1992 yılında yapılan bu seçimlere Hizbullah, 3 Temmuz 1992 tarihinde katılma kararı almıştır ve siyasi programını şu şekilde açıklamıştır: “(1) Lübnan’ın “Siyonist” işgalinden kurtarılması; (2) siyasi hizipçiliğin ortadan kaldırılması; (3) seçim yasasının halkı daha iyi temsil edebilecek biçimde değiştirilmesi; (4) siyasi özgürlük ve kitle iletişim araçlarının özgürlüğü; (5) meritokrasiye¹² dayalı çağdaş bir yerlileştirme yasası çıkarılması; (6) oturdukları bölgeleri terk etmek zorunda kalan herkesin geri dönmesi; (7) yönetim, kalkınma, eğitim, kültür ve toplum reformları.”(Alagha 2007, 48)Yaptığı bu politika sonucunda Hizbullah’ın, Zahli, Bekaa, Baalbek, Beyrut, Baabda ve güneyden aday gösterdiği 8 üyesi milletvekili olarak parlamentoya girmiştir. (Güdül 2008, 195)

1992 yılında başbakan olan Refik Hariri ilk iş olarak bütün enerjisini, batı ve Amerika’nın da yardımını alarak Lübnan’ın yeniden inşasına harcamaya başlamıştır. Ülkede, enflasyonun düşmesi, gelir adaletsizliğinin azalması için gayret göstermiştir. (Bozkurt 2010, 98)

1992 yılında meydana gelen önemli gelişmelerden biri de, Hizbullah Genel Sekreteri Abbas Musavi’nin İsrail tarafından öldürülmesi olmuştur. Musavi’nin yerine Hassan Nasrallah getirilmiştir. İsrail Musavi’nin öldürülmesinden sonra Bekaa vadisindeki Hizbullah üslerini ve Şii köylerine hava saldırısı düzenlemiştir. Buna karşılık olarak Hizbullah’ta kuzey İsrail’e Katyuşa füzeleri ile roket saldırıları düzenlemiştir. İsrail bu saldırıyla, halkın Hizbullah’a karşı cephe almasını ve Suriye’nin İslami Direnişi durdurmasını amaçlamıştır. (Güdül 2008, 199)

Bu durum karşısında ABD’nin Suriye’ye dönmesi üzerine, Suriye’nin nezaretinde Hizbullah’la bir antlaşma yapılmıştır. Buna göre Hizbullah, İsrail Şii köylerine saldırmadığı müddetçe İsrail’in kuzeyine saldırmamayı taahhüt etmiştir. Ancak İsrail işgali altında bulunan güvenlik şeridine saldırı düzenlemekte özgür bırakılmıştır. (Bozkurt 2010, 98)Bu antlaşmaya rağmen Hizbullah, İsrail ile karşılıklı olarak bombardımanlara devam etmiştir. Bu saldırılardan biri de 11 Nisan 1996’da İsrail’in düzenlediği “Gazap Üzümleri Operasyonu”ydu. Bu operasyonda İsrail,

¹² Yeteneğe göre görevlendirme sistemi. (Alagha 2007, 48)

Güney Lübnan'da, Beyrut'un güneyindeki kesimlerde ve Bekaa'da bulunan Hizbullah üslerini bombalamıştır. Bu saldırıda 105 Filistinli mülteci hayatını kaybetmiştir. (Güdül 2008, 200)

Diğer yandan Güney Lübnan'da devam eden İsrail işgali ve Hizbullah-İsrail çatışması, 90'lı yılları meşgul eden en önemli olay olmuştur. Hizbullah'ın işgale karşı verdiği mücadele karşısında tam bir batağa saplanan, milyarlarca dolar masrafa ek olarak askerlerin yakalandığı “Lübnan sendromu” ve artan kayıpların iç kamuoyunda neden olduğu rahatsızlık gibi sebeplerle İsrail, 24 Mayıs 2000'de on sekiz yıldır işgal altında tuttuğu Güney Lübnan'dan¹³ çekilmesini tamamlamıştır. (Kor 2009, 66-67)

2000 yılının Mayıs ayında İsrail'in Lübnan'dan çekilmesiyle birlikte özellikle Hristiyan kesimde Suriye'ye olan baskılarda artmaya başlamış ve çeşitli hareketler ortaya çıkmıştır. (Akkan 2009, 76) Ancak Suriye'nin Lübnan'daki varlığının Lübnan'ın da kabul ettiği Arap Ligi kararına dayandığını, ayrıca kalma süresinin de Taif Anlaşması'nın şartlarının tamamen uygulamaya konulmasına kadar süreceği, daha henüz Taif Anlaşması'nın şartlarının tam olarak uygulamaya konmadığını belirtmekteydi. (Çiyan 2007, 128)

14 Şubat 2005'te Başbakan Hariri öldürülünce ABD ve yandaşı olan ülkeler hemen Suriye'yi suçlamaya başlamıştır. ABD'nin talebi üzerine 4 Nisan 2005'te acilen toplanan BM Güvenlik Konseyi 1595 sayılı kararı almıştır ve suikasti soruşturmak üzere Uluslararası İnceleme Komisyonu kurulmuş, komisyonun başına da Alman kökenli yargıç Detlev Mehlis getirilmiştir. Mehlis ilk iş olarak suikast sırasında görevde bulunan herkesin tutuklanmasını istemiştir. Bununla da yetinmeyen Mehlis hiçbir kanıt yokken suikasttan Suriye'yi sorumlu tutmuştur. (Bozkurt 2010, 101) Lübnan içinden ve dışından gelen baskılara daha fazla karşı koyamayan Suriye, 27 Nisan 2005 tarihinden itibaren askerlerini ve istihbarat görevlilerini Lübnan'dan çekmiş ve böylece Suriye'nin Lübnan macerası sona ermiştir. (Akkan 2009, 76) Mayıs 2005'te 30 yıldan sonra ilk defa Suriye varlığı

¹³ 1967'de işgal ettiği Şebaa Çiftlikleri hariç. (Kor 2009, 67)

olmadan genel seçimler yapılmıştır ve bu seçimleri Refik Hariri'nin oğlu Saad Hariri önderliğindeki Suriye karşıtı koalisyon kazanmıştır. (Akkan 2009, 76-77)

İç savaşın bedeli oldukça ağır olmuştur. 144.000'i aşkın can kaybının yanı sıra, yaralı sayısının 184.000'i aştığı, 17.000 kişinin kaybolduğu ve 13.000'inin de sakat kaldığı tahmin edilmektedir. Ülkeyi terk edenlerin sayısı 990.000'e ulaşmıştır. Çoğunluğu İsrail'in işgal ettiği Güney kesimden olmak üzere 600.000 ile 900.000 kişi ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır. 86.000 ev yıkılmıştır. İç savaşın toplam maliyetinin 80 ile 160 milyar dolar arasında olduğu tahmin edilmektedir. (Kor 2009, 65)

Bu kayıplara neden olan iç savaş incelendiğinde iddia edildiği gibi bir din savaşı olmadığı görülmektedir. Sosyo-ekonomik nedenlere dayanan çatışmalar, mezhepsel farklılıklar üzerine kurulu siyasi sistem yüzünden dini bir boyut kazanmıştır. Tüm sosyal alanların ikiye bölündüğü böyle bir durumda insanlar ister istemez kendilerini bir tarafta tanımlamak zorunda kalmışlardır. Lübnan bu sosyolojik gerçekliğin bariz şekilde yaşandığı yerlerin başında gelmektedir. Savaşın nedenlerini inançlardan ziyade azınlıklara dayalı sömürgeci politikalarda aramak gerekmektedir. (Turan t.y., 389)

2.7.1. 2006 Krizi ve Sonrası

İsrail 2000 yılında Lübnan'ın güneyinden çekilmiş ve bu bölgeyi Lübnan ordusuna bırakmıştı. Ancak Lübnan ordusunun burada kontrolü sağlayamaması üzerine Hizbullah Güney Lübnan'ı kendi kalesi durumuna getirmiş ve buradan İsrail'e ara ara roket saldırıları veya sınırdan sızarak çeşitli eylemler gerçekleştirmiştir. (Bozkurt 2010, 102)

İsrail'e yönelik saldırılarını devam ettiren Hizbullah terör örgütü, 12 Temmuz 2006 günü İsrail sınır muhafızlarına karşı giriştiği saldırıda 8 İsrail askerini öldürmüş ve ikisini de kaçırmıştır. (Çiyan 2007, 133) Nasrallah, yapılan saldırının arkasında durmuş ve amaçlarının İsrail'in hapisanede tuttuğu başta Samir Kantar olmak üzere

bütün esirleri kurtarmak olduğunu açıklamıştır. (Ayhan ve Tür 2009, 239)Taraflar yıllardır süregelen savaşta esir değişimini doğal olarak benimsemiştir. Öyle ki cesetleri bile pazarlık malzemesi olarak saklamaya özen göstermişlerdir. Zamanı geldiğinde de gerekli pazarlıklar yapılarak esir ve ceset değişimleri yapılmıştır. Hizbullah, İsrail’in 2004 yılında serbest bırakmayı reddettiği üç militanına karşılık 2006 yılında bu sınır ötesi saldırıyı gerçekleştirerek iki askeri esir almıştır.(Akkan 2009, 79)

Tablo 1 Geçmiş Esir Değişimleri

1967	6 Gün Savaşları sonunda İsrail, esir düşen ve cesetleri karşı tarafta bulunan az sayıdaki askeri karşılığında 6708 Arap asker ve sivilini hapishanelerinden serbest bırakmıştır.
1985	Filistin Halk Kurtuluş Cephesi’nin kaçırdığı üç İsrailli askere karşılık 1150 Filistinli İsrail tarafından serbest bırakılmıştır.
21 Eylül 1996	İki İsrail askerinin cesedi ve 17 Güney Lübnan ordusu askeri karşılığında 141 ceset ve 40 Hizbullah militanı Hizbullah’a verilmiştir.
29 Ocak 2004	Hizbullah’ın 2000 yılında gerçekleştirdiği bir operasyonda esir aldığı üç İsrail askerinin cesetleri ve daha sonra Beyrut’ta kaçırılan İsrailli işadamı Elchanan Tenenbaum karşılığında 430’dan fazla Lübnanlı ve Filistinli militan İsrail tarafından serbest bırakılmıştır.

Kaynak: (Akkan 2009, 80)

İsrail Başkanı Ehud Olmert, Hizbullah’ın bu davranışını “savaş nedeni” olarak açıklarken bunun bir terör saldırısı değil, egemen bir devletin İsrail’e saldırısı olduğunu söyleyerek, buna verecekleri karşılığın “çok acı verici” olacağını belirtmiştir. Lübnan Hükümeti ise bu suçlamaları reddetmiştir. 12 Temmuz’da başlayan “Yaz Yağmurları Operasyonu” sırasında İsrail, beş askerini daha kaybedince hemen ertesi gün Lübnan’a yönelik kapsamlı bir operasyon başlatmış ve adını da “İstikamet Değişimi Operasyonu” koymuştur. (Satık 2012, 84-85)İsrail, ülkede Hizbullah’ın ve örgütü destekleyen Şiilerin yerleşim bölgesi olan Güney Lübnan’a, Beyrut’un batı ve güneyine yoğun hava saldırısı başlatmıştır. (Güdül 2008, 211)17 Temmuz’da İsrail Başkanı Ehud Olmert, İsrail Parlamentosu’nda yaptığı konuşmada, İsrail’in Lübnan’a hareketinin sona ermesi için Hizbullah örgütü tarafından kaçırılan iki askerin serbest bırakılması ve Hizbullah’ın İsrail sınırından

çekilerek roket ve füze saldırılarını sona erdirmesi gerektiğini söylemiştir.(Terzi 2011, 24)

İsrail savaşa girmekteki amacını kaçırılan iki askerini kurtarmak olarak açıklasa da temel amacı, Hizbullah'ı yok etmek, bu mümkün değilse de örgütü askeri ve siyasal açılarından zayıflatmaktır. Savunma Bakanı Emir Perez 14 Temmuz'da yaptığı bir açıklamada Hizbullah'tan kurtulma konusunda kararlı olduklarını ileri sürmüştür. İsrail Başkanı Ehud Olmert de Hizbullah'ın ağır bir darbe alacağını her fırsatta dile getirmiştir. Bunun sonucunda 15 Temmuz'da Fadlallah'ın evini bombalayan İsrail'in hava ve kara saldırıları sonucu binlerce Şii, Güney Lübnan ve Beka'dan ülkenin güvenli bölgelerine göç etmiştir. İsrail özellikle Güney Lübnan topraklarını insandan arındırmak yönünde bir stratejiyi hayata geçirmiştir.(Ayhan ve Tür 2009, 240)

Hizbullah'ta bunca ağır saldırılara karşı boş durmamıştır. Roketler önce Tiberias şehrini sonra Hayfa'yı vurmuştur. Yapılan bu roket saldırıları karşısında İsrail saldırıları daha da artmıştır. ABD'nin, bu savaşta İsrail'in haklı bir savunma içinde olduğunu söyleyerek ateşkese karşı çıkması tepki ile karşılanmış ve ABD'nin Ortadoğu'yu şekillendirme çabasında olduğu yorumları yapılmıştır.(Akkan 2009, 81) Bölge üzerindeki bilirkşi raporu açıklandıktan sonra, BM Genel Sekreteri Kofi Annan, çatışmalara ve düşmanlıklara acilen son verilmesi için güvenlik konseyine bu konuda bir girişim yapması için çağrıda bulunmuştur. 25 Temmuz'da BM adına çalışan 4 askeri gözlemci de İsrail'in saldırısında hayatını kaybedince uluslararası tepkiler daha da artmıştır. BM Güvenlik Konseyi, İsrail'e kınama yapmak istediği halde bu istek ABD tarafından engellenmiştir.(Satık 2012, 85) 26 Temmuz'da Amerika ve İtalya'nın ortak başkanlığında, savaşı sona erdirmek için düzenlenen ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu on sekiz ülkenin ve uluslararası kuruluşların üst düzeydeki temsilcilerinin katıldığı bir günlük Roma toplantısından sonuç çıkmamıştır. (Akkan 2009, 81)

Konferanstan ateşkes sonucu çıkmadığı gibi Lübnan Devlet Başkanı Sinyora'nın savaşı bitirmek için önerdiği 7 maddelik planı da kabul edilmemiştir.

Sinyora Planı'nın maddeleri şu konulardan oluşmaktaydı: "Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün aracılığı ile Lübnan ve İsrail hapisanelerinde bulunan mahkumların serbest bırakılması, İsrail Ordusu'nun 7 Haziran 2000'de BM Güvenlik Konseyi'nin kararıyla belirlenen mavi hattın gerisine çekilmesi ve yerlerinden edilen kişilerin geri dönüşünün sağlanması, ülkenin güney kısmının güvenliğinin Lübnan Ordusu'na bırakılması ve bu bölgenin BM tarafından gönderilecek bir barış gücüyle korunması, Şebaa Çiftlikleri'nin mülkiyetinin BM yönetimine bırakılması ve ateşkes sonrası Lübnan'daki zararın tazmini ve ekonominin iyileştirilmesi için gerekli insani ve maddi yardımın uluslararası devletlerin işbirliği ile sağlanması."(Satık 2012, 87)

Planı kabul etmeyen Fransa ve ABD, Sinyora Planı ile birçok konuda çelişen bir tasarı sunmuşlardır. Bu tasarıda İsrail'in uluslararası barış gücü gelmeden bölgeden çekilmesi istenmediği gibi İsrail'in sadece saldırı niteliğindeki operasyonlarını durdurması isteniyordu. Bu tasarıya göre İsrail, savunma operasyonları yaptığını ileri sürerek Lübnan'a operasyon yapmayı sürdürebilecekti. Lübnan tarafından hoş karşılanmayan bu tasarı, Avrupa Birliği ve Arap Birliği devletlerinin de desteği ile Sinyora Planı'ndaki noktalar dikkate alınarak değiştirilmiştir. (Arı 2008, 448)

12 Ağustos 2006'da hazırlanan 1701 sayılı karar tasarısı kabul edilmiştir. Karar gereğince Hizbullah'ın tüm saldırılarına ve İsrail'in hücumu yönelik tüm askeri hareketine derhal son verilmesi ve Güney Lübnan'a 15 bin kişilik BM Barış Gücü ile Lübnan askerinin konuşlandırılması öngörülmüştür. Aynı tarihte Lübnan Başbakanı Fuad Sinyora yaptığı açıklamada, BM Güvenlik Konseyi'nce kabul edilen kararın Bakanlar Kurulu tarafından onaylandığını belirtmiş, 14 Ağustos 2006'da ise İsrail Başbakanı Ehud Olmert, BM Güvenlik Konseyi'nin ateşkes kararının yürürlüğe girdiğini duyurmuştur.(Terzi 2011, 25)

Ateşkes kararından hemen sonra hem İsrail hem de Hizbullah kendi zaferlerini ilan etmiştir. Ancak, gerçekte savaş her iki tarafta da büyük bir yıkıma sebep olmuştur. (Ayhan ve Tür 2009, 241)İsrail'in Hizbullah'a yönelik tepkilerin artacağı ve Lübnan'da bir bölünme yaşanacağı hevesiyle başlattığı Lübnan Savaşı

düşünülenlerin aksine Hizbullah'ın ülkedeki meşruluğunun sağlamlaştırılmasına yardımcı olmuştur.(Özkoç 2006, 314)

İsrail tarafı ilk defa kendi sınırlarının güvenliğini askeri alanda sağlayamamıştır. Bunu 1967 savaşı ile karşılaştırmca askeri başarısızlık daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. 1967'de İsrail askeri birimleri altı gün içinde Mısır, Suriye ve Ürdün'ün askeri kapasitesini yok etmeyi başarmıştı. 5 Haziran 1967 sabahı başlayan savaşın ilk iki gününde İsrail Mısır'ın 300 savaş uçağını ve 100 pilotunu ve bunun yanında 18 hava üssünü, Suriye'nin 50 savaş uçağını ve iki hava üssünü ve Ürdün'ün 20 uçağını imha ederek söz konusu ülkelerin İsrail'e karşı bir hava ve kara savaşı yürütmesini engellemiştir. Hizbullah'ın ise 34 gün süren 2006 Savaşının son gününde bile yaklaşık 250 roket fırlatması İsrail'in zafer iddialarını tartışmalı hale getirmiştir.(Ayhan ve Tür 2009, 242-243)

Hizbullah'ı İsrail'le alt edemeyen ve Barış Gücü (UNIFIL) ile silahsızlandıramayan ABD ve batılı müttefikleri, Lübnan'daki hükümeti destekleyerek bunu gerçekleştirmek istemişlerdir. Bunun sonucunda 2006'dan günümüze dek geçen sürede iç savaşı tekrar tetikleyecek en önemli olay 7 Mayıs 2008'de meydana gelmiştir. 5 Mayıs 2008'de toplanan Sinyora hükümetinin Hizbullah'a ait olan telekomünikasyon ağını yasadışı ilan etmesi ve Beyrut Uluslararası Havaalanı güvenlik şefi Şii General Vefik Şukayr'ı görevden alması ortamı tekrar germiştir. Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın bu iki hükümet kararına karşı yaptığı sert açıklamanın ardından Hizbullah birlikleri sokak çatışmalarına başlamış ve kısa sürede Batı Beyrut'u ele geçirmiş ve Hariri'nin evini de abluka altına almıştır. Bu olay, Hizbullah'ın silahlarını ilk defa Lübnan halkına çevirmesi bakımından da önemli bir durumdur. 2006'da Lübnan Hristiyanları da dahil olmak üzere Hizbullah'ı takdir ederken, bu takdir 7 Mayıs olayları ile yerini öfke ve kızgınlığa bırakmıştır. İç savaşın eşiğine gelen Lübnan, birçok ülkenin araya girmesiyle Katar'ın başkenti Doha'da yapılan zirvede tekrar istikrara kavuşmuştur.(Bozkurt 2010, 103)

Doha Antlaşmasına göre “Yeni Ulusal Birlik Hükümeti” kurulmuştur. Yine bu antlaşmayla Hizbullah'ın silah kullanması ülke içi anlaşmazlıklar hariç serbest

birakılmıştır. Ayrıca Hizbullah'a önemli kararları veto etme yetkisi verilmiştir. Doha Antlaşmasıyla Hizbullah'ın Lübnan'daki konumu daha da güçlenmiştir. Hizbullah Lübnan'da devlet içinde devlet konumuna yükselmiştir.(Bağlıoğlu 2008, 34-35) Bu kararların dışında Mişhel Süleyman'ın cumhurbaşkanı seçilmesi konusunda anlaşılmıştır. Doha antlaşması olarak bilinen antlaşmaya göre Bakanlar Kurulu'nun 30 kişiden oluşması, bunlardan 16'sının hükümet tarafından 11'inin muhalefet tarafından ve geriye kalan üç tanesinin de Cumhurbaşkanı tarafından atanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca taraflar 2009 seçimlerinde uygulanmak üzere yeni bir seçim sistemi oluşturmayı da kabul etmiştir. Doha antlaşmasıyla muhalefetin taleplerini hükümete kabul ettirdiği söylenebilir. Hizbullah'ı askeri anlamda durdurabilecek gücün bulunmayışı 14 Mart İttifakı'nın geri adım atmasında önemli bir unsur olmuştur. Bununla birlikte çatışmaların durmuş olması ve Şii militanların sokaklardan çekilmesi Lübnan'ın istikrarı açısından önemlidir.(Ayhan ve Tür 2009, 254-255)

Son gelişmelerin hepsi İran'a yaramıştır. İran'ın düşmanı olan Saddam gitmiş, Irak'ta Şiiler en güçlü grup konumuna gelmiştir. Filistin'de Hamas, Lübnan'da ise Hizbullah tahminlerin de ötesinde güçlenerek İran'a lojistik güç sağlamıştır. ABD operasyonlarıyla İran'ın bölgedeki güçlü konumu pekiştirilmiştir. İran artık Ortadoğu'da Amerikan politikalarına karşı duran en güçlü ülke olmuştur. Bölgedeki ABD karşıtlığı İran'a olan sempatiyi de artırmıştır. Şu anda Irak'ta ABD'nin askeri gücüne rağmen, İran, ABD'den daha güçlü konuma gelmiş durumdadır.(Bağlıoğlu 2008, 35)

Çatışmaların çıkacağı tahmin edilen 2009'da yapılacak olan seçimler de, Doha'nın getirdiği yumuşak havanın, Obama'nın seçilmesinin ve barışçıl söylemlerinin ve Suriye-Suudi Arabistan arasındaki karşılıklı yapılan ziyaretlerin getirdiği olumlu havanın etkisiyle sakin bir havada olaysız geçmiştir.(Orhan 2009, 57)

2009 seçim sistemini 2005 seçimlerinden ayıran en önemli özellik muhalefetin istekleri doğrultusunda ülkenin 26 seçim bölgesine ayrılmasıydı. Ayrıca,

2009 seçimlerinden farklı olarak 2005 seçimleri dört ayrı dönemde gerçekleşmişti. 2005 seçimlerinde Lübnan 7 seçim bölgesine ayrılmış ve mezheplerin kotası 7 seçim bölgesi esas alınarak dağıtılmıştır. Oysa 2009 seçimleri bir günde gerçekleştirilmiş ve seçim bölgeleri 26 bölgeye çıkartılarak küçük grupların ve bireysel olarak seçime katılan bağımsız adayların seçimleri kazanmasına olanak tanınmıştır.(Ayhan ve Tür 2009, 256)

Tablo 2 2009 Seçim Bölgeleri ve Milletvekili Kotaları

Bölgeler	Sandalye	Sünni	Şii	Dürzi	Alevi	Maruni	Rum Katolik	Rum Ortodoks	Evanjelist	Ermeni Katolik	Ermeni Ortodoks	Diğer Azınlık
Beyrut-1	5					1	1	1		1	1	
Beyrut-2	4	1	1								2	
Beyrut-3	10	5	1	1				1	1			1
Akkar	7	3			1	1		2				
Minnieh-Dennieh	3	3										
Bcharreh	2					2						
Trablus	8	5			1	1		1				
Zgarta	3					3						
Batroun	2					2						
Koura	3							3				
Jbeil	3		1			2						
Kesrivan	5					5						
Metn	8					4	1	2			1	
Baabda	6		2	1		3						
Aley	5			2		2		1				
Şuf	8	2		2		3	1					
Sayda	2	2										
Zahrani-Sayda Yerleşim	3		2				1					
Jezzine	3					2	1					
Nebatiye	3		3									
Sur	4		4									
Bint Jbeil	3		3									
Marjaun-Hasbaya	5	1	2	1				1				
Baalbek-Hermel	10	2	6			1	1					
Zahle	7	1	1			1	2	1			1	
Batı Beka-Reşadiye	6	2	1	1		1		1				
Toplam	128	27	27	8	2	34	8	14	1	1	5	1

Kaynak: (Ayhan ve Tür 2009, 257)

Sakin bir havada gerçekleşen seçimlerden Hizbullah ve beraberindeki 8 Mart ittifakının¹⁴ galip çıkması beklenirken Lübnan halkının sürpriz yapması ile 14 Mart ittifakı¹⁵ galip gelmiştir.(Bozkurt 2010, 104)14 Mart ittifakı 700 bin (%45) oy alırken, 8 Mart ittifakı ise 840 bin (%55) oy almıştır. Böyle bakıldığı zaman 8 Mart ittifakının galip geldiği düşünülebilir ancak daha önce açıklandığı gibi mezhep kotaları üzerine kurulu seçim sistemine göre 26 bölgeye bölünen ülkede seçimlerin galibi 14 Mart ittifakı olmuştur. Seçim sonuçlarına göre 14 Mart ittifakı 71, 8 Mart ittifakı ise 57 milletvekili kazanmıştır.(Ayhan ve Tür 2009, 261-262)

Tablo 3 2009 Seçim Sonuçları

14 Mart İttifakı	Milletvekili Sayısı
Gelecek Hareketi	30
İlerici Sosyalist Partisi	10
Lübnan Güçleri	5
Kataib Partisi	5
Diğerleri	19
Bağımsızlar	2
Toplam	71
8 Mart İttifakı	Milletvekili Sayısı
Hizbullah	11
Emel Hareketi	13
Suriye Ulusal Sosyalist Partisi	2
Baas Partisi	2
Değişim ve Reform Partisi	19
Marada Hareketi	4
Taşnak Partisi	2
Demokratik Lübnan Partisi	2
Diğerleri	2
Toplam	57

Kaynak: (Ayhan ve Tür 2009, 263)

¹⁴ Hariri'nin öldürülmesinden sonra 8 Mart tarihinde Suriye yanlıları çok büyük bir miting düzenleyerek Hariri'nin öldürülmesini kınamış ancak bu suikastın sorumlusu olarak Suriye'nin gösterilmesine karşı çıkmışlardır ve Suriye'nin askeri varlığının ülkede kalmasını talep etmişlerdir. Bu sebeple 8 Mart ittifakı olarak adlandırılmaktadırlar. (Elçi 2010, 34)

¹⁵ 14 Mart ittifakı ise Suriye karşıtı yapılan gösteriler sonucu grubun aldığı isimdir. (Elçi 2010, 34)

Seçimler sonrası başbakan olan Saad Hariri, muhalefeti hatta Hizbullah'ı diyaloga davet ederek beraber çalışma çağrısında bulunmuştur. Bu ağrı Lübnan'daki olumlu havaya katkı sağlamıştır. Gerek Hizbullah'ın gerekse 8 Mart ittifakının içinde bulunan EMEL grubunun ve Mişel Avn'ın bu davete olumlu yaklaşması Lübnan'da demokrasinin daha iyi yerleşmesi anlamında ileriye dönük iyi sinyaller vermiştir. Yalnız, Lübnan'da son zamanlarda meydana gelen gelişmeler, toplumun ve siyasi hayatın istikrara kavuşması anlamında her ne kadar iyi bir yükseliş kazandırsa da, Lübnan'ın o kendine has kırılğan yapısı her zaman kalıcıdır.(Bozkurt 2010, 104)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LÜBNAN'IN SOSYAL YAPISI VE BÜTÜNLEŞME SORUNLARI

3.1. Lübnan'ın Coğrafi ve Beşeri Özellikleri

Lübnan, Akdeniz'in doğu kıyılarında kuzey güney istikametinde birbirine paralel uzanan Lübnan ve Anti-Lübnan dağlarını içine alan, kuzey güney istikametinde 200 km., doğu batı istikametinde ortalama genişliği 40-70 km. olan dikdörtgen şekline benzer bir şekli olan ülkedir. Türkiye'nin en güney sınırından sadece 200 km. uzaklıktadır.(Çiyan 2007, 135) Ülkenin coğrafi bakımdan başlıca özelliği, kıyıya paralel olarak uzanan iki sıradağı dizisiyle bunların arasında kalan uzun ve dar vadilerin mevcut oluşudur.(Ülman 1966, 3)

Güneybatı Asya'da 33°-35° kuzey enlemleri ve 35°-36° doğu boylamları arasında yer alan Lübnan(Y. R. Ansiklopedisi 1994, 110)bir doğu Akdeniz ülkesidir. Yüzölçümü 10.453 km²'dir. Lübnan'ın kara sınırlarının toplam uzunluğu 453 kilometredir.(Bozkurt 2010, 8) Doğu ve kuzeyinde Suriye, güneyinde İsrail ve batısında da Akdeniz bulunmaktadır.(Duman 1989, 257) Suriye ile olan sınır uzunluğu 375 km iken İsrail ile 75 kmlik bir sınıra sahiptir. Deniz sınırı ise 225 kmdir.(Bozkurt 2010, 8)

Ülke, başlıca dört bölgeye ayrılabilir: Lübnan Dağları, Anti-Lübnan Dağları, Beka Vadisi ve Sahil Kesimi.(Y. R. Ansiklopedisi 1994, 110)Genelde Jura devri kalkerlerinden meydana gelen Lübnan dağları Akdeniz'e paralel olarak, Anadolu'nun kuzeyinde bulunan Trablusşam'da Suriye kıyılarının ortalarına düşen Sayda'ya kadar uzanırlar. Suriye'nin batısında Doğu Akdeniz kıyılarına paralel olarak, kuzey-kuzeydoğu, güney-güneydoğu doğrultusunda 170 km²'yi ve en geniş bölgesi kuzeye doğru 45 km'yi bulan bir dağ kütesidir.(Gürtekin 2005, 2)Bu dağların zirvesi 3088 metre ile Kurnetüssevde'dir.(Kurt 2008, 2) Anti-Lübnan Dağları ise Lübnan-Suriye sınırının tam üzerinde Lübnan Dağları'na paralel uzanan ve Lübnan Dağlarından daha alçak ancak daha bitişik olan sıradağlardır. Zirve noktası ise 2800 metreyi bulur.(Bozkurt 2010, 9) Lübnan Dağları ile Anti-Lübnan

dağları arasında Asi ve Litani nehirleri ile beslenen verimli Beka Vadisi yer alır.(Britannica 1993, 294) Beka Vadisi, bu iki sıradağ arasında 120 km uzunluğunda, 10-15 km genişliğinde ortalama 900 m yüksekliğinde bir düzlüktür. Beka Vadisi ülkenin en önemli tarım bölgesidir.(Çiyan 2007, 136) Dördüncü bölüm olan Sahil Kesimi ise Akdeniz'e paralel olarak uzanır ve kuzeyde Trablus şehrinden başlar güneye doğru sırası ile Beyrut, Sayda ve Sur şehirlerini kapsar.(Bozkurt 2010, 9)

Lübnan Arap Ortadoğu ülkeleri arasında arazisi küçük olmasına rağmen 3,8 milyon nüfusu ile ortalama nüfus yoğunluğu en fazla olanıdır. Arap Ortadoğu'sunda en yağışlı, su bakımından en zengin köşesidir. Ülke verimli arazilere sahip olması bakımından göçebe hayatın mevcut olmadığı tek Ortadoğu ülkesidir.(Gürtekin 2005, 3) Arap ülkeleri arasında Hristiyan Arapların en kalabalık olanıdır. Irak ve Ürdün'ün, hatta Akdeniz kıyısındaki limanlarına rağmen, Suriye'nin kapısı rolünü oynar ve transit ticareti büyüktür.(Öngör 1964, 219) İnsan başına düşen yıllık ortalama milli gelir bakımından İsrail'den sonra Ortadoğu'da ikinci durumdadır.(Gözenç 1999, 177) Ülke, tek meclisli ve çok partili bağımsız cumhuriyet rejimiyle yönetilmektedir.(DİA 2003, 243)

Lübnan'ın fiziki yapısı gibi iklimi de farklılıklar göstermektedir.(R. Ansiklopedisi 1984, 118)Bu bakımdan kıyı kesimde gerçek Akdeniz iklimi dikkati çekerken iç kesimlerde değişiklik ortaya çıkar. Kıyı önünde yükselen Lübnan Dağları, denizel etkilerin iç kısımlara ulaşmasını engeller. Bu nedenle, iç kesimlerde kuraklık daha fazladır.(Kurt 2008, 3)İki dağ arasında kalan Beka vadisinde karasal, hatta çöl iklimi özellikleri taşıyan bir iklim hakimdir.(DİA 2003, 243)Kıyıda ve dağlık yamaçlar üzerinde 900 mm'yi bulan yağışlar iç kısımlarda 400-500 mm arasındadır. Kış aylarında Lübnan Dağlarının yüksek kısımları karla kaplıdır. Sıcaklıklar ise, kıyıda temmuz ayında, ortalama 30°C civarında iken iç kesimde Beka Vadisinde 32-33°C'dir. Ocak ayında ise bu değerler 10°C ve 2°C'ye kadar düşer.(Gürtekin 2005, 4)

Lübnan'ın büyük bir kısmında Akdeniz iklimi hüküm sürdüğü için genelde Akdeniz bitki örtüsü olan makiler özellikle denize bakan yamaçlarda görülür.(Çiyan 2007, 136) Daha yükseklerde ise bugünkü Lübnan Cumhuriyeti bayrağı üzerinde de temsil edilmekte olan ve Lübnan'ın simgesi haline gelen sedr ormanları vardır.(Tekindağ 1988, 102) Bu ormanlar çok uzun yıllardır bilinçsizce kullanıldığı için azalmıştır. Ancak yine dağların en büyük süsü durumundadır. Diğer bölgelerde de genellikle meyve ağaçları çoğunluktadır. Beka vadisinde de üzüm bağları ve meyve ağaçları devamlı bitki örtüsü olarak bütün yıl kalmaktadır.(Çiyan 2007, 136)

Lübnan'da çok az maden vardır. Onlarında büyük bir ekonomik değeri yoktur.(Ü. v. Ansiklopedisi tarih yok, 334)Kireçtaşı, demir, tuz, geniş ve verimli tarım alanları, orman ürünleri ve kullanılabilir su en önemli doğal kaynaklardır.(Çiyan 2007, 137)

Lübnan'da nüfus ve sosyal hayata bakacak olursak birçok etnik grubun bir arada bulunduğunu ve bütün Batı Asya ülkelerinden insanların yaşadığını görebiliriz.(Y. R. Ansiklopedisi 1994, 110)Lübnan'ın nüfusu yaklaşık olarak 3.826.000'dir.¹⁶ Bu nüfus, bölge ülkeleri arasında en düşük olandır. Nüfusun %26'sı 0-14 yaş arası; %66,4'ü 15-64 yaş arası; %6,9'u ise 65 yaş ve üzerindedir. Buradan da anlaşılacağı gibi, nüfusu genç nüfus karakterindedir. Nüfus artış hızı ise %1,26 olup dünya ortalamasının biraz üzerinde, ancak diğer Arap ülkelerinin altındadır.(Çiyan 2007, 137)

Bölgenin doğal yapısı dolayısıyla yüzyıllardır buraya sığınan çeşitli etnik topluluklar Lübnanlı Araplarla karışarak bugünkü Lübnan halkını oluşturmuştur.(Britannica 1993, 294-295)Bu grupların içinde en kalabalık etnik unsur Araplardır. Dini grupların nüfusa göre oranları: %32 Şiiiler, %24,5 Maruni Hristiyanlar, %21 Sünni Müslümanlar, %7 Dürziler, %6,5 Ortodoks Rumlar, %4 Katolik Rumlar, %4 Hristiyan Ermeniler ve %1 oranında da diğerleridir.(Gürtekin 2005, 5)

¹⁶ 2005 yılı tahmini nüfusedir. (Çiyan 2007, 137)

Resmi dil Arapça ve Fransızca'dır. Halkın geneli Arapça konuşmaktadır.(Çiyan 2007, 140)Küreselleşmeyle birlikte İngilizce de oldukça yaygınlaşmıştır.(Britannica 1993, 295)Toplumun sosyal yapısı, sosyal, ekonomik, politik, kültürel, dini ve mezhepsel nedenlerle derin olarak birbirinden ayrılmış bir görünüm içindedir. Bir Lübnanlıyı tanımlayan en önemli unsur, onun bağlı olduğu aile ve ailenin sosyal ve dini yapısıdır.(Çiyan 2007, 140)

3.2. Lübnan'ın Ekonomik Özellikleri

Lübnan Ortadoğu'nun ekonomik bakımdan en gelişmiş ülkelerinden biridir. Lübnan ekonomisine özel teşebbüs hakim olup, ülke liberal iktisat sistemini uygulamaktadır.(Y. R. Ansiklopedisi 1994, 111)

Lübnan topraklarının ancak yarısı tarıma elverişlidir. Sadece kıyı ovalarında, Lübnan Dağları'nın batı yamaçlarında ve Beka Vadisi'nde tarım yapılabilmektedir.(Ü. v. Ansiklopedisi tarih yok, 334) Buna rağmen halkın çoğu tarımla uğraşır. Bununla beraber milli gelirin %35'ini ticaret ve %13'ünü de imalatçılık meydana getirir.(R. Ansiklopedisi 1984, 120) Kıyı ovalarında turuncgil, üzüm, çeşitli sebze ve zeytin üretimi yaygındır. Ayrıca muz, incir ve çeşitli meyveler yetiştirilir. Dağ eteklerinin başlıca ürünleri elma ve patatestir.(Gürtekin 2005, 6) Tarımın yanında ormancılık, hayvancılık ve balıkçılıkta önemli gelir kaynaklarındandır. Çeşitli tarım ürünlerinin yanında ağaç sanayi, ateş tuğlası, çimento, pamuk ipliği, dokuma gibi sanayi kolları gelişmiştir.(Kurt 2008, 5) Bunların yanında Lübnan'a iki petrol boru hattı ulaşır. Sayda'da Dahra boru hattı, Trablusşam'da ise Kerkük boru hattı mevcuttur. Bu hatların ağızlarında da iki adet rafineri vardır.(Duman 1989, 266)

Lübnan ekonomisinin en önemli gücü ise hizmetler sektörüdür. Lübnan Uluslararası Hava Limanı'nın varlığı, transit ticaret ve turizmin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Hükümetlerin altın ticaretini teşvik politikası ve döviz üzerindeki gevşek kontrol politikası bankacılık sektörünün gelişmesine imkan tanımıştır.(Yurtsal 2006, 60) Ülkeye bu koşullar altında Ortadoğu ülkelerinden

büyük bir sermaye akışı yaşanmıştır. Ancak bu sistem çok sağlam bir altyapıya dayanmıyordu. Öncelikle sermaye ulusal bankalarda değil, yabancı bankaların Beyrut şubelerinde toplanmıştı. İkinci olarak yabancı sermaye kısa vadeli hesaplarda yoğunlaşıyordu.(Alkan 2000, 293)Ortadoğu'nun sayılı zenginleri ve özellikle zengin petrol kaynaklarından büyük servetler elde eden Arap ülkelerinin başlarındaki krallar ve şeyhler, paralarının önemli bir bölümünü Lübnan bankalarına yatırmışlardır. Bunun nedeni, Lübnan'ın bankacılıkta tüm Ortadoğu ülkelerini geride bırakacak şekilde büyük gelişmeler göstermesidir.(Bozarslan 1976, 39)

Lübnan ekonomisinin önemli kaynaklarından biri de turizmdir. Ortadoğu'nun turizmde en çok gelir elde eden ülkesi olan Lübnan'da turizmin gelişmesi hem ülkeye önemli bir gelir kaynağı, hem de ülke içinde geniş bir iş alanı açılmasını sağlamıştır.(Gürtekin 2005, 7)Turizmin gelişmesiyle birlikte ülkede turistik tesislerde gelişmiştir. Ancak daha sonraki yıllarda uzun süren iç savaş ve zamanımızda da devam eden çeşitli terörist grupların hesaplaşma alanı olması sebebiyle bu önemini kaybetmiş, ekonomik dengesi bozulmuş bir ülke haline gelmiştir.(Kurt 2008, 5-6)İç savaşa kadar ki olan dönemde Lübnan'a her yıl iki milyon civarında turist gelmekteydi.(Ü. v. Ansiklopedisi tarih yok, 334) Lübnan'ın iç savaştan önce turizmden elde ettiği gelir, yılda 600 milyon Lübnan lirasına ulaşmaktaydı. Bu, ülkenin tüm ulusal gelirinin %8'ini oluşturmaktaydı.(Bozarslan 1976, 51)

İç savaştan hemen önce 1974 yılı itibariyle ekonominin sektörel dağılımı şu şekildedeydi; İşgücünün %50'sini bünyesinde barındıran tarım, GSMH'nın %9'unu oluşturunuyordu. Buna karşılık sanayi %20'lik işgücü oranı ile %17'lik bir paya sahipti. Hizmetler sektörü ise istihdamın %30'unu karşılıyor ve GSMH'nın %74'ünü oluşturunuyordu. Bu dağılım Lübnan ekonomisinin istikrarsızlığa karşı ne kadar dirençsiz olduğunu göstermekteydi.(Yurtsal 2006, 60) “Bir Lübnanlının ülkesi için söylediği şu sözler, oradaki sermaye sahiplerinin ve yöneticilerin anlayışını ve niteliklerini ortaya koyması bakımından çok ilginçtir: ‘Lübnan aslında bir devlet değil, belli bir alanda egemenliğini kurmuş bir şirkettir. Bu şirketin sahipleri ve yöneticileri, paranın hangi yoldan en kolay biçimde nasıl kazanılacağını çok iyi bilirler ve sadece o yoldan para kazanmaya bakarlar.’ “(Bozarslan 1976, 53)

Ülke, dışarıdan çeşitli gıda maddesi, sanayi ürünleri, petrol ve ulaşım araçları alır ve turuncgiller, dokuma ve petrol ürünleri ihraç eder. Lübnan dış ticaretinin büyük kısmını Fransa, İtalya, İngiltere ve ABD ile gerçekleştirmektedir.(Gürtekin 2005, 7) Türkiye ise, Lübnan'a gıda maddeleri, canlı hayvan, demir-çelik ürünleri, çeşitli makineler satarken ham deri almaktadır.(Kurt 2008, 6)

Ülkedeki ekonomik durum göz önüne alındığında yapılan araştırmalarda ekonominin yaklaşık %80'ine Hristiyanların, %20'sine de Müslümanların egemen olduğu saptanmıştır.(Bozarslan 1976, 57)Aradaki bu uçurumun sebebi olarak Müslüman halkın daha çok tarımla Hristiyanların ise ticaret ve bankacılıkla uğraşmalarını gösterebiliriz.

3.3. Lübnan'da Sosyal Yapı

3.3.1. Zaimlik Sistemi

Lübnan siyasal hayatında mezhepler kadar bir diğer önemli aktör de ülkede çok köklü feodal geleneklere sahip olan ve siyasal alanda belirleyici roller oynayan etkin ailelerdir. Bu ailelere “Zaim” adı verilmektedir. (Yurtsal 2006, 58) Zaimlik sistemi, toprak ağalığı, bir başka söylemle derebeyliği sistemidir. (Bozkurt 2010, 17)

Zaimin sahip olduğu güçlü durum aileden gelmektedir. Veraset, Lübnan'da en önemli ve en saygı gören kurumdur. (Armaoğlu 1989, 492)Politika Lübnan'da bir aile işidir. Bu aileler hem kırsal kesimde hem de şehirlerde büyük bir kuvvete ve şana sahiptir. (Ekinci 1998, 28) Kelimenin kökeni de Osmanlı toprak sistemi olarak bilinen “zeamet” kelimesinden gelmektedir. (Şöhret 2012, 94)

Lübnan'da zaimlik kurumu, feodal yapının ortadan kalkmasından sonra ortaya çıkmıştır. (Güdül 2008, 98)Lübnan'ı fetheden Yavuz Sultan Selim Lübnan emirlerine yarı bağımsızlık tanımış ve veraset geleneğine dokunmamıştır. Bunun sonucunda, Lübnan'da, Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer yerlerinde olmayan bir feodal yapı ortaya çıkmış ve toprağa bağlı kuvvetli aileler Lübnan toplumunu kendi kontrolleri altına almışlardır. (Kurt 2008, 4)

Aile bağları özellikle Hristiyan ve Müslüman kökten dincilik ve etnik ayrımcılığın zirveye ulaştığı iç savaş döneminde daha da güçlenmiştir. (Çiyan 2007, 140) Buna örnek olarak, 1958 yılında çıkan ilk iç savaşta Beyrut'un güneydoğusundaki Şuf bölgesi Canbolat ailesinin, Trablus'ta Kerami ailesinin kontrolü altında kalmıştır ve bu bölgelere herhangi bir askeri veya diplomatik bir hükümet müdahalesi olmamıştır. (Arafat t.y., 3-4)

Zaimliklerini kendileri kuran Maruni liderlerden Kamil Şamun ve Piyer Cemayel de kendi güçlerini oğulları Dori Şamun ve Beşir Cemayel'e devretmişlerdir. İkisinin oğlu da savaş zamanında aktif olarak rol almışlardır. (Bozkurt 2010, 18)

Şii halka gelince, bu topluma toprak sahibi iki aile hakimdi. Güney Lübnan'ın Esad'ları ile Hamel'in Hamadeh'leri. İki ailenin başları Kemal Esad ile Sabri Hamadeh, enişte-kayınbirader oluyordu ve birleştikleri zaman bütün Şii halkını ayağa kaldırabilecek güce sahiptiler. Eğer bir de Dürzilerin lideri Emir Mecid Aslan ile işbirliği yapacak olurlarsa, hükümetleri düşürmek veya iktidarda tutmak bunların elinde oluyordu. (Armaoğlu 1989, 493)

Zaimliğin daha iyi anlaşılması için bir benzetme yapmak gerekirse; “Zaimlik, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesindeki 'Aşiret' kavramı ile Doğu Karadeniz bölgesindeki 'Sülale' kavramının daha karmaşık ve karışık halidir.” denilebilir. Bu karışık yapıya Lübnan'daki siyasi ve askeri otorite boşluğunu ve ailelerin kolayca silahlanabilmelerini de eklersek olay içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. (Arafat t.y., 4) Örneğin, iki kişi arasındaki şahsi bir olaydan dolayı çıkabilecek bir tartışma, kısa sürede büyüyebilme ve ülke geneline yayılabilmek tehlikesine sahiptir. (Bozkurt 2010, 18) Lübnan'ın başta gelen en önemli aileleri; Edde, Sulh, Kerami, Canbolat, Cemayel, Şamun, Selam, Esad ve Aslan aileleridir. (Ekinci 1998, 28)

Sonuç olarak heterojen toplulukların bir arada varlığını sağlayacak üst karar kurumu olarak değerlendirilen ve batı dünyasındaki elitlerin karşılığı olan Zaimlerin, toplum kesimlerinde kendilerine bağlı geniş gruplar oluşturmaları kriz dönemlerinde büyük rol üstlenmelerine neden olmuştur. (Şöhret 2012, 95)

3.3.2. Lübnan'ın Mezhepsel Yapısı

Sözlükte “gitmek, gidecek yer ve yol, izlenen yol” anlamlarında mekan ismi olan mezhep kelimesinin çoğulu “mezahib”tir. (Bulut 2011, 27)Mezhep kelimesi, Arapça “zehab” kelimesinden türetilmiştir. (Yetik 1990, 18) Kelime, zamanla terim olma özelliği kazanarak, inanç, ibadet ve insanlar arası ilişkiler konusunda, dinin asli ve kesin kuralları dışında, birbirinden farklı düşünce ve yorumlarla, bu düşünce ve yorumları benimseyen bireyler ve sosyal grupları belirten bir anlam kazanmıştır. (Öz 2012, 24)

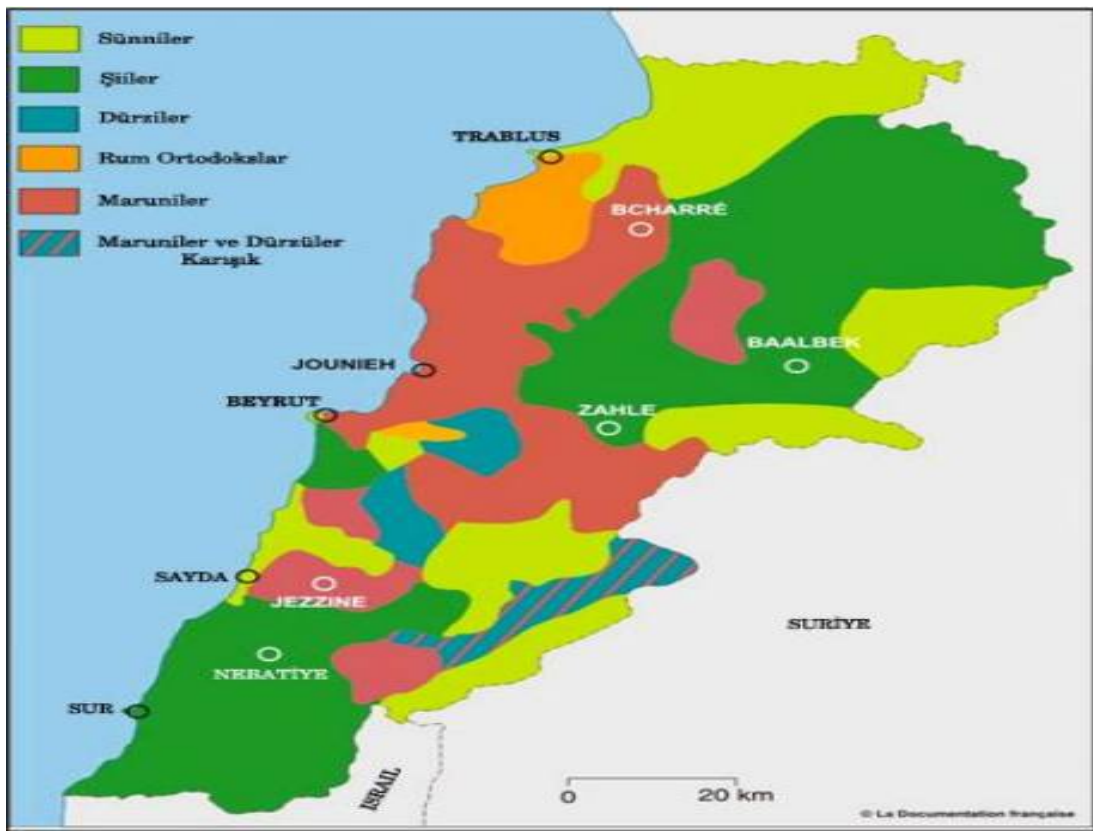
Lübnan, farklı etnik ve dini grupların yer aldığı bir ülke konumundadır. (Güdül 2008, 85)Dolayısıyla Lübnan'da yaşam çoğulculuk üzerine kurulmuştur. Ancak ülkedeki bu çoğulculuk daha çok düşmanlık içeren ve bazen çatışmacı bir nitelik taşımaktadır. Lübnan toplumsal anlamda dinsel etiketlerin belirleyici olduğu bir mozaik görünümündedir. (Yurtsal 2006, 49) Ülkedeki bu dini farklılaşma, iktidar mücadelesinde grupların kimliği olarak ortaya çıkmış ve ulusal birliği, bütünleşmeyi engelleyen en önemli unsuru meydana getirmiştir. Ülkedeki din ve mezhep çatışmaları daha da büyüyerek iç savaş halini almıştır. Lübnan'daki dini grupların kendi aralarındaki anlaşmazlık ve çatışmalar diğer devletler tarafından ülke üzerinde ve bölgede nüfuz mücadelesinde kullanılmış ve bu durum da Lübnan Devleti'ni zayıflatmıştır.(Güdül 2008, 86)

Lübnan'da nüfusun %93'ü Arap kökenlidir. Ülkenin hemen hemen tamamında Arapça konuşulmaktadır ve Arap olmayan topluluklar bir etnik sorun oluşturmayacak şekilde topluma karışmışlardır. Araplar dışında Ermeniler, Rumlar ve Türkler küçük gruplar halinde ülkede yaşamaktadırlar. (Yurtsal 2006, 49) Lübnan Araplarının %59,7'si Müslüman kalan %39'u ise Hristiyan'dır. (Çiyan 2007, 144)Durumu mezhepsel olarak oranlamak gerekirse; “%32 Şiiiler, %24 Maruni Hristiyanlar, %21 Sünniler, %7 Dürziler, %6,5 Rum Ortodokslar, %4 Rum Katolikler, %4 Hristiyan Ermeniler ve %1 oranında da diğerleri.”(Gürtekin 2005, 69)

Lübnan'da Hristiyan mezheplerle Müslüman mezhepler yüzyıllardır beraber yaşamışlar ve bölgede hakim iki din olmuşlardır. Lübnan'ın 1920'ye kadar hep büyük devlet veya imparatorlukların himayesi altında yaşaması ve bölgenin engebeli

arazisi buradaki dinlerin mensuplarının birlik içerisinde ve devamlı iletişim içinde yaşamalarına engel olmuştur. Bu nedenle bölgede küçük dini cemaatler gelişmiş ve mezhepler daha etkin hale gelmiştir. Durum böyle olunca, toplumda aynı dinden olmalarına rağmen farklı mezheplerin mensupları arasında kavgalar ve hatta savaşlar ortaya çıkmıştır. Mezhepler bu anlamda, Lübnan sosyal yapısını etkileyen ve ona yön veren en önemli unsur haline gelmiştir. (Bozkurt 2010, 19)

Harita 1 Lübnan'daki Büyük Mezheplerin Dağılımı

Kaynak: (Bozkurt 2010, 19)

3.3.2.1. Lübnan'daki Hristiyan Mezhepler

Ortadoğu'da en geniş Hristiyan toplulukları bünyesinde barındıran Lübnan, kendi yönetim kadrosunda Hristiyanların söz sahibi olduğu tek ülke durumundadır. (Kevser 2008, 21) Bu ülke, batılılar tarafından Hristiyan adası olarak adlandırılmaktadır. (Şöhret 2012, 97)

Lübnan’da bulunan Hristiyan mezhepleri ise; “Maruniler, Rum Ortodokslar, Rum Katolikler, Ermeni Ortodokslar, Ermeni Katolikler, Roman Katolikler, Yakubiler, Protestanlar, Nasturiler, Keldaniler, Suriye Ortodokslar, Suriye Katolikler” şeklinde sıralanmaktadır. Ancak bu mezheplerden Maruniler, Rumlar ve Ermeniler siyasi, sosyal, tarihi birikimleri ve sahip oldukları yüksek nüfusları ile Lübnan Devleti’ndeki en etkili mezheplerdir. (Bozkurt 2010, 20)

3.3.2.1.1. Maruniler

Hristiyan toplulukların en büyüğünü oluşturan Maruniler inançları bakımından Katolik kilisesine bağlıdır. (Çiyan 2007, 145)Maruniliğin başlangıcı için iki kaynak gösterilir. Birincisi, M.S. IV. yüzyılın sonları ile V. yüzyılın başlarında yaşamış olan Suriyeli keşiş St. Maron’dur. İkincisi ise, Marunilerin başlangıcı olarak M.S. 685-707 yıllarında Antakya Patrikliği yapmış olan St. John Maron’dur. (Güdül 2008, 87)

Maruniler, etnik köken olarak Arami-Süryani kökenli bir toplumdur. Maruni adı, Aramca “efendi” anlamına gelmektedir. (Ziya 2010, 37)Maruni cemaati İsa’daki insanlık ve ilahlık unsurlarının birbirine eşit olduğu şeklindeki Ortodoks Diyofizit anlayışın teyit edildiği Kadıköy Konsili’ni kabul ederek monofizitliğe karşı tavır almışlar, doğu kiliseleri içinde müstakil bir kilise olma yolunda ciddi adımlar atmışlardır. (Gürtekin 2005, 72) Doğu kiliseleri ile fikirsel ayrılığa düşen Maruniler, zaman zaman bu kiliselerle çatışma içine girmiş, bazen de Bizans İmparatorluğu ile yakın ilişkiler kurmuşlardır. (Bozkurt 2010, 21)Kadıköy Konsili’ni kabul ederek Katolikliğe yaklaşan Maruniler 1445 Floransa Konsili’nde Katolikliği kabul etmişlerdir. (Tümer ve Küçük 2002, 315)

Bölge kiliseleri arasında yalnız kalan Maruniler daha güvenli buldukları Lübnan dağlarına göç etmişlerdir. (Taşpınar 2003, 71)Maruniler, Dağlık Lübnan’a çekildikten sonra kent düzeninden uzaklaşmış, feodal bir yapı içerisinde Kilise’nin sosyal ve siyasal yaşam üzerinde etkin olduğu hayat tarzını benimsemişlerdir. (Ziya 2010, 38-39) Günümüzde toplam nüfusları yaklaşık 1.5 milyon civarında olan

Maruniler, Lübnan haricinde Mısır, Filistin, Suriye, ABD, Fransa ve Güney Amerika ülkelerinde yaşamaktadırlar. (Bozkurt 2010, 21) Maruniler toplu olarak Suriye’de Lübnan dağlarının batı eteklerinde, Trablusşam’ın kuzeyinde denize dökülen Nahr-al Barid ile Beyrut’un kuzeyinde denize dökülen Nahr-al Kelb arasında, güneyde de Şuf bölgesindeki Dayr-al Kamar ve Cezzin kesimlerinde bulunurlar. Ayrıca dağınık olarak Beka bölgelerine yerleşmişlerdir. (Kurt 2008, 10) XIX. yüzyılın ortalarına kadar Dürzi kontrolü altında yaşamışlardır. Ancak Dürzi aileler arasında çıkan kanlı çatışmalar Dürzilerin gücünü azaltmıştır. Osmanlı döneminde de zayıf olan Maruniler, XX. yüzyıla yaklaştıkça gerek ekonomik gerek siyasal açıdan güçlenerek Lübnan’da en etkili mezhep olmuşlardır. (Güdül 2008, 88)

Osmanlılar döneminde Marunilerin ticari ilişkilerdeki etkinliği ve bu bağlamda Avrupa ile ilişkileri onların sosyal ve politik alanda büyük gelişim göstermesine neden olmuştur. (Kevser 2008, 23) Özellikle Fransa ile Maruniler arasındaki ilişkiler zirve noktasına ulaşmıştır. Öyle ki doğuda yaşamalarına rağmen, doğulu olmaktan nefret etmişler, yüzlerini her zaman batıya çevirmişler ve kendilerini “Doğunun Fransızları” olarak adlandırmışlardır. (Işık 2010, 222)

1920’de modern Lübnan’ın kurulmasından itibaren siyasal ve ekonomik gücü elinde bulunduran Marunilerin ülke içindeki ayrıcalıklı ve üstün konumu, 1943 Ulusal Paktı ile daha belirgin hale gelmiştir. (Güdül 2008, 89) Lübnan’da Cumhurbaşkanı ve Ordu Komutanı gibi üst mevkiler Marunilerden seçilmektedir. Marunilerin ana dili Arapça olmakla birlikte, kilisede barı Süryani ayin usulü uygulanır. (Muran 2010, 31)

Köken olarak Antakya Süryanisi iken Katolikliğe döndükleri için adet ve ayinleri hem Doğu hem Katolik kilisesinin özelliklerine sahiptir. Modern kiliseleri tümüyle Latin çizgileri taşımakla birlikte, Katoliklik öncesi Süryani döneminden kalma minber örtüsü gibi eşyaların bulunduğu antik kiliseleri de vardır. Zamanı bildirmek için Katolik kilisesinden alınma çan çalındığı gibi, Süryani geleneğine uygun olarak büyük ziller de çalınır. Ruhbanların kıyafetleri de Latin-Süryani karışımıdır. (Atiya 2005, 442)

Günümüz Lübnan coğrafyasına bakıldığı zaman Maruniler hala en etkili ve en geniş Hristiyan mezhebi olma özelliklerini korumaktadırlar. İç savaş öncesinde Lübnan'ın önemli bölgelerinin %20'sine sahip olan Maruniler, iç savaştan sonra bölgede iyice hissedilen Suriye varlığının, Şiiler ve diğer Müslüman grupların lehine dönmesiyle etkinliklerini kaybetmeye başlamışlardır. Ancak gelir bakımından en fazla kazanan topluluk olarak varlıklarını sürdürmektedirler. 2006 yılı itibariyle nüfusları 666.000 olarak tahmin edilen Maruniler, bu sayıları ile toplam nüfusun yaklaşık %20'sini oluşturmaktadırlar. (Bozkurt 2010, 22)

3.3.2.1.2. Rum Ortodokslar ve Rum Katolikler (Grek-Melkitler)

Lübnan'ın Marunilerden sonra ikinci büyük Hristiyan grubu Rumlardır. (Ziya 2010, 20)“Romalı, Roma'ya mensup” anlamlarına gelen Romario isminin Arapçaya geçmiş şekli olan Rum kelimesi Arap-İslam kaynaklarında Romalılar, Bizanslılar ve İslam topraklarında yaşayan Rumlar için kullanılmıştır. (Avcı 2008, 222)

Rumlar, Ortodoks ve Katolik olmak üzere ikiye ayrılırlar. Mezhep olarak Melkitler şeklinde adlandırılmaktadırlar. (Bozkurt 2010, 23)Melkit kelimesi, Sami dillerde “kral” anlamındaki “mlk” kökünden gelmektedir. Süryanicede “kral taraftarı” anlamına gelmektedir. (Sinanoğlu 2004, 84) Melkitler Suriye, Filistin, İsrail, Küçük Asya, Lübnan, Ürdün, Irak, İran ve Mısır'da yaşayan, çoğunluğu Monofizit (tek tanrıcı) inancı benimseyen ve Kadıköy Konsülü kararlarını kabul eden Roma'ya bağlı Hristiyanlardır. (Fortescue 1911, 2)

Kilisenin ayrıldığı yıl olan 1054'e kadar tek Melkitlerden bahsetmek mümkündür. Ancak ayrılmadan sonra Roma ile inanç birliğini koruyan Melkitler ile Konstantinapol (İstanbul) ve Doğu Hristiyanlığını izleyen Melkitler olarak iki farklı gruptan bahsedilebilir. Günümüzde Melkit denilince akla Doğu geleneğine bağlı olan Katolikler gelmektedir. Çünkü diğerleri için Ortodoks kelimesi yeterli olmaktadır. (Bozkurt 2010, 23)

Lübnan’da ikinci büyük Hristiyan mezhep olan Rum Ortodokslar, Doğu Ortodoks Kilisesine bağlı olup Roma dini geleneklerini kullanan özerk bir topluluktur. (Şöhret 2012, 98) Yunanca “doğru” anlamında “Orthos” kelimesi ile “düşünce, inanç” anlamındaki “Doxa” kelimelerinden oluşan Ortodoks terimi, genel anlamıyla bir dinin öğretisine, doktrin ve dogmasına; herhangi bir öğretinin ilkelerine, geleneksel olarak doğru kabul edilen düşüncelere ya da görüşlere uygun düşünce, inanç ve bu inancı benimseyen kişi veya grup demektir. (Harman 2002, 188)Özel anlamda ise bu kelime, Hristiyan toplumunun 11. yüzyılda Doğu-Batı şeklinde ayrılmasından sonra ortaya çıkan Grek ve Slav ağırlıklı Doğu Hristiyanlığını ifade etmekte kullanılmaktadır. (Katar 2007, 111) Ortodoks geleneğinin Kapadokyalı üç kilise babası tarafından oluşturulduğu söylenebilir. IV. yüzyılda yaşayan Nysalı Gregory, Nazianlı Gregory ve St. Basil. Bunlar Grek ve özellikle Aristo felsefesini Hristiyanlığa sokarak teolojik anlamda Ortodoksluğun temelini hazırlamışlardır. (Demirci 2007, 410)

Lübnan’daki Rum Ortodokslar, 17. yüzyıldan itibaren Marunilerle birlikte Avrupalı tüccarlara aracı olarak yerel tüccar sınıfını oluşturmuşlardır. Roma geleneklerine bağlı kalmak kaydıyla dil ve kültür yapısı olarak zamanla Araplaşmışlardır. (Ziya 2010, 22) Marunilerin tersine Araplar ile daha yakın ilişkilerde bulunan Rum Ortodokslar bölgede gelişen Arap Milliyetçiliğine karşı Maruniler gibi olumsuz şekilde yaklaşmamışlardır. Aksine, bu yönde gelişen politik hareketleri desteklemişlerdir. (Şöhret 2012, 99) Bölgede Müslüman halkla en iyi ilişkilere sahip Hristiyan cemaat olan Rum Ortodokslar, Lübnanlı diğer Hristiyan gruplar ve Müslüman Araplar arasında köprü görevi görmektedirler. (Bozkurt 2010, 24)

Rum Ortodoks grubunun inanç yönüne değinecek olursak, ruhani liderleri Patriktir. Ortodokslar Kutsal Ruh’un sadece Baba’dan çıktığına inanırlar. Papanın yanılmazlığı ilkesini kabul etmezler. Yapılmış olan ilk yedi konsülü kabul etmekte ve sonrakileri Katolik konsülleri saymaktadırlar. (Kaan 2010, 108)

Günümüzde Lübnan’da Rum Ortodoks topluluğu yaklaşık 210.000 nüfusu ile genel nüfusun %6’sını oluşturmaktadır. Ülkenin güneyinde Şuf dağlarında ve kuzeyde Trablus yakınlarında yaşamlarını sürdürmektedirler. (Kevser 2008, 27)

Lübnan’daki Rum Katolikler, Melkit Kilisesine mensupturlar. Bu kilise, temelleri Doğu Akdeniz ve Greko-Romen dünyasına dayanan bağımsız bir kilisedir. Melkitler Roma ibadetini, teolojisini ve ruhaniliğini takip eden, aynı zamanda Ortadoğu geleneklerini sürdüren Katolikler olarak tanımlanmaktadırlar. (Ziya 2010, 44) Katolik kelimesinin aslı olan ve “genel, evrensel” anlamına gelen Grekçe “katholikos” Latince “universalis, generalis, communis” kelimeleriyle karşılanmıştır. Katolik kilisesi ifadesini ilk kullanan kişi Antakyalı St. Ignace’dır. (Harman 2002, 55-56) Bu kelime tarihin çeşitli dönemlerinde farklı anlamlar ifade etmiştir. Ortaçağda ortaya çıkan sapkın Hristiyan topluluklarının karşıtı olarak gerçek ve doğru Hristiyanlığı ifade etmek için kullanılmıştır. 16. yüzyıldan itibaren ise ortaya çıkan Protestan mezhebinin karşıtı olarak kullanılmıştır. (Katar 2007, 102-103)

Katoliklik oldukça eski bir mezheptir ve geçmiş havariler dönemine yani yaklaşık 2000 yıl öncesine dayanmaktadır. (Tevfiki 2013, 217) Katolik kilisesinin ilk kurucusunun Aziz Petrus olduğu iddia edilmektedir. (el-Cuheni 2012, 57) Bu mezhebi temsil eden Katolik Roma Kilisesinin başında Papa bulunur. Papa, ruhani bir devletin başıdır. Papadan sonra kardinaller, piskoposlar ve rahipler gelmektedir. (Y. R. Ansiklopedisi tarih yok, 70) Katoliklerin inancına göre, Papa yanılmaz bir otoritedir. Yaptıkları ve söyledikleri kesinlikle doğrudur. Ortodoksluğun aksine onlar Kutsal Ruh’un, Baba’dan ve Oğul’dan çıktığına inanırlar. (Kanaatlı 2011, 97)

Rum Katolikler, ülkenin merkez ve doğusunda birçok köye dağılmış olarak yaşamaktadırlar. Dağınık olan bu mezhebin üyeleri toplu olarak Beyrut, Zahle ve Sayda şehirlerinde yaşamaktadırlar. Eğitim seviyelerinin yüksekliği bakımından diğer mezheplerin üyelerinden bariz şekilde ayrılırlar. Ayrıca ekonomik alanda Rum Katolikler zekaları ile ün salmışlardır. (Bozkurt 2010, 24) Rum Katolikler nüfus olarak ülkede altıncı sırada yer alırlar ve sayıları 150.000 civarındadır. (Yurtsal 2006,

53) Ana dilleri Arapça olan ve Araplıklarıyla gurur duyan Rum Katolikler, Lübnan'ın Arap dünyası ile özellikle de Suriye ile yakın ilişkiler kurmasını savunmaktadırlar. (Ziya 2010, 49)

3.3.2.1.3. Ermeni Ortodokslar ve Ermeni Katolikler

Ermenilerde din ile milliyet, kilise ile Ermeni iç içedir. İkisi bir ve aynı şey sayılmaktadır. Aralarında çekişme ve mücadele söz konusu değildir. (Bozkurt 2010, 25) Ermeni Ortodoks Kilisesi, Ermenistan'ın Hristiyanlığı kabul ettiği 301 yılında kurulmuştur. Ermeniler Hristiyanlığı ilk kabul eden millettir. (Fortescue 1911, 12) İnanışa göre Ermeni Kilisesi Gregor'un öncülüğünde, Erivan yakınındaki Eçmiyazin'de havarilerin aracılığı ile bizzat Hz. İsa tarafından kurulmuştur. Eçmiyazin "Hz. İsa'nın indiği yer" demektir ve bu sebeple onlar için kutsaldır. (Kahraman 2013, 283)

M.S. 451 yılında gerçekleştirilen Kadıköy Konsülü'nde Hz. İsa'nın bedeninde Hristiyanlığın beşeri ve tanrısal olarak iki doğası bulunduğu onaylanmıştır. Ancak Ermeni Kilisesi, Hz. İsa'nın tek kutsal doğası olduğuna inanarak Monofizitizm'i benimsemiştir. (Kevser 2008, 29) Ermeni Ortodoks Kilisesinin diğer kiliselerden farkları şunlardır; "1- Ermeni Kilisesi milli bir kilisedir. 2- Ruhani liderlerini Katolikos diye adlandırırlar. 3- Yapılan ilk üç konsül kabul ederler onun dışındakileri kabul etmezler. 4- Hz. İsa'da tek tabiatı kabul ederler. 5- Papa'ya ait otoriteyi ve onun yanılmazlığını kabul etmez. 6- Kilisenin günahları bağışlaması görüşünü reddeder." (Tümer ve Küçük 2002, 308-309) Bunlara ek olarak Evharistiya ayinin de ekmek ve şarabın Hz. İsa'nın bedenine ve kanına dönüştüğünü düşündükleri için ekmeğe maya, şaraba da su katmazlar ve bunların saf olmasına özen gösterirler. (Sarıkcıoğlu 2002, 383) Ermeni Ortodoks Kilisesi, Grekçe ve Süryaniceyi reddederek bütün dinsel kutlamalarda Ermeniceyi kabul etmiş, özel bir alfabe icat edip kitabı mukaddesi ve tüm ayinleri Ermeniceye çevirerek ulusal bir karakter kazanmasını sağlamışlardır. (Atiya 2005, 370-371)

Bölgedeki ilk Ermeni toplulukların 17. yüzyılda Osmanlı-Safevi savaşlarından kaçan gruplar olduğu varsayılmasına rağmen Lübnan'daki Ermeni nüfusunu oluşturan büyük göçler 1895, 1909, 1922 ve 1939 yıllarında gerçekleşmiştir. (Ziya 2010, 23-24) Lübnan'ın ikinci büyük Ortodoks grubu olarak Beyrut'un Burj Hamud bölgesi, Beka Vadisi ve Anjar gibi kuzey şehirlerinde yaşamaktadırlar. (Şöhret 2012, 99) Lübnan'da yaşayan Ermenilerin yaklaşık %90'ı Ortodokstur. Geri kalan %7'si Katolik, %3'ü de Protestandır. (Bozkurt 2010, 25)

Lübnan'da bulunan Ermeni Ortodoks Kiliseleri şunlardır; “1- Aydınlatıcı Aziz Gregor Kilisesi, 2- St. Nichan Ermeni Ortodoks Kilisesi, 3- Surp Hagop Ermeni Apostolik Kilisesi, 4- Surp Kevork Ermeni Apostolik Kilisesi, 5- Ermeni Apostolik Yükseliş Kilisesi, 6- Ermeni Apostolik Kırk Şehit Kilisesi, 7- Surp Asdvadzadzin Ermeni Apostolik Kilisesi, 8- St. Vartan Ermeni Apostolik Kilisesi, 9- St. Sarkis Ermeni Apostolik Kilisesi, 10- Surp Boghos Ermeni Apostolik Kilisesi, 11- Surp Hokekaloust Ermeni Apostolik Kilisesi ve 12- Surp Maryam Asdvadzadzin Ermeni Apostolik Kilisesi.” (Ziya 2010, 25-26)

Ermeniler, Araplardan sonra etnik grup olarak ülkedeki en büyük topluluktur. Ülkedeki Ermeni nüfusunun toplam nüfusa oranı %6 olarak hesaplanmaktadır. Sayılarının ise 200-250 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir. (Bozkurt 2010, 26)

Lübnan'da bulunan “Uniat” Hristiyan topluluklardan biri de Katolik Ermenilerdir. Ortodoks Ermenilerle aynı geçmişe sahip olsalar da, Roma Kilisesi'nin Katolikleştirme faaliyetleri sonrasında farklı bir dini grubu oluşturmuşlardır. (Ziya 2010, 49) Osmanlı döneminde İmparatorluk tarafından tanınmayan bu topluluk, 1830 yılında Fransa'nın yardımıyla millet sistemi içinde mezhebik bir grup olarak yer almıştır. (Kevser 2008, 30) Bugün sayılarının 20.000 kadar olduğu tahmin edilmektedir. (Ziya 2010, 51)

Ermeni toplumu Lübnan Parlamentosu'nda altı milletvekiliyle temsil edilmektedir. Bunlardan 5'i Ermeni Ortodokslarına, 1'i ise Ermeni Katoliklerine aittir. Bunun dışında Protestanlara ayrılan bir milletvekili kontenjanı da

Ermenilerden seçilmektedir. Böylelikle Lübnan Parlamentosu'nda temsil edilen Ermeni milletvekili sayısı yediye yükselmektedir. (Orsam 2009, 15)

3.3.2.1.4. Diğer Hristiyan Mezhepler

Lübnan'da nüfus bakımından sayıları az olan Hristiyan mezhepler de vardır. Bunlar sırasıyla, ayrışma sonucu Nesturi Kilisesi'nden kopan Asuriler. (Kevser 2008, 30) Hz. İsa'nın iki özelliğinin olduğunu savunan ve bunlardan birinin beşeri diğerinin ilahi olduğunu ileri süren ancak Hz. İsa'nın Tanrı veya Tanrı'nın Oğlu değil, Hz. Meryem'in oğlu olduğunu savunan Nasturiler. (Albayrak 1997, 74) 19. yüzyılda ve 20. yüzyılda Amerikalı ve İngiliz misyonerlik faaliyetleri sonucunda din değiştirme yoluyla oluşturulan Protestanlar. (Kevser 2008, 30) Klasik Ortodoks inancındaki Hz. İsa'nın hem ilahi hem de beşeri yönünün varlığı düşüncesinin karşısında duran ve Hz. İsa'nın insanlık özelliğinin olmadığını yani O'nun sadece Tanrı olduğunu savunan Jacobitler (Suriye Ortodoksları)'dır. (Bozkurt 2010, 27)

3.3.2.2. Lübnan'daki Müslüman Mezhepler

Lübnan'da, anayasa ile tanınmış beş farklı İslam mezhebi bulunmaktadır. (Ziya 2010, 63) Bu mezhepler; "Şiiilik, Sünnilik, Dürzilik, İsmaililik ve Nusayrilik'tir." (Bozkurt 2010, 30) Lübnanlı Müslümanlar, farklı mezheplere mensup olmalarına rağmen Arap idealini savunmaktadırlar. (Muran 2010, 27)

Bu mezhepler içinde Şiiler, Sünniler ve Dürziler nüfusları ve Lübnan tarihindeki konumları açısından ülkede önemli bir yere sahipken, İsmaililer ve Nusayrililer anayasa ile anayasa ile tanınmış olmalarına rağmen az sayıdaki nüfusları sebebiyle sosyal ve siyasi alanda güçlü etkilere sahip değildirler. (Ziya 2010, 63) Dini hakları koruma altına alınmış olan Lübnanlı Müslümanların kendilerine ait aile hukuku ve miras hukuku alanlarında Caferi ve Hanefi fıkhnı uygulayan mahkemeleri de anayasa tarafından koruma altına alınmıştır. Şiiler ve Sünnilerin dışında Dürzilerinde Dürzi inanç sistemine uygun olarak kullandıkları kendi mahkemeleri bulunmaktadır. (Bozkurt 2010, 30)

3.3.2.2.1. Şiiler

Arapça bir kelime olan “Şia”, “Müşayaa” kökünden gelmektedir. (Gölpınarlı 1979, 21)Sözlükte belli bir şahsın taraftarı, dostları ve takipçileri anlamına gelmektedir. Şiiler, Hz. Ali’nin velayeti ve onun ruhani seviyesine tabi olmaya inandıkları için kendilerine “Ali’nin Şiası” denilmiştir. (Meşkur 2011, 508)

Şia, Hz. Muhammed’in ölümünün ardından Hz. Ali’nin meşru halife olarak kabul edilmesi konusunu başlangıç olarak alan, birbirinden çok farklı İslami mezheplerin büyük bir kısmının ortak adı olarak kullanılmıştır. (Güdül 2008, 91) Şia yerine bazen “Ehlü’t-teşeyyu” (Teşeyyu Ehli) ve özellikle övgü ifade eden “Hassa” (avam olmayanlar) ile Lübnan civarında “Metavile” isimleri kullanılmıştır. Muhalipler ise onları aşağılamak amacıyla ayıplama ismi olan “Rafıza” kelimesiyle adlandırmışlardır. (Öz 2012, 93)

Şiilik, dünyada Müslüman nüfusun %10-15’inin din anlayışını şekillendiren, kökleri hicri birinci asrın sonlarına kadar uzanan büyük siyasi ve itikadi mezheplerdendir. Şii Müslümanlar ağırlıklı olarak Şia’nın en büyük kolu olan İmamiyye’ye mensupturlar. İsmailiyye ve Zeydilik de Şia’nın var olan kollarındandır. (Onat 2012, 157)

Şiiliğin ortaya çıkmasıyla ilgili günümüze kadar çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunları maddeler halinde sıralamamız gerekirse; “1- Daha Peygamberimizin sağlığında ortaya çıktığını savunanlar. 2- Peygamberimizin vefatından sonra halife seçiminin yapıldığı toplantıda ortaya çıktığını savunanlar. 3- Hz. Osman’ın halifeliği döneminde başladığını savunanlar. 4- Hz. Ali’nin halifeliği döneminde ortaya çıktığını savunanlar. 5- Hz. Ali’nin şehit edilmesinden sonra başladığını savunanlar. 6- Hz. Hüseyin’in Kerbela’da şehit edilmesinden sonra başladığını savunanlar ve 7- Hicri birinci asrın sonlarında ortaya çıktığını savunanlar.” şeklinde sıralayabiliriz. (Mutlu 1994, 193-194) Görüldüğü gibi Şiiliğin doğuşuyla ilgili birbirinden farklı tarih ve dönemler ileri sürülmüştür. Bu sonuca genel bir yorum getirmemiz gerekirse, Şiilik bir sürecin ürünüdür ve en küçük bir fikirsel hareketin ortaya çıkması yıllara mal olmaktadır Şiilik gibi itikadiyle,

düşüncesiyle, siyasi değerlendirmeleriyle tamamen farklı olan bir mezhebin ortaya çıkışına kesin bir tarih vermek mümkün değildir. Her ne kadar temelinde siyasi bir hareket olarak başlamış olsa da, Şia demek sadece siyaset demek değildir, aynı zamanda sistemli bir felsefe, teoloji ve fıkıh anlayışı demektir. (Bulut 2011, 183)

Şiiliği diğer mezheplerden ayıran en önemli özellik vahiy algısı ve imamet anlayışıdır. Şiiler, Hz. Muhammed'in Hz. Ali'yi özel olarak bilgilendirdiğini iddia etmekte ve vahiy algısının ilk örnekleri olarak değerlendirmektedirler. (Onat 2012, 157) Ayrıca peygamberlik ile imamet arasında bir fark olmadığını söyleyerek peygamberde bulunması gereken şartları imamlarda da ararlar. Hal böyle olunca peygamberlerin sünneti gibi imamların sünnetini de delil kabul ederler. Şiiler, imamların ayrı bir kitabının olduğunu ve bunun Hz. Peygamber vefat edeceği sırada bir meleğin Hz. Ali'ye yazdırmış olduğu "Fatıma'nın Mushafı" adlı kitap olduğunu iddia etmektedirler. Bununla da yetinmeyen Şiiler Kur'an'ı Kerim'in on yedi bin ayet olduğunu daha sonradan Hz. Ali ile ilgili ayetlerin çıkartıldığını iddia etmektedirler. (Gümüsoğlu 2008, 190-191)

Sünni din adamları tarafından Şiiler; aşırı gidenler, ılımlı olanlar ve bu ikisinin arasında olanlar diye üç gruba ayırmaktadırlar. Aşırı giden Şii fırkalarından bazıları Hz. Ali'yi ilahlık seviyesine çıkarırken bazıları da O'nun Hz. Muhammed'den üstün olduğuna inanarak O'nu peygamberlik makamına çıkarmaktadırlar bu gibi fırkalar sadece Ehli Sünnet tarafından değil günümüz Şiileri tarafından da Müslüman olarak kabul edilmezler. Bu gruplara Hz. Ali'yi ilahlaştıran Sebeiiyye; Hz. Ali'yi peygamberleştiren Gurabiye mezhepleri örnek gösterilebilir. (Bozkurt 2010, 34)

Şiiler Lübnan'daki en geniş Müslüman mezhep olmalarına rağmen, politik olarak Sünnilerin arkasında kalmışlardır. Siyasi ve ekonomik olarak toplumun geri kalmış grubunu oluşturmaktadırlar. Ulusal Pakt'a göre Şiiler siyasal sistemde hiçbir gücü olmayan Meclis Başkanı görevine getirilmektedirler. (Yurtsal 2006, 54) Şiilerin iki önemli milis gücü bulunmaktadır. Bunlar; 1970'de Musa el-Sadr tarafından kurulan "Emel Örgütü" ve 1982'de ortaya çıkan "Hizbullah"tır. (Kevser 2008, 38)

Lübnan'da Şiiler ülkenin güneyinde, Beka Vadisi'nde ve 1960'lardaki kırsal alandan başkente yönelik yoğun göç sonucunda güney Beyrut'ta yoğunlaşmışlardır. (Muran 2010, 28) 1.2 milyonluk nüfusları ile toplam nüfusun %30'luk kısmını oluşturmaktadırlar. Siyasi görüş açısından ise Arap milliyetçisi olmayan ve Arap rejimlerine mesafeli duran Şiiler, İran'a ve ürettiği İslami akımlara yakın olmalarının yanı sıra, Suriye ile iyi ilişkilerini de devam ettirmektedirler. (Ziya 2010, 76)

3.3.2.2.2. Sünniler (Ehl-i Sünnet)

Sözlükte “manevi alanda çizilen yolu benimseyenler” anlamına gelen Ehl-i Sünnet, Ehlü's-sünne ve'l-cemaa ifadesinin kısaltılmış şeklidir. (Yavuz 1994, 525)İsmin birinci kısmı olan “ehl” kelimesi, bir kimsenin eşi, yakınları, akrabası, evladı, mensup olduğu kavmi, bir mezhebe bağlanan ve o mezhebe inanan ve tabi olan kimseler ve bir şeyi hak eden, layık ve uygun olanlar için kullanılan bir isimdir. Arapçada yol, sîret, gelenek, adet ve başlatılan tarz anlamına gelen sünnet kelimesi ise, İslam geldikten sonra terim olarak, Hz. Peygamber'den ümmetine intikal eden yol, uygulama ve tavsiyeler gibi anlamlarda kullanılmıştır.(Öz 2012, 248-249) Ehl-i Sünnet'e bağlı olanlara “sağlam ve doğru inancı benimseyenler” anlamında “Sünni” adı verilir. (Yavuz 1994, 525)

Ehl-i Sünnet genel olarak şu esasları içermektedir; “1- İslam'ın anlaşılmasında ve uygulanmasında Kur'an'dan sonra Hz. Peygamber'in sünnetini esas almak. 2- Sünnette ilave olarak sahabenin görüş ve uygulamalarına bağlı kalınarak, onları hayırla anmak ve aralarında meydana gelen anlaşmazlıklar sebebiyle sahabeyi kötülemekten kaçınmak. 3- Kitap ve sünnetten sonra icma ve kıyası, şer'i birer delil olarak kabul etmek. 4- Sübjektif görüşleri dikkate almayıp dini konularda bir veya birkaç kişinin değil özellikle ilk Müslümanların çoğunun görüşlerini esas alıp, cemaatle beraber olmaktır.” (Gümüsoğlu 2008, 157-158)

Sünnilerde zamanla ameli ve itikadi konularda farklılıklar meydana gelmiş ve bu farklılıklar sonucu değişik mezhep ekolleri ortaya çıkmıştır. Ameli konularda, İmam-ı Azam Ebu Hanife, İmam-ı Şafi, İmam-ı Maliki ve İmam-ı Hanbeli'nin

öncülük ettikleri Hanefi, Şafi, Maliki ve Hanbeli mezhepleri kabul görürken (Bozkurt 2010, 31) itikadi konularda ise “Selefiyye” ve “Halefiyye” olmak üzere iki zümreden bahsedilebilir. Bunların içinde de Halefiyye, Ebu Mansur el-Maturidi’ye mensup olan Maturidiyye ve Ebu’l-Hasan el-Eş’ari’ye mensup olan Eşariyye olarak ikiye ayrılmaktadır. (Öz 2012, 256)

Lübnan’daki Sünni varlığı, 634-639 yılları arasında bölgenin Müslüman Arap ordusunun istilasına uğraması ile açıklanmaktadır. Osmanlı devrinde Sünniler, aynı mezhebi paylaştıkları için avantajlı bir konuma sahip bulunmaktaydılar. Ancak, modern Lübnan devletinin kurulmasıyla birlikte siyasal statüleri zayıflamış ve devlet otoritesi içindeki konumlarını kaybetmişlerdir. (Güdül 2008, 90)

Lübnan’daki Sünniler de diğer bölgelerdeki Müslümanlar gibi, genel İslam inanışına göre sadece Kur’an ve Peygamberin hadislerinin İslam dinini yaşamak için yeterli olduğuna inanırlar. Hristiyan alemindeki kilise benzeri bir teşkilat ve ruhban sınıfı Lübnan’daki Sünni Müslümanlar arasında bulunmamaktadır. Ancak, Fransız Manda idaresi esnasında, ülke çapında görev yapan “Yüksek İslam Konseyi” adlı bir teşkilat kurulmuş ve halen muhafaza edilmektedir. Bu teşkilatın başında “Büyük Müftü” bulunmaktadır. (Çiyan 2007, 148)

Sünniler Ulusal Pakt’a göre, Başbakan olabilirler. Sünniler, Şiilere oranla daha az bir nüfusa sahip olmalarına rağmen, Şiilerden daha fazla politik hakka sahiptirler. Bunun nedeni ise, Sünnilerin arkasında, Sünni Arap devletlerinin bulunmasıdır. (Yurtsal 2006, 55) Lübnanlı Sünnilerin büyük bir bölümü Beyrut, Sayda, Trablusşam ve Baalbek’te yaşamaktadır. Kırsal nüfus ise Beka Vadisi’nin batısında Akkar’da yaşamaktadır. Genellikle ticaret, endüstri ve emlak işleri ile uğraşan Sünniler, Marunilerle birlikte toplumun iyi eğitim almış ve profesyonel meslek sahibi kesimini oluşturmaktadırlar. (Ziya 2010, 70)

1986 yılında nüfuslarının 700.000 civarında olduğu tahmin edilen Sünniler, toplam nüfusun %27’sini oluşturmaktaydılar. 2006 yılı itibariyle nüfuslarının yine 700.000-750.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak Sünnilerin toplumdaki

düşük doğum oranı sebebiyle bu nüfusları toplam nüfusun ancak %20'sine karşılık gelmektedir. (Bozkurt 2010, 32) Sünni topluluk, ülkenin siyasal yaşamında önemli roller oynamış ılımlı feodal ailelerle tanınmaktadır. Bu ailelerden en önemlileri; Selam, Sulh, Vazzan, Kerami ve Hoss aileleridir. (Yurtsal 2006, 55)

3.3.2.2.3. Dürziler

Dürzilik, Şia'nın İsmailiyye fırkasına mensup Fatımilerin altıncı halifesi el-Hakim Biemrillah el-Mansur b. el-Aziz'in hilafeti döneminde ortaya çıkmış olan bir mezheptir. (Gümüsoğlu 2008, 229) Genel bir tanımla Dürzilik, önceki bütün dinlerin yanlış olduğunu kabul ederek Hakim Biemrillah'ın ilahlılığına ve onun yarattığı ulvi varlıklar hiyerarşisine inanan, kapalı cemiyet özelliğini koruyarak günümüze kadar ulaşan bir mezheptir. (Bağlıoğlu 2012, 269)

Dürzilik, temel olarak Allah'ın bir olduğunu savunan Tevhit inancına sahip monoteist bir inanıştır. (Kevser 2008, 43) Bünyesinde Mezdekiyye, Zerdüştlük, Maniheizm, Hellenizm, Yeni Eflatunculuk, Gnostisizm ve doğu Hristiyan mezheplerinin düşüncelerini birleştirmiş, bazı özelliklerini aşırı Şii mezheplerinden almış bir fırka görünümündedir. (Öz t.y., 59)

1 Muharrem 408 tarihinde ilahlığını açıklayan Hakim, yeni bir devrin başladığını, kurulan yeni dinin imamlığına da İran asıllı Hamza bin Ali'yi getirdiğini ilan etmiştir. Hamza bin Ali yardımcılarını belirleyerek, yeni dönemde İslami manada ibadete ihtiyaç kalmadığını, insanların gerçek ilahi bilgileri kendilerinden öğrenmeleri gerektiğini ileri sürmüştür. (Bozkurt 2010, 39) Hamza'nın savunduğu bu hareket nadiren Hakimiyye diye anılsa bile en yaygın adı Dürziyye'dir. Mezhep, bir zamanlar Hamza'nın daisi iken daha sonra dinden çıktığı varsayılan Anuş Tegin ed-Derezi'nin yoğun propagandalarından dolayı bu ismi almıştır. (Öz 1994, 40) Derezi kelimesi, terzi anlamına gelmektedir. (Meşkur 2011, 114)

Dürzilerin inanç yapısına baktığımız da, diğer Müslüman grupların inançlarından önemli ölçüde farklılıklar görülmektedir. Dürziler kendilerini gerçek

tevhid inancına sahip olarak görmektedirler. Allah'ın bir ilah yönü birde beşer yönü olduğunu bunu da Hakim Biemrillah'ın bedeninde gösterdiğine inanılır. (Kurt 2008, 8) Dürzilik oldukça karışık esaslar içermektedir. Ancak genel olarak bu esasları dört başlık altında inceleyebiliriz. Bunlar; “1- Hakim Biemrillah'ı Allah bilmek. 2- Emri tanımak. 3- Hududu tanımak ve 4- Vasayaya riayet etmektir.” (Gürtekin 2005, 71)

Birinci esas, Hakim Biemrillah'ın hem Allah hem de insan olduğuna Allah'ın son olarak Hakim Biemrillah ile zuhur ettiğine inanmaktır. Hakim, ilahlığını ilan etmeden önce geceleri sık sık Mukattam dağına çıkarmış. Bu adeti ilahlığını ilan ettikten sonra da devam ettirmiş, fakat 411 yılı Şevval ayının 27. Gecesi dağı gittikten sonra bir daha geri dönmemiş, sadece üzerinde hançer izleri görülen düğmeleri kapalı elbiseleri bulunabilmiştir. (Öz 1994, 40) Tarihçilerin çoğu Hakim'in çılgınca hareketlerinden dolayı rahatsızlık duyan kız kardeşi Sittü'l-mülk tarafından öldürtüldüğünü ileri sürmektedirler. Dürziler ise, Hakim'in ölmediğine, semaya yükseldiğine, insanlar düzeldikten sonra tekrar döneceğine ve onlara hakikatleri göstereceğine inanmaktadırlar. (Öz 2011, 551)

İkinci esas olan emri tanımak maddesi, Hamza b. Ali'nin mahlukatların en şerefli, ilk yaratılan varlık ve kainatın ondan türediğine inanmaktır. Dürzi inançlarına göre, Allah'ın öz nurundan yaratıldığı için imamların da imamı olup, kıyamet gününde sevap ve ceza onun tarafından verilecektir. (Tekindağ 1988, 666)

Üçüncü esas Hududları bilmektir. Bunlar; “1- Külli Akl, Hamza b. Ali b. Ahmed'tir. 2- Külli Nefs, Ebu İbrahim İsmail b. Muhammed b. Hamid et-Temimi'dir. 3- Kelime, Ebu Abdillan Muhammed b. Vehb el-Kureşi'dir. 4- Sabık, Ebu'l-Hayr Selame b. Abdilvehhab es-Samiri'dir. 5- Tali, Ebu'l-Hasan b. Ahmed et-Tai es-Semuki'dir.” Dürzilere göre hududları bilmek ve onlara itaat etmek bir inanç esasıdır. (Bağlıoğlu 2012, 284) Dürzilerin bayrağı olan beş köşeli yıldız hududları temsil etmektedir. Bayrakta her köşede bulunan renk bir hududu belirtmektedir. Dürzilere göre, yeşil Hamza'yı, kırmızı Temimi'yi, sarı Kureşi'yi, mavi Samiri'yi ve beyaz da Semuki'yi temsil etmektedir. (Öz 1994, 43) Bu beş hududdan başka dereceleri düşük üç hudud daha bulunmaktadır. Bunlar; “1- el-Cedd, Eyyüb b.

Ali'dir. 2- el-Feth, Rifa'a b. Abdulvaris'tir. 3- el-Hayal, Muhsin b. Ali'dir.” (Bağlıoğlu 2004, 170)

Dürziliğin dördüncü esası ise, İslam inancının yedi akidesinin yerine konan yedi vasiyettir. Bunlar; “1- Namaz yerine getirilen, sözde doğruluk. 2- Zekat yerine getirilen, iman kardeşlerini korumak ve karşılıklı yardım. 3- Oruç yerine getirilen, önceki ibadetler ve batıl inançların tamamının terki. 4- Hac yerine getirilen, iblisi ve bütün şer güçleri tanımamak. 5- Kelime-i Şهادet yerine getirilen, Allah olarak Hakim'in birliğine iman. 6- Cihad yerine getirilen, Hakim'in ne olursa olsun fiillerine sahip olma. 7- Velayet yerine getirilen, açık ve gizli Hakim'in ilahi iradesine teslimiyet ve kabul şeklindedir.” (Kurt 2008, 9) Bu dört esasın dışında Dürziler, ezan okunurken “Muhammed, Allah'ın resulüdür” ibaresinden sonra “Ali, Allah'ın velisidir” ibaresini eklerler. (F. Bulut 2002, 107)

Dürzi cemaati, dini bakımdan “akıllılar” ve “cahiller” olarak ikiye ayrılır. Akıllılar, din işlerini bilen sağlam kişilerdir. Mezhebin esaslarına sıkı sıkıya bağlı olan akıllılar, sigara, tütün ve şarap içmezler. Özel kıyafetleri vardır. Söze sadakat, şehvetlerden kaçınma, yiyeceklerde haramdan uzaklaşma, öldürme, hırsızlık, zina ve riya gibi davranışlardan kaçınmak akıllıların mecburi vazifeleridir. (Fırlalı 1990, 160) Cemaatin %85'ini oluşturan cahiller ise, dini metin ve kaideleri bilmeyen, dini toplantılara, sadece ramazan ve kurban bayramlarına denk gelen günlerde katılabilen tabakadır. Bu topluluk, Dürzi kutsal risalelerinin asıllarını değil ancak şerhlerini veya basılmış eserleri okumaya yetkili olduğu için kendilerine “şerrahin” de denilmektedir. (Öz 1994, 45)

Dürziler, ruhun bir cisimden başka bir cisme intikaline inanmaktadırlar. Ancak buna tenasüh yerine gömlek giymek anlamına gelen takammüs adını vermektedirler. (Bağlıoğlu 2012, 285) Dürziler takammüsün Kur'an-ı Kerim'de bulunduğunu ifade ederek “Ölü iken sizi diriltti, sonra öldürecek, sonra diriltecek ve sonunda O'na döneceksiniz.” , “Derilerinin her yanışında, azabı tatmaları için onları başka derilerle değiştireceğiz.” , “O ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır.

Yeryüzünü ölümünden sonra o canlandırır.” ayetlerini delil olarak göstermektedirler. (Öz 2011, 555)

Dürzilerin ahlaki ve medeni sistemlerinin dayandığı kutsal metinler dört veya altı kitaba bölünmüş olup “Resa’ilü’l-hikme” veya “el-Hikmetü’ş-şerife” diye anılan 111 risaleden meydana gelmektedir. (Öz 1994, 44) Dört kitapta toplanan 111 risale birinci kitaptan başlayarak sırasıyla, 14, 26, 28, 43 risaleye ayrılmaktadır. Altı kitapta toplanan 111 risale ise 14, 26, 15, 13, 7 ve 36 risaleye ayrılmaktadır. (Öz 2011, 565)

Hakim’in ölümünden sonra yerine oğlu Ali Zahir Billah geçmiş ve atalarının ilahlık inancını ve aşırı görüşleri reddedip, bu inançta olanları cezalandırmaya başlamıştır. Bunun üzerine Dürziler Mısır’dan Lübnan’a göç etmişlerdir. (Gümüsoğlu 2008, 231) Dürziler, Mısır’dan gerçekleştirdikleri ilk göçte Lübnan’ın Hermon dağı yakınlarındaki Vadi al-Taym’a yerleşmişlerdir. Osmanlı döneminde Beyrut’un doğusu ile güneydoğusu arasında bulunan Şuf’a, ülke bağımsız olduktan sonra da Dağlık Lübnan bölgesinin güneyine yerleşmişlerdir. Günümüzde ise Dürziler, Şuf dağlarının yanı sıra, Batı Beyrut, el-Metn, Hasbayya ve Rashayya’da yaşamaktadırlar. (Güdül 2008, 96)

Lübnan’da 1932 nüfus sayımına göre 53.047 olan Dürzi sayısının 1975 yıllarında 150.000-170.000’i bulduğu tahmin edilmektedir. Günümüzdeki nüfusları ise, 210.000 olarak tahmin edilmekte olan Dürziler toplam nüfusun %7’sini oluşturmaktadırlar. (Bozkurt 2010, 41) Lübnan parlamentosunda sekiz sandalyeye sahiptirler. (Ziya 2010, 81) Lübnan’da Genel Kurmay Başkanı ve Polis Müdürü Dürzilerden seçilmektedir. Dürzilerin önde gelen aileleri ise; Canbolat, Şihab, Arslan, Talhuk, Abullam ve Abdulmalik’tir. (Muran 2010, 28-29)

3.3.2.2.4. Diğer Müslüman Mezhepler

Diğer Müslüman mezheplerine bakacak olursak İsmaili Mezhebine mensup çok az sayıda insan bulunmaktadır. Cafer es-Sadık’ın 148/765 yılındaki ölümünden sonra, imametini Cafer’in en büyük oğlu İsmail ve onun oğlu Muhammed b. İsmail ve

soyundan gelen imamların hakkı olduğunu iddia eden Şii topluluğa İsmailiyye denir. (Tan 2012, 243) Bunlara “Yediler Mezhebi” de denilmektedir. Bunun nedeni ise Hz. İsmail’in yedinci imam olduğuna inanmalarından dolayıdır. Bu grup ibadetlerini gizli yürütmektedir. (Çiyan 2007, 150)

Tarihte bölgedeki diğer topluluklardan izole bir şekilde yaşamlarını sürdüren Aleviler ise Sünni toplumuna kapalı olmuşlar ve İslam toplumlarından görmüş oldukları baskılardan dolayı Bizanslılar ve Haçlılar ile ilişkiler kurmuşlardır. Bölgede Nusayri olarak bilinen Aleviler için en önemli gelişme 15 yıl süren iç savaş sürecinden sonra imzalanan Taif Antlaşması ile ülkenin parlamentosunda iki milletvekili ile temsil edilme hakkı kazanmış olmalarıdır. Bölgede tarımla uğraşan Nusayriler, ibadetlerini de gizli yürütmektedirler. (Kevser 2008, 51-52)

3.3.3. Lübnan Siyasi Partileri

Lübnan’daki siyasi partiler, batı demokrasilerindeki partilerden çok farklıdır. Lübnan siyasi partilerinde bir ideoloji, herhangi bir parti programı ve gelecekle ilgili yapılacaklar listesi veya hedefler bulunmamaktadır. Partiler arası farklar kendilerinin belirttiği gibi bariz değil, çok ufak farklılıklardır. Her parti belli bir mezhebin siyasi mekanizması yani mezhep içindeki ileri gelen liderin siyasi aracı durumundadır. (Çiyan 2007, 171)

Hükümette, parlamentoda ve kamuda temsilin mezheplere dayandığı Lübnan’da cemaatler büyük ölçüde özerktir. Medeni hukuku ve sosyal hayatı kendileri düzenlemektedirler. Devlet ise, güçlü bir unsur değil sadece hakem özelliği taşımaktadır. (Kor 2006, 45) Siyasal durumun din ve mezhep ayrılıklarına uygun biçimde belirlenip biçimlenmesi, Osmanlı yönetimi döneminde başlamış ve Fransız mandası döneminde daha da gelişmiştir. (Bozarslan 1976, 63)

Demokratik bir sistem için gerekli olan çok partililik ve bu partiler için aranan çok boyutluluk Lübnan’da mevcuttur. Lübnan’daki partiler Falanjist partide olduğu gibi din, Ermeni partilerinde olduğu gibi ırk, sosyalist ve liberal partilerde

olduğu gibi ekonomik boyut itibariyle birbirinden ayrılırlar. Siyasal sistem, siyasi parti ve ideoloji değil, din ve etnik grup temelinde kurulduğundan önemli kararlar ancak ortak anlaşma ile alınabilmektedir. (Birdişli ve Berber 2012, 25) Lübnan'daki Hristiyan siyasi partiler genellikle muhafazakar ve sağ görüşlü olurken, Müslüman partiler de ılımlı ve sol görüşlüdür. (Bozkurt 2010, 45)

3.3.3.1. Falanjist Parti (Kata'ib Parti) ve Lübnanlı Güçler

Falanjist parti, 1936 yılında Maruni yarı askeri gençlik teşkilatı olarak Piyer Cemayel tarafından kurulmuştur. (Çiyan 2007, 172) Alman Nasyonal-Sosyalist (Nazi) Partisini örnek alarak kurulmuştur. (Armaoğlu 1989, 499)

Partinin toplumsal tabanının çoğunluğu Maruni Hristiyanlardan meydana gelmektedir. (Haddad ve Saleh 1977, 113) Partinin başkanlık görevini 1936'dan öldüğü yıl olan 1984'e kadar Piyer Cemayel yapmıştır. FP, Lübnan milliyetçiliğini, Lübnan'ın bütünlüğünü ve Lübnan'ın kendine has durumunu korumasını savunmaktadır. (Bozkurt 2010, 46) Görüş olarak sağ görüşü benimsemişlerdir. Falanjist Partinin sloganı, "Tanrı, Anavatan ve Aile'dir" ve doktrin olarak özel teşebbüsü ve serbest ekonomiyi esas almaktadır. Falanjist ideoloji, tam bir anti-komünist olup, kendilerinin Araplar yerine daha çok Fenikelilerden geldiklerini kabul ederek diğer gruplardan tamamen ayrılmaktadırlar. Bu görüşlerinin yanı sıra Arap Birliğine (Pan-Arabizm) ve Filistinlilere de karşıdırlar. (Çiyan 2007, 173)

Falanjist partinin şu anki lideri, kurucusu Piyer Cemayel'in oğlu olan ve 1982-1988 döneminde cumhurbaşkanlığı yapıp ardından 2000 senesine kadar İsviçre, Fransa ve ABD'de yaşayan Emin Cemayel'dir. (Kor 2009, 76) Falanjist Parti ilk kurulduğunda gücü yaklaşık 300 kişi iken, 1958'e gelindiğinde bu rakam 40.000 kişiye çıkmıştır. 1975 İç Savaşı başladığında üye sayısı 65.000, askeri gücü ise 10.000 kişiye kadar çıkmıştır. (Çiyan 2007, 173)

Partinin askeri kanadının adı Lübnanlı Güçler'dir. Sonraları Lübnanlı Güçler iç anlaşmazlıklar dolayısıyla Falanjist Parti'den ayrılarak siyasi arenaya girmiştir.

Falanjist Parti bir ara Suriye yanlısı politika izlediyse de günümüz Lübnan’ında yeniden Suriye karşıtı grupta yer almaktadır. (Bozkurt 2010, 46-47) Lübnan Güçleri, Mart 1994’te siyasi parti adı altında militer faaliyetlerini devam ettirdiği ve ülkeyi kaosa sürüklediği gerekçesiyle kapatılarak yönetici kadrosu hapsedilmiştir. (Kor 2009, 76)

2005 yılında Lübnanlı Güçler’in başkanı Samir Caca tıbbi gerekçelerle meclisin müsaadesiyle serbest bırakılmıştır. Lübnanlı Güçler, Falanjist Parti ile 5’er milletvekiline sahiplerdir. Bir zamanlar ayrı fikirleri savunan bu iki önemli parti 2009 seçimlerinden sonra Suriye karşıtı grupta birlikte yer almaktadırlar. (Bozkurt 2010, 47)

3.3.3.2. EMEL (Lübnan Direniş Müfrezeleri-AMAL)

Emel Hareketi, İran’daki medreselerde eğitim görmüş bir din adamı olan İmam Musa Sadr tarafından 1974 yılında kurulmuştur. (Köse 2006, 14) Emel örgütünün isminin anlamı “Lübnan Direniş Müfrezeleri”nin Arapça yazılışının baş harflerinden meydana gelmiştir (Afvaj al Mukavamat al Lubnaniyya, AMAL), aynı zamanda Arapçada “ümit, umut, ulaşılmak istenen hedef” anlamına gelmektedir.(Çiyan 2007, 177) Emel Hareketi, Şiilerin siyasi taleplerini dillendiren ilk kuruluştur. (Kor 2006, 46)

Temelde reformist olan Sadr, Şiilerin sosyal problemleri üzerine yoğunlaşmış ve Şiileri devlet katında temsil edecek bir örgüt kurma fikrini yeniden canlandırmıştır. (Atacan 2004, 297) Bu durumdan rahatsız olan Zaimlerin bir takım tehdit ve sindirmelerine gruplar arasındaki uyuşmazlıklarda eklenince Emel Hareketi kısa süre sonra Sadr’ın liderliğindeki Şii tabanlı bir hareket haline gelmiştir. (Bozkurt 2010, 53)

İç Savaş sırasında Musa Sadr, Lübnan sorununun askeri tedbirle çözülemeyeceğine kanaat getirince, 1975 yılındaki çatışmalara katılmayı reddetmiştir. Bu durum, Şii toplumunun içinde huzursuzluğa yol açmış ve Şiilerin

çoğu Filistin Kurtuluş Örgütünü desteklemiştir. (Çiyan 2007, 177) Sadr, Lübnan'da büyük ve ortam gereği hileli oynamıştır. Kendisini eğiten Filistinlilere karşı İsrail ile, güneydeki egemen güç olan Sünni Müslümanlara karşı Hristiyan Falanjistlerle, o zaman dost olduğu Suriye'nin kendisini bırakması ihtimaline karşı da Libya ile ilişki kurmuştur. (F. Bulut 1993, 337)Ağustos 1978'de Sadr'ın Libya'ya yaptığı resmi bir ziyaret sırasında kaybolmasının ardından Emel Hareketi, daha önce sol gruplarla birlikte olan Şiiler arasında güçlenmeye başlamıştır. Bunun başlıca nedeni ise, Şiilerin inanışında olan on ikinci imam düşüncesidir. (Kor 2009, 80)

Musa Sadr'ın kaybolmasından sonra Hüseyin Hüseyini liderliği almış ve 1982 Nisan ayından bu yana ise liderliği, Nebih Berri yürütmektedir. Nebih Berri'nin dönemi, Emel Hareketi'nin FKÖ'ne karşı yürüttüğü mücadele ve onların kamplarının çok uzun süre kuşatma altında tutulması faaliyetleri ile anılmaktadır. (Çiyan 2007, 178) Emel Hareketi'nin dağılmasını sağlayan olay ise Nebih Berri'nin, İsrail'in Lübnan'ı kuşatmasına karşı mücadele verecek olan ve Cumhurbaşkanı İlyas Sarkis tarafından kurulan Milli Birlik Komitesine girerek hükümetle işbirliği yapması olmuştur. Bu davranışı uygun bulmayanlar partiden ayrılmışlar ve İslami Emel ve Hizbullah gibi önemli partilerin kurulmalarına öncülük etmişlerdir. (Bozkurt 2010, 53)

3.3.3.3. İslami EMEL

Bu grup İslamiyet'i ön planda tutmaktaydı. Emekli öğretmen olan Hüseyin Musavi tarafından kurulmuştur. (Hüseyin 2001, 279)İlk olarak Lübnan'daki emperyalist askerlere karşı gerçekleştirdiği intihar eylemleri ile adını duyurmuştur. Aslında parti, kendisini yeni kurulan bir parti olarak kabul etmemiştir. Çünkü Musavi, “eğer farklı bir parti olsaydık farklı bir isimle ortaya çıkardık” demiştir. (Bozkurt 2010, 54)

Kurulduktan sonra İran tarafından desteklenen örgüt, İran Devrim Muhafızları tarafından çok yakından destek görmüştür. 1986 yılında İran tarafından Musavi'ye örgütünü dağıtması yönünde yapılan baskıya rağmen örgütü dağıtmayı reddetmiştir. Ancak, Hizbullah'ın bir parçası olarak kalmayı kabul ederek varlığını

sürdürmüştür. (Çiyan 2007, 180) Fazla geniş bir tabana sahip olmayan İslami Emel, gerek siyasi gerek askeri olarak Hizbullah'ın gölgesinde kalmıştır. (Bozkurt 2010, 54)

3.3.3.4. Hizbullah

Hizbullah 1982 yılında Ayetullah Humeyni'nin çağrısı üzerine Şii din adamları tarafından Şeyh Muhammed Hüseyin Fadlallah etrafında toplanılmasıyla kurulmuş bulunan ikinci büyük Şii örgütüdür. Hizbullah, “Allah'ın Partisi” anlamını taşımaktadır. (Çiyan 2007, 178)

Güney Lübnan'da doğan örgütün lideri Şeyh Muhammed Hüseyin Fadlallah, Irak Necef'te eğitimini tamamladıktan sonra Doğu Beyrut'a taşınmış ve burada İslam Hukuku ile ilgili kitap yazmıştır. Hizbullah, laik politikalar çerçevesinde Lübnan Hristiyanları, İsrail ve ABD ile uzlaşmayı reddetmiştir. Bu radikal yaklaşım sonucunda Emel Hareketi'ne mensup bir çok Şii Hizbullah saflarına katılmıştır. (Ghazi 1998, 2)

Hizbullah, İran ve Suriye'nin zaman zaman desteklediği bir örgüttür. Lübnanlı Şiilerin ülke içindeki çıkarları ile İran ve Suriye'nin dış politika amaçlarını örtüşüren bir yapı içerisinde faaliyet göstermektedir. Örgütün kuruluşundaki öncelikli iki amacı, İsrail'i Lübnan'dan çıkarmak ve İran'ı model alan bir devlet yapısını oluşturmaktır. (Muran 2013, 14) Taraftarları genellikle genç, heyecanlı, radikal ve fakir olanlardır. Merkez yürütme komitesinde on iki üye bulunmakta ve örgütü bunlar yönetmektedir. (Çiyan 2007, 179)

Hizbullah örgütlenmesinde iki temel anlayıştan biri liderliktir. Ayetullah Humeyni, siyasal lider değil, mutlak irade ve gücü temsil eden Allah'ın yeryüzündeki temsilcisidir. Buyrukları resmi parti silsilesi aracılığıyla değil, radyo ve televizyon mesajlarıyla iletilir ve bunlara gözü kapalı itaat edilirdi. Örneğin, 1983'te Amerika'nın Lübnan'daki işgaline son verilmesini isteyince, Beyrut'ta patlayıcı yüklü kamyon infilak etmiş bunun sonucunda 241 Amerikalı ve 58 Fransız askeri ölmüştü. İkinci önemli kavram ise şehitliktir. İslam, intiharı yasakladığı için, hak

yolunda öldürmek ve öldürülmek ön planda tutulmuştur. Buna bağlı olarak “Şehitlik, Allah tarafından bahşedilmiş özel bir fazilettir.” (F. Bulut 1993, 342)

Hizbullah 1985’ten itibaren Lübnan siyasetinde etkin olarak yer almıştır. Lübnan’ın mevcut yönetim yapısına karşı olan Hizbullah, 1990’ların başından itibaren gerek seçimlere katılarak, gerek dönemsel koalisyonlar yoluyla ve gerekse sonradan meclis ve hükümetlerde yer alarak bu konudaki tutumunu yumuşatarak sistem içinde yer almaya başlamıştır. (Köse 2006, 14-15) Son yıllarda, özellikle ülkenin güneyinde okullar, hastaneler, sosyal tesisler açarak her kesimden insana farklı şekilde hizmet etmiştir. (Çiyan 2007, 179)

Hüseyin Musavi’den sonraki Hizbullah lideri Abbas Musavi’nin 1992’de İsrail’in suikastı sonucu ölmesi örgütü yeni bir dönemin içine sokmuştur. Musavi’den sonra örgütün Genel Sekreteri seçilen ve bu görevi hala sürdüren Hasan Nasrallah, Hizbullah’ı siyasi ve askeri açıdan dönüştürerek örgütün bugünkü güçlü konumuna gelmesinde önemli rol oynamıştır. 2000 yılında İsrail’in Güney Lübnan’dan çekilmesi Hizbullah’ın başarısı olarak görülmüş ve İslam dünyasında Hizbullah’a ilişkin algıların değişmesine neden olmuştur. Örgüte saygınlık kazandırırken, meşruiyet zeminini güçlendirmiştir. (Köse 2006, 15)

Hizbullah, Mecliste 14 milletvekiline sahiptir. Devlet protokolündeki konumundan dolayı yabancı elçiler ve heyetler başbakanıdan sonra Hizbullah lideri Nasrallah’ı ziyaret etmektedirler. (Çiyan 2007, 179) Örgütün siyasi lideri Hasan Nasrallah iken, manevi lideri Muhammed Fadlallah’tır. (Kor 2006, 46)

3.3.3.5. İlerici Sosyalist Parti

Dürzi topluluğunun en önemli partisidir. 1949 yılında Kemal Canbolat tarafından kurulmuştur. Parti ismindeki “sosyalist” kelimesi şaşırtıcı bir özellik taşımaktadır. Çünkü parti bir ideolojiye dayanmaktan ziyade, bir feodal aileye dayanmaktadır. (Bozkurt 2010, 48)

Partinin hedefi, sosyal adalet, özgürlük ve barışı üstün kılacak gerçek bir demokrasi temelinde toplum yaratmaktır. Parti aynı zamanda, Lübnan'ı Arap milletinin bir parçası olarak görmesi bakımından Pan-Arap'tır. Kurulduğu zamandan beri parti, feodal ve sınıfsal unvanların kaldırılması, basın özgürlüğü, sağlık hizmetlerinin ulusallaştırılması, işsizlik sigortası, tarım kooperatifleri ve serbest eğitim için çaba sarf etmiştir. Sloganları ise, “Herkes ekmek, herkese iş, eğitim, özgürlüktür.” (Odeh 1986, 161-162)

Kemal Canbolat'ın 1977'de öldürülmesinden sonra partinin başına oğlu Velid Canbolat geçmiştir. Geçmişten günümüze kadar çıkarlarına göre sık sık taraf değiştirmesiyle meşhur olan parti, 2004'e kadar Şam'a yakın bir politika izlerken, sonraki dönemde Suriye'nin karşıtı bir politika izleme yoluna gitmiştir. (Kor 2009, 81-82) 2005 seçimlerinde 16 milletvekili çıkaran parti, 2009 seçimlerinde 5 milletvekili kaybederek 11 milletvekili çıkarmıştır. (Bozkurt 2010, 49)

3.3.3.6. Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi

Parti, gençlik yıllarını Brezilya'da geçirdikten sonra 1929'da Lübnan'a dönen Yunan Ortodoks kilisesinden Lübnanlı olan Antun Sa'adeh tarafından 1932'de gizlice kurulmuştur. (Esman ve Rabinovich 2004, 219) Partinin hemen her gruptan üyesi bulunsa da ağırlık Hristiyanlardan oluşmaktadır ve Lübnan Hristiyan toplumu içinde en eski düşünce akımlarından birinin mirasçısıdır. (Kor 2009, 77)

Parti anti-Arap milliyetçisi bir partiydi ve genellikle küçük bir burjuvazi grubuna hitap etmekteydi. (Odeh 1986, 160) En önemli fikirleri, laiklik çizgisinde bir siyasete sahip olmak, bölgesel milliyetçilik ve Büyük Suriye projesi olmuştur. Bunların yanında diğer faaliyeti ise, Katolik Marunilerin ağırlıkta olduğu Lübnan'da Rum Ortodoksların haklarını savunmaktır. (Bozkurt 2010, 55) Bu parti Arap ülkelerinde “bölgecilik” ve “bölücülükle” suçlanmaktadır. Bu sebeple Lübnan dışında, Suriye dahil hiçbir Arap ülkesinde bu partinin faaliyet göstermesine izin verilmemektedir. (Bozarslan 1976, 74)

Günümüz Lübnan siyasi arenasında parti, Suriye yanlısı politikalarla kendisine yer bulmaktadır. Liderliğini Esat Hardan'ın yaptığı SSMP, mecliste 2 milletvekiline sahiptir. (Bozkurt 2010, 55)

3.3.3.7. Cemaat-i İslami (Müslüman Kardeşler veya İslami Grup)

20. yüzyılın ortalarında gelişmeye başlayan Cemaat-i İslami, Müslüman Kardeşlerin Lübnan'daki koludur. (Kor 2009, 79) Mısır'daki Müslüman Kardeşlerin kurucusu olan Hasan el-Benna'nın fikirlerinden ilhamla kurulan bir partidir. Partinin temeli, 1948 İsrail yenilgisine tepki olarak Beyrut'ta Muhammed Ömer Davuk tarafından kurulan Cemaat-i Ubbadi'r Rahman örgütüne dayanmaktadır. (Bozkurt 2010, 51)

Lübnan'daki Sünni İslami hareketlerin hemen hemen hepsi bu grubun içinden çıkmış ve zaman içinde kimisi sağa kimisi de sola kayarak çeşitli grupları meydana getirmişlerdir. (Kor 2009, 79) Filistin direnişini desteklemekle birlikte Hizbullah ile fikrinsel olarak yakın değildirler. Parti, Hizbullah ile ilgili düşüncesini “Hizbullah'ın ne müttefikiyiz ne de karşısındayız” şeklinde açıklamıştır. Cemaat-i İslami, günümüz Lübnan'ında partiden ziyade sivil toplum kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir. Okullar, sağlık kuruluşları gibi kurumlar kurarak halka hizmet etmektedir. (Bozkurt 2010, 51) Hareketin liderliğini Faysal Mevlevi yürütmektedir. 2005 yılındaki seçimlere bağımsız girerek kaybeden grup, 2009 seçimlerine 14 Mart İttifakı ile birlikte girerek bir milletvekilini meclise sokmuştur. (Kor 2009, 79)

3.3.3.8. Baas Partisi (Diriliş Partisi)

Arap Baas Sosyalist Partisi, Arap Baas Partisi adıyla 1947'de Suriye'de kurulmuştur. Partinin iki kurucusu, Salah el-Din el-Bitar ve Michel Eflak Arap Birliği için çağrıda bulunan anti-komünist Arap milliyetçileridir. (Odeh 1986, 169)

Lübnan'daki Baas Partisi, bu Arap Sosyalist Baas Partisinin bir koludur. (Bozarslan 1976, 72-73) SSMP gibi Baas da toplumsal ve politik düzenden memnun

olmayan geleneksel liderliğin yürüttüğü tarzı yavaş bulan, herkesi kucaklayan örgütsel çerçeve ve kapsamlı ideoloji arayan bir grubun ilgisini çekmiştir. Yine SSMP gibi, parti ve doktrini değişik birkaç ülke insanının katıldığı bir örgüt olmuştur. SSMP nasıl radikal sağın partisi haline geldiyse Baas da Arap ideolojisinin soluna kendisini yerleştirmiştir. (Esman ve Rabinovich 2004, 223)

Baas'ın asıl ilkesi, Pan-Arap milliyetçiliğiyle, sosyalizmi ve sosyal reformları Marksist olmayan şekilde birleştirecek laik bir formül arayışı olmuştur. (Bozkurt 2010, 56) 1963 yılında Baas Partisi'nin bir ay içinde hem Suriye, hem de Irak'ta iktidarı askeri darbeyle ele geçirmesinden sonra durum değişmiş ve parti ikiye ayrılmıştır. (Bozarslan 1976, 73) Irak yanlısı olan Baas Partisi Kuzey Lübnan'da Trablus civarında etkili olurken, Suriye yanlısı parti ise daha çok Beyrut ve etraflarında etkili olmuştur. Lübnan meclisinde Suriye yanlısı parti muhalefet kanadında 2 milletvekili bulundurmaktadır ve ilke olarak büyük Arap milliyetçiliğini savunmaktadırlar. (Bozkurt 2010, 56)

3.3.3.9. Özgür Vatansever Hareketi

İç savaş sırasında Suriye'ye karşı 20.000 kişilik güçle Ulusal Kurtuluş Savaşı hareketine girişen grup, lideri Lübnan eski Ordu Komutanı Mişel Avn'ın 1990'da Fransa'ya kaçmasının ardından yeraltına inmiştir. Avn, Suriye karşıtı faaliyetlerini Paris'ten yürütmüştür. (Kor 2009, 76)

2005 yılında Suriye'nin tamamen Lübnan'dan çekilmesinin ardından ülkeye dönen Mişel Avn, "Reform ve Değişim Hareketi" adlı grubu kurmuştur. Bu grubun içinde, Mişel Avn'ın liderliğini yaptığı Özgür Vatansever Hareketi'ne ek olarak, Lübnan Demokratik Partisi, Ermeni Taşnak Partisi ve Marada Partisi bulunmaktadır. Yeni kurulan bir hareket olmasına rağmen girdiği 2005 seçimlerinden 27 milletvekili ile meclisin neredeyse dörtte birini ele geçirmiştir. Parti ideolojisini belirleyen anahtar kelimeler ise şunlardır; Laiklik, değişim, reform, sorumluluk, gerçek demokrasi, yolsuzluğa son verme, kamu fonlarının takibi ve en önemlisi Lübnan

Devleti'nin bütün toprakları üzerindeki mutlak otoritesinin sağlanmasıdır. (Bozkurt 2010, 57)

Avn, Şubat 2006'da Hizbullah'la stratejik uzlaşma anlaşması imzalamış ve 8 Mart İttifakı'yla hareket etmiştir. Son dönemde Suriye ve İran'la da ilişkilerini geliştiren Avn, girdiği 2009 seçimlerinde Beyrut ve Zahle'yi kaybederek büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır. Hristiyan desteği %70'den %52'e kadar düşmüştür. Azalan desteğe rağmen parti hala Hristiyanların en güçlü partisi olma özelliğini korumaktadır. (Kor 2009, 76-77)

3.3.3.10. Ulusal Liberal Parti

Hristiyan Marunilerin Falanjist Parti'den sonraki en büyük partileri olan Ulusal Liberal Parti, siyasal sistemde en uçta, Falanjist Parti'nin de sağında bulunmaktadır. (Bozarslan 1976, 77) Lübnan'ın eski cumhurbaşkanlarından Kamil Şamun'un liderlik ettiği partinin, 1958 iç savaşı sırasında kurulmuş "Kaplanlar" adında milis gücü de bulunmaktadır. (Bozkurt 2010, 52)

Parti, Şamun'un siyasi aracı olmaktan öteye gidememiştir ve sağlam bir ideoloji ve parti görüşüne de sahip değildir. Falanjist Parti'nin, anti-komünizm, serbest ekonomi ve özel teşebbüsün desteklenmesi gibi görüşlerini kabul etmektedir. Batı dünyasıyla çok yakın ilişkileri bulunan partinin en büyük amacı ise Hristiyan toplumunun siyasi üstünlüğünün ve avantajlarının devam etmesini sağlamaktır. (Çiyan 2007, 174)

Ulusal Liberal Parti'de Filistinlilere karşı bir politika izlemekte ve Filistin gerillalarının Lübnan'dan çıkarılmasını istemektedir. (Bozarslan 1976, 78) Partinin şu anki lideri, Kamil Şamun'un oğlu Dory Şamun'dur. Parti Kamil Şamun'un ölümünden sonra gücünü iyice yitirmiştir. (Kor 2009, 77) Parti, Lübnan Meclisinde sadece 1 milletvekiline sahiptir. (Bozkurt 2010, 52)

3.3.3.11. El-Müstakbel (Gelecek Hareketi)

İç savaştan sonra Başbakan Refik Hariri tarafından kurulan el-Müstakbel, toplumun her kesimini kucaklayan ve her mezhepten üyesi bulunan bir parti olma özelliğine sahiptir. (Kor 2006, 46) Hariri'nin suikastta öldürülmesinin ardından oğlu Saad Hariri, partinin başına geçmiştir. Geleneksel olarak Suriye ile çok yakın ilişkileri olan Sünnilerin önemli bir kesiminin Şam ile sıkı bağları Hariri suikastından sonra kopmuştur. Geçmiş senelerde Suriye karşıtı hareketin öncülüğünü hep Maruniler yaparken, bugün 14 Mart İttifakı'nın başını el-Müstakbel çekmektedir. (Kor 2009, 78-79)

2005 seçimlerinde 36 milletvekilini meclise sokan parti, 2009 yılında düşüş gösterse de 29 milletvekilini meclise sokarak seçimlerden zaferle çıkmıştır. Parti programında özetle “Lübnan’da, devletin bütün vatandaşları arasında haklar ve görevler karşısında demokrasiye dayanan eşitliği ve özgürlüğü geliştirmek, Lübnan ulusal kimliğinin oluşmasını sağlamak, Lübnan’daki vatandaşlar arasında sosyal güvenliği ve refahı yükseltmek, gençlerin siyasi hayatta ve toplumda daha fazla rol almalarını sağlamak, bölünmez devleti ve dini inançları savunan devlet ve din arasındaki uyumu arttırmak, vatandaşa saygının ve sosyal adaletin arttırılmasında bireysel inisiyatif ve özgür ekonomik sistemi geliştirmek için çalışmaktadır” söylemleri yer almaktadır. (Bozkurt 2010, 50)

3.3.3.12. Lübnan Komünist Partisi

Lübnan’daki en eski mezhepler arası parti olan Lübnan Komünist partisi 1924 yılında kurulmuştur, fakat uzun yıllar Lübnan siyasetinde olmasına rağmen herhangi bir etkisi olmamıştır. (Çiyan 2007, 185) 1939 yılında Fransızlar tarafından yasadışı ilan edilerek kapatılmış, ancak 1943 yılından sonra tekrar açılmış ve çalışmalarına devam etmiştir. Uzun süren çalışmalarının sonucunda hem Müslüman hem de Hristiyan kesimden taraftarlara sahip olmuştur. (Bozkurt 2010, 55)

Sistem karşıtı olup da seçimlerde oy alan tek parti konumundadır. Bu partinin kökleri İskender el-Riyasi, Yusuf İbrahim Yazbek ve Elias Ebu Şabaka gibi Lübnan komünistlerine kadar uzatılabilir. Baskıya, adaletsizliğe karşı çıkan, sınıflar arasında eşitlik maddesini savunan bir politika izlemektedirler. (Odeh 1986, 158) Sovyetler Birliği çizgisinde bir politika izleyen parti, FKÖ ve Filistin Hareketine karşıydı. 1973 savaşından sonra Sovyetler Birliği'nin değişen Filistin politikası sebebiyle parti Filistin hareketine daha az düşman hale gelmiştir. (Atacan 2004, 297)

LKP, yüz yıla yaklaşan varlığına rağmen Lübnan'da bir etki gösterememiştir. Bu etkisizliğe, Lübnan'ın etnik ve sosyal hayattaki karmaşıklığı ve Arap dünyasında, özellikle Lübnan'da yaşanan karışıklıklar neden olarak gösterilebilir. (Bozarslan 1976, 72)

3.3.3.13. Diğer Partiler

Yukarıda sayılan belli başlı partilerin dışında Lübnan siyasetinde etkili olan etnik kökenli partilerde vardır. Bunların başında Ermenilerin üç önemli partisi gelmektedir. Bunlar; Taşnak Partisi, Hınçak Partisi ve Ramgavar Partisi'dir. (Köse 2006, 18) Lübnan Parlamentosunda, Taşnak ve Hınçak Partilerinin ikişer, Ramgavar Partisinin ise bir milletvekili bulunmaktadır. Bu Partilerden Taşnak Partisi Suriye yanlısı muhalefet grubu içinde yer alırken, Hınçak ve Ramgavar partileri iktidar bloğunun içinde yer almaktadır. (Bozkurt 2010, 47)

Lübnan'da Kürt nüfus yaklaşık %1 civarında olduğundan Kürt partilerinin Lübnan siyasi hayatına etkisi yok denecek kadar azdır. Ancak buradaki partiler, Türkiye ve civar ülkelerdeki Kürt partilere ve terör örgütü PKK'ya verdikleri destekle önem kazanırlar. Lübnan'da kurulan ilk Kürt partisi, 1960 yılında kurulan Kürt Demokratik Partisidir. (Çiyan 2007, 183) Parti, iç savaştan önce de sonra da siyasal alanda ilerici partiler ve özellikle Kemal Canbolat yönetimindeki İlerici Sosyalist Parti'yi desteklemiştir. (Bozarslan 1976, 79-80) Kürt Demokratik Partisinden memnun olmayanlar 1975 yılında Rizgari Partisini kurmuşlardır. Parti,

Türkiye’de 1984 yılından bu yana terörist faaliyetleri yürüten PKK’nın Lübnan’daki en büyük destekçisi konumundadır.(Çiyan 2007, 184)

Bunların dışında Dürzi Arslan ailesi, Talal Arslan liderliğindeki Lübnan Demokrasi Partisi’nde toplanırken, Maruni Franjiya ailesinden Süleyman Franjiya da Marada İttifakı ile Mecliste bulunmaktadır. Mecliste, Lübnan Demokrasi Partisi 2 milletvekiline sahipken, Marada Partisi 4 milletvekiline sahiptir. (Bozkurt 2010, 58)

3.4. Lübnan’ın Bütünleşme Sorunları

Bütünleşme, bir sosyal sistemin varlığını sürdürmesi, sistemi meydana getiren kısımların bir arada birbirine bağlı bulunmaları ve bir bütünü oluşturan unsurların birbirine uymasıdır. (Tataroğlu 2004, 216)Ulusal bütünleşme ise, mevcut siyasi otorite olan devlet ile devlete bağlı olan toplumun bir bütün içinde varlığını sürdürmesi, bağlılık, sadakat, sosyal ve kültürel değerlerin yerleşmesi ve bütünlük ruhunun oluşturulduğu bir birlikteliktir. (Taş 2014, 29)

Devletlerde ulusal bütünleşmeyi bozan nedenleri üç başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi, hızlı kentleşme, eski endüstrilerin yerini yenilerinin alması, teknolojik ve kültürel yenilikler sonucu devletin halkın taleplerini karşılayamadığı “modernizasyon” sorunudur. Modernizasyon sonucu artan talepler rekabet ortamını yaratacağı için bütünleşmeyi bozucu bir etmendir. İkincisi, ekonomidir. Eşitsizlik, işsizlik, vergilerin yüksekliği ve enflasyon gibi ekonomik olumsuzlukların sonucunda ortaya çıkan sorunlar bütünleşmeye karşı tehdit oluşturmaktadır. Üçüncü neden ise politiktir. Devlet kurumlarının zayıflayarak, modernleşme imkanlarından yararlanmak için mücadele eden gruplar arasında denge sağlama ve bütünleşmeyi devam ettirme gücünün azalmasıdır. (Tataroğlu 2004, 221-222) Lübnan’da bütünleşmeyi etkileyen bu üç unsura da rastlamak mümkündür.

3.4.1. Lübnan'ın Siyasi ve Mezhepsel Bütünleşme Sorunları

1516'da Osmanlı idaresine giren Lübnan'a özerklik verilmiş ve “Emirler” vasıtasıyla yönetilmiştir. Ancak Dürzi-Maruni çatışması sonucunda Osmanlı, dış güçlerin bölgeye müdahale etmemesi için kuzeyde Maruni bir kaymakam, güneyde Dürzi bir kaymakamın yöneteceği İki Kaymakamlık sistemine geçmiştir. İki Kaymakamlık sistemini ülkenin ilk ayrışma hareketi olarak algılayabiliriz. Ancak bu sistemde sonuç getirmeyince din ve mezhep esasına göre şekillendirilmiş bir siyasi yapı olan Mutasarrıflık sistemine geçilmiş ve Fransız işgaline kadar bölge bu sistem ile 12 kişilik bir konsey tarafından yönetilmiştir. (Tütüncü 2015, 67-68)

Fransız işgaline kadar Arapların aş-Şam dedikleri Büyük Suriye'nin bir parçası olan Lübnan, Fransız işgalinden sonra 1925 yılı başlarında Büyük Lübnan Devleti, Suriye Devleti, Lazkiye Hükümeti (Alevi Devleti) ve Cebel-ül Dürüz Hükümeti (Dürzi Devleti) olmak üzere dört parçaya bölünmüştür. (Athoğlu 2006, 314) Fransa bölgeyi dörde bölerek “Böl-Yönet” sistemini hayata geçirmiştir. Yeni oluşan coğrafi sınırlarla bölgedeki Hristiyan hegemonyası zarar görmüştür. Ülkeye yeni katılan topraklarla birlikte Müslüman nüfus artmıştır. Fransa tarafından 1926 yılında yeni bir Anayasa yürürlüğe koyulmuş ve Cumhurbaşkanının Maruni, Başbakanın Sünni olacağı belirtilerek mezhebe dayalı sistemin ilk temelleri atılmıştır. (Atacan 2004, 287)

Başlangıçta bölgeyi ele geçirmekteki amacı Hristiyan bir devlet kurmak olan Fransa, bunu gerçekleştiremeyeceğini anlayınca ülkeyi ikiye bölerek Hristiyan ve Müslüman iki bölge yaratma çabasına girişmiştir. Bunun sonucunda da Lübnan halkı ayrışma sebepleri olan dini kimliklerini bir kenara bırakarak kendilerine ait ulusal bir kimlik olan “Lübnanlılık” etrafında bir bütün olarak hareket edip Fransa'ya karşı 1943 Ulusal Paktı'nı yürürlüğe koyarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu Lübnan halkının birlik olarak hareket ettiği tek olaydır. Ulusal Pakt ile birlikte Cumhurbaşkanının Maruni, Başbakanın Sünni ve Meclis Başkanının Şii olacağı mezhepsel siyasi sistem oturtulmuştur.

Bağımsızlık dönemindeki bütünleşme sorunları İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte baş göstermiştir. Bu dönemde Filistin'den gerçekleşen mülteci akınıyla birlikte ülkenin demografik yapısı tekrar bozulmuştur. Halk, Filistinlilerin İsrail'e karşı Lübnan üzerinden gerçekleştirdiği gerilla savaşlarıyla birlikte, Filistinli karşıtı Hristiyan grup ile Pan-Arabizm ve Nasır yanlısı akımlardan etkilenen Müslüman grup olarak ikiye bölünmüştür. (Acar 1989, 56) Hristiyanların, başta Falanjist Parti olmak üzere Filistinlilere karşı silahlı mücadeleye girmeleri sonucunda iç savaş patlak vermiştir. 1969 Kahire Anlaşması ile Filistinli halka vatandaşlık verilmesi ve kamplarda silahlı eğitim görmeleri serbestisi getirilerek iç savaşa son verilmiştir. (Atacan 2004, 292)

Lübnan'da siyasi olarak gücü elinde bulunduran Maruniler kendi ayrıcalıklı konumlarını kaybetmek istemiyorken, sayıları gün geçtikçe artan Şiiler ise, siyasette yeteri kadar hak sahibi olmadıklarını dile getiriyorlardı. Bunun sonucunda ülke içinde mezhepler arası çatışmalar boy göstermiş ve Taif Anlaşmasına kadar bu durum devam etmiştir. İmzalanan Taif Anlaşması ile Cumhurbaşkanı'nın bazı yetkileri azaltılmış ve Başbakanın yetkileri artırılmıştır. Devlet kademelerine işe alımlarda gerçekleştirilen mezhebe göre seçim sistemi değiştirilmiş ve her mezhebe mensup kişilere eşit haklar getirilmiştir. Ancak 1943 Ulusal Paketi'yle hayata geçirilen mezheplere dayalı siyasi sistem Taif Anlaşması ile birlikte yerini daha da sağlamlaştırmıştır.

Taif Anlaşması ile birlikte durulan ortam 2005 yılında Hariri suikastı ile birlikte tekrar karışmıştır. Suikastın hemen arkasından istikrarsızlık ve kaos ortamı daha da derinleşmiştir. (Cicioğlu 2006, 137) Büyük gösteriler düzenlenmiştir. Gösterilerin en ilgi çeken yönü, Lübnan ulusal kimliğinin yaşam belirtisi göstermesi ve değişik alt kimliklerin bir araya gelerek ülkenin tam bağımsızlığına yaptığı vurgudur. (Athoğlu 2006, 311) Halk, Suriye karşıtı 14 Mart ve Suriye yanlısı 8 Mart Hareketi olarak ikiye bölünmüştür. 14 Mart grubunu çeşitli Hristiyan ve Müslüman gruplar oluştururken, 8 Mart grubunu ise Hizbullah-Emel-Şii üçlüsü oluşturmaktadır. Suikastın sorumlusu olarak görülen Suriye, içeriden ve dışarıdan gelen baskılar sonucunda Lübnan'ı terk etmek zorunda kalmıştır. 2005 yılında Suriye'nin baskısı

olmadan gerekleŖen seçimleri Saad Hariri’nin liderliğini yaptığı 14 Mart İttifakı kazanmış ve ülkede hızlı bir ekonomik kalkınma ve i savaŖtan kalan yıkıntının kaldırılarak yeniden inŖası hareketi baŖlamıştır.

Her dönemde farklı bir halk gruplaŖmasının olduğu Lübnan’da 2006 yılına gelindiğinde Hizbullah’ın İsrail’e karŖı gerekleŖtirdięi saldırılar sonucunda İsrail’in Güney Lübnan’a havadan, karadan ve denizden baŖlattığı saldırılar, halkı bu kez Hizbullah yanlısı Müslümanlar ve Hizbullah karŖıtı Hristiyanlar olmak üzere ikiye blmŖtir. Müslümanlar, Hizbullah’ı İsrail saldırılarını durduracak yegane g olarak görürken, Hristiyanlar, İsrail saldırılarının tek sorumlusu olarak grmŖ ve İsrail ile ittifak hareketine giriŖmiŖtir. Bu atıŖma ortamı 14 Ağustos’ta kabul edilen BM 1701 sayılı kararı ile sonra erdirilmiŖtir. (Terzi 2011, 25)

Bu olaydan sonra siyasi olarak bölünmenin yaŖandığı tarih Arap lkelerinde meydana gelen “Arap Baharı” hareketi ile meydana gelmiŖtir. Halk, Suriye hkmetini savunan Hizbullah, Suriye yönetimine karŖı olan 14 Mart İttifakı ve olaylara tarafsız kalan diğer kesim olarak e blnmŖtir. (Doğruszl ve ağa t.y., 119) Ŗu an için bu bölünme i savaŖa dnŖmemiŖtir. Ancak kırılgan bir yapıya sahip olan Lübnan için büyük bir tehlike arz etmektedir.

Lübnan’da var olan çok kültürlü yapı btnleŖmeye yönelik engeller teŖkil etmektedir. Bu çok kültürlü yapı sebebiyle dinsel ve mezhepsel eŖitlilikte artmıŖtır. Kimliksel sorunlar ortaya ıkmıŖ ve eŖitli kimlikler oluŖmuŖtur. Ulusal kimlik olgusunu sadece Fransa’ya karŖı bağımsızlık mücadelesinde ortaya koyabilen Lübnan halkı, buna karŖılık etnik kimlik, dini kimlik ve sosyal kimlik sorunlarıyla uzun süre mücadele etmiŖtir ve etmektedir. Etnik açıdan fazla eŖitli olmayan Lübnan, sosyal kimlik ve özellikle dini kimlik açısından çok sıkıntılar yaŖamıŖ ve savaŖlar geirmiŖtir. Ülkenin btnleŖme sorunlarının en önemli sebeplerinden biri de bu kimlik sorunlarıdır.

Anthony D. Smith'in ulusal kimlik tanımı olarak verdiği beş temel özelliğe Lübnan açısından bakmak gerekirse; ilk olarak tarihi toprak/yurt/ülke diye adlandırdığımız vatan parçasının olduğunu görmekteyiz. İkinci madde olarak ne kadar kötü olursa olsun ortak bir tarihi belleğin olduğunu da görmekteyiz. Ortak toplumsal bir kültürün varlığından da söz etmek mümkündür. Dördüncü madde olarak bütün bireyler için geçerli ortak yasal hak ve görevler maddesini incelememiz gerekirse Lübnan'da yasal hak ve görevler açısından eşitsizlikler olduğu dengesiz dağılımların mezhepselleşmenin getirdiği sorunların olduğunu görebiliriz. Beşinci ve son madde olarak ortak ekonomi ele alınmıştır. Lübnan'da ekonomik olarak yine mezhepsel ve dinsel sorunlar çerçevesinde eşitsizlikler vardır. Ülkede mezhepler arası ekonomik dengesizlikler çok belli bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ülkede ulusal kimliğin oluşması için gerekli olan bu beş maddeden sadece ilk üçü Lübnan'da bulunmaktadır. Bu sebeple ulusal kimlik olgusu Lübnan'da bulunmamaktadır ve bütünleşme gerçekleştirilememektedir.

3.4.2. Lübnan'ın Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Bütünleşme Sorunları

Lübnan siyasetinde ve sosyo-kültürel alanda etkili olan aileler, dış güçler ve çıkar grupları/çatışmaları vb. unsurlar ulusal bütünleşmeye etki eden bir diğer argümandır. Hatta öyle ki, Lübnan'ın ekonomik sistemi içindeki eşitsizlikler, "kısmi" adalet anlayışı da bu bütünleşmeyi etkileyen ekonomik argümanları oluşturmaktadır.

Lübnan'da mezheplere dayalı siyasi sistemde asıl yetki zaim olarak adlandırılan büyük köklü ailelerin elindedir. Mezhepsel temelli ailelere bölünmüşlük, ülke siyasetinde kişiselliği beraberinde getirmekte ve ülkede siyasetin sağlam temellere oturtulmasına engel olmaktadır. (Atlıoğlu 2006, 316) Bu güçlü aileler kendi gruplarının çıkarları için çoğu zaman din ve mezhep ayrımı yapmaksızın kendi din ve mezheplerine mensup ailelerle de çatışma içine girmişlerdir.

Lübnan, jeostratejik önemi ve çeşitli dine mensup yapısı dolayısıyla dış güçlerin her zaman ilgisini çekmiştir. Bir çok ülke bu bölgeye hakim olarak kendi politikası dahilinde yönetmek istemiştir. Bunu gerçekleştirmek içinde ülke içindeki

grupları birbirine karşı kullanmışlardır. Fransa Marunileri, İngiltere Dürzileri, İran Şiiileri ve Suriye de Sünnileri desteklemiştir. Bu desteklemeler bazen siyasi, bazen de sosyal tabakalarda ülke içi çatışmalara hatta iç savaşlara neden olmuştur.

Bütünleşme sorunlarına ekonomik açıdan bakacak olursak, Lübnan'da Maruniler her zaman güçlü, zengin ve eğitimli sınıfı oluşturmuşlardır. Ticaret ve bankacılıkla uğraşmaktadırlar. Lübnan'ın siyasi iktidarları genel çerçevede bakıldığında tarımsal ve sosyal kalkınma (eğitim, sağlık, ulaşım vs.) politikaları geliştiremediği için, Lübnan'ın toplumsal tabakası içinde çoğunluğu tarımla uğraşan Şiiler, gelir dağılımı açısından düşük ve eğitimsiz sınıfı teşkil etmektedirler. Sünniler ise, ekonomik olarak bu iki grubun arasında yer almaktadırlar. Sünniler, hem ticaretle hem de tarımla uğraştıkları için Maruniler ve Şiilere nazaran gelir dağılımı açısından en fazla farklılık bu mezhebe mensup olanların arasında ortaya çıkmaktadır.

Genelde siyasi anlaşmazlıkların yanında ekonomik eşitsizliklerde önemli iç savaş nedenleri arasında yer almaktadır. Yapılan araştırmalara göre ekonominin %80'i Hristiyanların elinde iken sadece %20'lik kısım Müslümanlara aittir. (Bozarslan 1976, 57) Bu da sosyo-ekonomik alanda Lübnan'ın içinde toplumsal çatışmaların zeminini oluşturmaktadır.

SONUÇ

Lübnan, modern çağ öncesi ve sonrası dönemlerde birçok siyasi ve toplumsal olayların vukuu bulduğu bir yer olmuş ve bazı dönemlerde ise dolaylı olarak dünya konjonktüründeki sistemleri etkileyebilecek seviyeye ulaşan çatışmaların merkezi olmuştur. Hatta Lübnan'ın mevcut jeopolitik ve jeostratejik konumu, ticaret kanalı-ticari ulaşım hattı ve bölgeyi etki altına alma adına anahtar bir yere sahip olması bakımından daima tarih öncesi ve modern çağda birçok devletler, imparatorluklar, toplumsal, siyasi, askeri örgütler tarafından sömürgelere, savaşımlara, çatışmalara, bölünmelere maruz kalmış bir ülkedir. Bununla birlikte Lübnan, hem Ortadoğu bölgesi içerisinde hem de mevcut yakın coğrafya komşularına nazaran birçok etnik, dini, mezhepsel, sosyo-kültürel, siyasi bakımdan en karmaşık ve en kompleks yapıya sahip ülke konumundadır.

Lübnan tarih boyunca sahip olduğu bu etnik/dini karmaşık yapı sebebiyle hem idari olarak hem de siyasi olarak çatışmaların engellenmesi için bir ortaklaşmacı sistem geliştirmiş, lakin bu sistem günümüzde de dahil olmak üzere istenilen sonuca ulaşmamıştır. Ortaklaşmacı demokrasinin en önemli sacayaklarından biri olan “geniş tabanlı uzlaşma” ilkesine Lübnan'daki halkın büyük bir kesimi ya kayıtsız kalmış ya da düşmanlıkla karşılaşmıştır. Böylece büyük uzlaşma çerçevesinde gelişen ılımlı ulusçuluk “Lübnanlılık” kavramı da zarar görmüştür. Ortaklaşmacılık kavramının yerine “Confession” kavramı da sosyal bilimcilerin heterojen toplulukların oluşturdukları rejim biçimlerini tarif ederken kullandıkları bir terimdir. Confessional sistemin sembolü olan 1926 Anayasası iki ilkeyi barındırmaktadır. İlki tüm Lübnan halkının yasalar önünde eşit olup aynı hak ve sorumluluklara sahip olması ayrıca devlet görevlerine kabul edilmesi, ikincisi ise tüm mezhebik toplulukların geçici bir süre ile bakanlıklara ve devlet görevlerinde bulunabilmesidir.

Anayasal olarak herkese eşit hak ve sorumluluk tanınmış olsa da topluluklar arasında yapılan antlaşmalarla devlet görevlerine katılımlarda bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu antlaşmalara göre Cumhurbaşkanlığı görevi Hristiyanların olurken,

Başbakanlık Sünni Müslümanların ve bakanlıklarda diğer mezhebik gruplar arasında dağıtılmıştır.

Lübnan'da bütünleşme hareketlerinin bir türlü var olamamasının sebepleri arasında başta çeşitli kimliksel çekişmelerin/sorunların varlığı gelmektedir. Ortak hareket etme duygusunu tarihleri boyunca kabul edemeyen Lübnan halkı ulusal kimliğin oluşması için gerekli olan özellikleri de bünyesinde var edememiştir. Ulusal bir kimliğin olmadığı bir toplumda etnik, dini ve sosyal kimlik gibi çeşitli kimlikler ortaya çıkmış ve Lübnan tarihinde önemli sorunlara, çatışmalara ve ayrışmalara sebep olmuştur.

Tez çalışmasının ilk bulgularından biri, Lübnan, etniksel veya dinsel yapıların toplum içindeki çatışmaların temelini ve bütünleşmeyi engelleyici unsurların başat oyuncuları olarak görüldüğü ileri sürülmesidir. Lakin, çalışmanın detaylı ana hatlarına baktığımızda Lübnan'da etnik temelli ve dinsel bir çatışmadan çok dinler çerçevesi içinde yer alan mezhepsel çatışmaların varlığı, bütünleşmenin temelini teşkil etmekte, hatta bu bütünleşmeyi engelleyici çatışmalar; Maruni-Dürzi, Şii-Sünni, Maruni-Şii vb. mezhepler içerisindeki yönetebilme güç mücadeleleri sonucunda Lübnan'ın bütünleşmesini derin çizgilerle etkilemektedir.

Tez çalışmasında öne sürülen bir diğer bulgu ise, Lübnan'ın toplumsal ve siyasal alanda etkin olan sınıfın, mezhepsel unsurlar olduğu ileri sürülse de, aslında Lübnan'da siyasi ve toplumsal alanda en etkin sınıfı veya grubu aileler oluşturmaktadır. Daha ayrıntılı olarak dile getirmek gerekirse, Lübnan'da toplumsal ve siyasal alanda aile (zaimlik) ve kişisel hakimiyetin daha çok ağırlığını koyduğunu görmekteyiz. Aileler (zaim), kendilerinin mensup olduğu mezheplere dayanarak ağırlıklarını korumakta ve her aile kendi grubunun veya kendi mezhebinin siyasi ve toplumsal alanda güçlenmesine çalışmaktadır. Bu da göstermektedir ki, Lübnan'ın güç mekanizmaları içerisinde/temelinde etnik yapılar veya dinsel mezheplerden önce aileler (zaim) yer almaktadır.

Lübnan'daki çok etnili/kimlikli ve çok kültürlü/dinli bir yapı olması sebebiyle, bu farklı etniksel/kimliksel ve kültürel/dinsel toplulukların birbirleriyle olan içsel ve dışsal çatışmalarının temelini genellikle iktidar, güç ve zenginlik mücadeleleri oluşturmakta, bununla birlikte Lübnan içerisindeki Hristiyanların bir Hristiyan devleti kurma mücadeleleri, Müslümanların Suriye'ye bağlanma istekleri de bu çatışmaların ana hatlarını oluşturmaktadır. Bu çatışmalar bazen Lübnan yönetimini ele geçirme, bazen toplumsal ve bölgesel olarak güçlü konumda olma, bazen de Lübnan'ın ekonomik unsuru olarak kaynakların hakimiyetini elde etme gibi ideolojik amaçlar içermektedir.

Tez çalışmasındaki bir diğer tespit olarak; birçok araştırmacı Lübnan'ın bütünleşmeye yönelik faaliyetlerini bağımsızlık süreci ve bağımsızlık sonrası dönemle sınırlandırmakta ve bağımsızlık sonrası bütünleşme faaliyetlerini, uygulamalarını toplumsal alana indirgeyerek açıkladıkları görülmektedir. Lakin, çalışmada da değinildiği üzere Lübnan'ın bütünleşme faaliyetleri/uygulamaları (toplumsal bütünlük) bağımsızlık öncesi dönemlerde de aktif olarak sağlanmaya çalışılmıştır. Örneğin; Osmanlı İmparatorluğu zamanında Lübnan'da toplumsal alanda Dürzi-Maruni mezhepsel çatışmalarını engellemek için “İki Kaymakamlık” sistemi ve daha sonraları ise “Mutasarrıflık” sistemi ve onun altında çalışan “Konsey” yapısının geliştirildiği görülmektedir. Aynı zamanda Lübnan'ın bağımsızlık öncesi dönemdeki bu ve benzeri bütünleşmecî uygulamalar toplumsal alanla beraber siyasi ve idari alanlarda da sağlanmaya çalışıldığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Lübnan bağımsızlık sonrası bütünleşmecî uygulamalar genel çerçevede siyasi, ekonomik, toplumsal alanlar üzerine inşa edilmeye çalışılmış ve günümüze kadar ki süreçte 1943 Ulusal Paktı ve 1989 Taif Antlaşması ve bir dizi diğer anlaşmalar bütünleşmeye yönelik diğer faaliyetlerdi. Bu bütünleşmecî faaliyetlerle Lübnan'daki çatışmanın en fazla olduğu unsurlar olan mezhepler üzerinden bir yönetim şekli geliştirilmiştir.

Tez çalışmasındaki bir diğer tespit olarak, Lübnan'ın bütünleşme sorunu olarak genel kanaat içsel (etnik, dini, mezhep,kimlik) yapıların karşılıklı çatışmaları üzerine olduğudur. Lübnan'ın bütünleşme sorunlarına detaylı baktığımızda,

bütünleşmeyi engelleyici unsurlar temelinde içsel yapıların karşılıklı çatışmalarının yanında, dış güçlerin özellikle; Fransa, İngiltere, İran ve Suriye'nin bölgeye etkileri de son derece önemlidir. Fransa; Lübnan'ın bağımsızlık öncesi ve sonrası bölgede Hristiyan bir devlet kurma amacıyla Marunileri desteklemesi, Suriye; Lübnan'daki Sünnileri destekleyerek bölgeyi kendisine eklemeye çalışması, İran; Şiiileri destekleyerek Lübnan'da nüfuz alanı oluşturmak istemesi, İngiltere; Dürzileri destekleyerek kendi politikaları çerçevesinde bir yönetim oluşturma isteği, Lübnan'da etnik ve mezhepsel toplulukları kışkırtma stratejileri bütünleşmeyi engelleyen önemli nedenler arasındadır.

Lübnan'da bütünleşmeye (ulusal, toplumsal düzeyde) yönelik geliştirilen bütün faaliyetler genellikle “ortaklaşmacı (consociational) sistem” üzerine kuruludur. Çalışmada da üzerinde değinilen bu ortaklaşmacı sistem, Lübnan'ın içsel yapılanmalarının da, hatta yönetim biçimlerinin de temelini teşkil etmiştir. Bu sistem, Fransız menşeli olarak 1926 Anayasası ile Lübnan'a montaj edilmiş ve mezhepsel temelde bir yönetim şekli oluşturularak Lübnan yönetimi mezhepler arasında bölünmüştür. Örneğin, Cumhurbaşkanı Maruni, Başbakan Sünni, Meclis Başkanı Şii, Genelkurmay Başkanı ve Polis Müdürü Dürzi vb. şeklinde bir yönetim dağılımına sahiptir.

Tez çalışmasında önemli diğer bir bulgu, Lübnan'ın siyasi alandaki mevcut olan siyasi partileri üzerinedir. Konuyla ilgili olarak bazı eserlerde ve yazılarda Lübnan'daki siyasi partilerin mezhepsel çerçevede veya mezhepsel ideoloji çerçevesinde kuruldukları ve politikalar izledikleri ileri sürülmektedir. Bununla birlikte bazı analizlerde de Lübnan'daki siyasi partilerin mezhepsel temelden çok dinsel çerçevede kurulduklarını ileri sürmektedirler. Araştırmanın detaylarına inildiğinde ise, Lübnan'daki siyasi partilerin mezhepsel, dinsel ve hatta dışsal yönlendirmeler/baskılar temelinde kuruldukları görülmektedir. Lübnan'da siyasi partiler olarak Müslüman siyasi partiler; ılımlı, sol görüşlü iken, Hristiyan siyasi partiler; muhafazakar ve sağ görüşlü bir çizgi izlemektedirler. Bununla birlikte mevcut sistemle örtüşmeyen Lübnan Komünist Partisi de bulunmaktadır. Lübnan'da belli başlı yaklaşık 20'ye yakın aktif parti bulunmakta ve bunun dışında da birçok

küçük çapta ve mezhepsel olarak faaliyet gösteren partilerin de Lübnan siyasetinde yer aldığı görülmektedir.

Çalışmada ortaya çıkan tespitlerden biriside, birçok araştırma çevrelerinin Lübnan'ın toplumsal ve siyasi alanda yaşamış olduğu iç savaşın sebebi veya başlama kıvılcımı olarak bağımsızlık sonrası dönemde yer alan 1958 bunalımında gerçekleşen Cumhurbaşkanı Şamun'un, Anayasa değişikliği yaparak ikinci defa seçilmesi için çalışmalara başlaması ve 8 Mayıs 1958'de Beyrut'ta yayınlanan Al Tayyar Gazetesi'nin editörü ve sahibi olan Maruni Nassib Matni'nin öldürülmesinitemel aldığı gözlenmektedir. Lakin, Lübnan'ın iç savaşa sürüklenmesi aslında 1958 bunalımından sonra 1975'teki Filistinlilerin İsrail'e saldırması üzerine halkın Hristiyan ve Müslüman olarak ikiye ayrıldığı süreçte gerçekleşmiştir. Bağımsızlık sonrası Lübnan'daki otorite boşluğu ve İsrail-Filistin çatışması sonucu toplumsal düzeyde dinsel ayrılıkların sertleşmeye başlaması Lübnan'ın iç savaşın içine girmesine neden olan temel unsurdur.

Genel çerçevede baktığımızda, Lübnan'da bütünleşme sorunları, siyasi olarak yönetimde ve devlet kurumlarındaki çekişme sonucu ortaya çıkmaktadır. Dış unsurlar da kendi idealleri çerçevesinde güttükleri stratejiler bütünleşmeyi daha zor bir hale sokmaktadır. Lübnan'daki her mezhep, devlet kurumlarında ve idaresinde kendi varlığını kabul ettirmeye çalışmaktadır. Devlet idaresi veya mekanizması, toplumsal alanda zayıf grupları veya toplulukları/kişileri koruma ve adaleti sağlama yönünde etkinlik yetisine sahip konumda olmadığı çeşitli olaylarda gözlenmektedir. Lübnan'ın iç ve dış bütün siyasi, sosyal, ekonomik, idari, hukuki, kültürel vb. birçok alanlarda hakim olan çatışmacı ve bütünleştirici unsurlar mezhepsel ve dinsel yapılardır. Bu yapılar üzerinden; siyasi sistem, siyasal partiler, siyasal yönetim, idari kurum ve kuruluşlar, örgütlenmeler ve toplumsal tabakalar oluşmakta ve Lübnan'ın güç mekanizmalarını (siyasi, ekonomik, idari) elde etme yönünde bağımsızlık sonrasında günümüze dek süreçte birbirleriyle çatışma halindedirler. Bu çatışma durumu Lübnan'ın bütünleşmesine (ulusal/toplumsal alanda) ve iç-dış birlikteliğine engel teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, İrfan C. *Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- Akkan, Begüm. «İsrail'in Lübnan Saldırılarının Uluslararası Hukuk Bakımından Kuvvet Kullanma Yasağı ve Meşru Müdafaa Hakkı Kapsamında İncelenmesi.» Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Alagha, Joseph. *Silahlı Mücadeleden İktidar Partisine Hizbullah*. Çeviren Kadriye Göksel. İstanbul: Doğan Kitap, 2007.
- Albayrak, Kadir. *Keldaniler ve Nasturiler*. Düzenleyen Ercan Hamzaoğlu. Ankara: Vadi Yayınları, 1997.
- Alkan, Haluk. «Lübnan Ulus Devlet Olabilir Mi?» *Avrasya Dosyası-Üç Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi* 6, no. 3 (2000): 289-314.
- Ansiklopedisi, Rehber. *"Lübnan" maddesi*. Düzenleyen İlhan Apak. Cilt 11. İstanbul: İhlas Matbaacılık ve Dağıtım AŞ, 1984.
- Ansiklopedisi, Ülkeler ve Coğrafya. *"Lübnan" maddesi*. Düzenleyen Engin Serozan. Cilt 3. Ansiklopedik Temel Yayınlar AŞ, tarih yok.
- Ansiklopedisi, Yeni Rehber. *"Hristiyanlık" maddesi*. Cilt 9, *Yeni Rehber Ansiklopedisi* içinde, 67-72. Türkiye Gazetesi Yayınları, tarih yok.
- . *"Lübnan" maddesi*. Düzenleyen İlhan Apak. Cilt 13. İstanbul: Türkiye Gazetesi - İhlas Holding AŞ. Yayınları, 1994.
- Arafat, Mohammad. *pdf*. t.y. <http://www.iasj.net/iasj?func=fulltext&aId=60328> (Şubat 16, 2015 tarihinde erişilmiştir).
- Arı, Tayyar. *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset Savaş ve Diplomasi*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2008.
- Armaoğlu, Fahir. *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1989.
- Atacan, Fulya. *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset Ortadoğu*. Ankara: Bağlam Yayıncılık, 2004.

- Atiya, Aziz S. *Doğu Hristiyanlığı Tarihi*. Çeviren Nurettin Hiçyılmaz. İstanbul: Doz Yayınları, 2005.
- Athoğlu, Yasin. «Lübnan'da Demokratikleşme ve Güvenlik İkilemi: Sedir Devrimi ve Suikastlar.» *Büyük Orta Doğu Projesi; Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler* içinde, yazar Atilla Sandıklı ve Kenan Dağcı, 311-331. İstanbul: Tasam Yayınları, 2006.
- Avcı, Casim. "Rum" maddesi. Cilt 35, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde, düzenleyen Ahmet Yılmaz, 222-225. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.
- Ayhan, Veysel, ve Özlem Tür. *Lübnan Savaş, Barış, Direniş ve Türkiye ile İlişkiler*. Bursa: Dora Yayınları, 2009.
- Bağlioğlu, Ahmet. «Dürzilik.» *İslam Mezhepleri Tarihi* içinde, yazar Hasan Onat ve Sönmez Kutlu, 269-297. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- . *İnanç Esasları Açısından Dürzilik*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004.
- Bağlioğlu, Ahmet. «Lübnan'ın Tarihsel Dokusu ve Yönetim Anlayışındaki Mezhebi Etkiler.» *İlahiyat Fakültesi Dergisi* (Fırat Üniversitesi) 13, no. 1 (2008): 13-36.
- . «Dini ve Mezhebi Esaslarla Yönetilen Lübnan ve Lübnan'daki Son Gelişmeler.» *Ortadoğu Araştırmaları Dergisi*, Temmuz 2006: 107-132.
- Birdişli, Fikret, ve Mesut Berber. «Orta Doğu'da Yeni Çatışma Alanları İçinde Bir Prototip Ülke Olarak Lübnan.» *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2012. 20-27.
- Bozarslan, Mehmet Emin. *Savaşan Lübnan*. İstanbul: Üçüncü Dünya Yayınları, 1976.
- Bozkurt, Abdulgani. «Lübnan'ın Sosyal Yapısı Siyasi Tarihi ve Hizbullah.» Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Britannica, Temel. "Lübnan" maddesi. Cilt 11. İstanbul: Ana Yayıncılık, 1993.
- Bulut, Faik. *Ortadoğu'da İslamcı Örgütler*. İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık, 1993.
- . *Ortadoğu'nun Solan Renkleri*. İstanbul: Berfin Yayınları, 2002.

- Bulut, Halil İbrahim. *Dünden Bugüne Siyasi-İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011.
- Buzpınar, Şit Tufan. «Osmanlı Dönemi.» *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2003: 248-254.
- Cicioğlu, Filiz. «Lübnan 2005.» *Ortadoğu Yıllığı 2005* içinde, yazan Kemal İnat ve Ali Balcı, 135-153. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006.
- Çevik, Halis. *Uluslararası Politikada Ortadoğu*. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2005.
- Çiyan, Hakkı Yılmaz. «Manda İdaresinden Sonra Lübnan ve Lübnan-Türkiye İlişkileri.» Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Dahl, Robert A. *Demokrasi Üstüne*. Çeviren Betül Kadioğlu. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2001.
- Demirci, Kürşat. "Ortodoksluk" maddesi. Cilt 33, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde, düzenleyen Ahmet Yılmaz, 409-414. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- DİA, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. "Lübnan" maddesi. Cilt 27. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- Doğrusözlü, Cüneyt, ve Ahmet Üçağaç. «Lübnan 2011.» *Ortadoğu Yıllığı 2011* içinde, yazan Kemal İnat, Muhittin Ataman, Fuat Aydın ve Bilal Yıldırım, 118-144. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları, t.y.
- Duman, Musa. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. Düzenleyen Yılmaz Daşcıoğlu. Cilt 13. İstanbul: Çağ Yayınları, 1989.
- Ekinci, Ekrem Buğra. «Lübnan'ın Esas Teşkilat Tarihçesi.» *Amme İdaresi Dergisi* 31, no. 3 (1998): 17-35.
- el-Cuheni, Mani Hammad. *Çağdaş İnançlar ve Düşünceler-Dinler, Mezhepler, Cemaatler, İdeolojiler, Edebi, Felsefi ve Siyasi Akımlar*. Düzenleyen Faik Akcaoğlu. Çeviren M. Beşir Eryarsoy. Cilt 2. İstanbul: Beka Yayınları, 2012.
- Elçi, İ.Halit. «Lübnan Hizbullahı'nın Dönüşüm Süreci.» İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Esman, Milton J., ve Itamar Rabinovich. *Orta Doğu'da Etnisite Çoğulculuk ve Devlet*. Çeviren Zafer Avşar. İstanbul: Barış Matbaacılık, 2004.

- Fenton, Steve. *Etnisite*. Çeviren Süleyman Nihat Şad. Phoenix: Phoenix Yayınevi, 2001.
- Fırlalı, Ethem Ruhi. *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*. İstanbul: Selçuk Yayınları, 1990.
- Fortescue, A. *Batı Süryaniler'den Melkitler*. Çeviren Meral Ünüvar. 1911.
- Ghazi, Ayman. *Politics in Lebanon-History Of The Political Parties*. 08 Mayıs 1998. <http://www.ghazi.de/parthist.html> (03 01, 2015 tarihinde erişilmiştir).
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*. İstanbul: Der Yayınları, 1979.
- Gözenç, Selami. *Güneybatı Asya "Ortadoğu" Ülkeler Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi, 1999.
- Güdül, Serpil. «Uluslararası Terörizmin Egemenlik-Otorite İlişkisi Açısından Analizi: Lübnan 1967-2006.» Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Gümüšoğlu, Hasan. *İslam Mezhepleri Tarihi: Temel İnanç Sistemleri*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2008.
- Gürtekin, Hatice. «Modern Lübnan Devletinin Doğuşu.» Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- Haddad, Said, ve Movrad Saleh. *Tall-El Zaatar Katliamı ve Lübnan İç Savaşı*. Çeviren Mehmet Atilla. İstanbul: Evren Yayınları, 1977.
- Harman, Ömer Faruk. "Katoliklik" maddesi. Cilt 25, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde, düzenleyen Ahmet Yılmaz, 55-58. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Harman, Ömer Faruk. «Günümüzde Ortodoks Hristiyanlık.» *Dinler Tarihi Araştırmaları III-2000. Yılında Hristiyanlık (Dünü, Bugünü, Geleceği)* içinde, 187-196. Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2002.
- Heywood, Andrew. *Siyaset*. Çeviren Mete Yıldız ve Bican Şahin. Ankara: Adres Yayınları, 2006.
- Hüseyin, Asaf. *Ortadoğu'da Devlet ve Terör*. Çeviren Taha Cevdet. İstanbul: Pınar Yayınları, 2001.

- Işık, Ramazan. «Lübnan'ın Etnik ve Dinsel Yapısı Bağlamında Maruni-Yahudi İlişkileri.» *Prof. Dr. Harun Güngör Armağanı* içinde, yazar Mustafa Argunşah ve Mustafa Ünal, 219-230. Ankara: Kesit Yayınları, 2010.
- Jr., Arthur Goldschmidt, ve Lawrence Davidson. *Kısa Ortadoğu Tarihi*. Çeviren Aydemir Güler. İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2007.
- Kaan, Enver Osman. *Geçmişten Günümüze Dinler ve Mezhepler*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2010.
- Kahraman, Ahmet. *Mukayeseli Dinler Tarihi (İnsanın Yaratılışındaki İlahi Felsefe)*. 10. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013.
- Kanaatlı, Hasan. *Dünya Dinleri ve İnanç Mezhepleri Tarihi*. İstanbul: Evrensel Değerler Yayıncılık, 2011.
- Katar, Mehmet. «Katolik Kilisesi.» *Yaşayan Dünya Dinleri* içinde, düzenleyen Şinasi Gündüz, 102-111. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Katar, Mehmet. «Ortodoksluk.» *Yaşayan Dünya Dinleri* içinde, düzenleyen Şinasi Gündüz, 111-121. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Kevser, Azad. «Lübnan'da Toplumsal Yapının Devlet Yönetimine Etkisi.» İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2008.
- Kılıç, Metin. «Sosyal Bütünleşme ve Çatışma Ekseninde Etnisite-Spor İlişkisi.» İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2012.
- Kor, Zahide Tuba. *Lübnan İç Savaşın Gölgesinde*. İstanbul: İlke Yayıncılık, 2006.
- . *Ortadoğu'nun Aynası Lübnan*. İstanbul: İHH Kitap, 2009.
- Köse, Talha. *Seta Lübnan Raporu Lübnan'da İstikrar Arayışları*. Ankara: Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2006.
- Kurt, Çağlar. «Lübnan'da Fransız Yapılanması Ekseninde Büyük Lübnan Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve Fransa'nın İzlediği Stratejiler.» Gebze: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Kymlicka, Will. *Çokkültürlü Yurttaşlık*. Çeviren Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.
- Lijphart, Arend. *Demokrasi Motifleri; Otuz Altı Ülkede Yönetim Yapıları ve Performansı*. Çeviren Güneş Ayas ve Utku Umut Bulsun. İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2006.

- Manaz, Abdullah. *Siyasal İslamcılık I-Dünya'da Siyasal İslamcılık*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.
- Meşkur, Cevad. *Mezhepler Tarihi Sözlüğü*. Çeviren Mehmet Mahfuz Söylemez, Mehmet Ümit ve Cemil Hakyemez. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011.
- Muran, Aygül. *Hizbullah Devlet Olan Örgüt*. Özel Rapor, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2013.
- . «Lübnan'daki Dini-Siyasi Bir Hareketin Anatomisi Hizbullah.» İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Mutlu, İsmail. *Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı?* İstanbul: Mutlu Yayıncılık, 1994.
- Nedir?.com*. t.y. teknokrat.nedir.com (07 03, 2014 tarihinde erişilmiştir).
- Odeh, B.J. *Lübnan'da İç Savaş*. Çeviren Yavuz Alogan. İstanbul: Belge Yayınları, 1986.
- Onat, Hasan. *İslam Mezhepleri Tarihi*. Düzenleyen Hasan Onat ve Sönmez Kutlu. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Orhan, Oytun. «Lübnan Seçim Sonuçları Ne Anlam İfade Ediyor.» *Ortadoğu Analiz Dergisi* 1, no. 7-8 (2009): 52-63.
- Orsam. *Türkiye-Lübnan İlişkileri: Lübnanlı Dinsel ve Mezhepsel Grupların Türkiye Algılaması*. Rapor No:5, Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2009.
- Öngör, Sami. *Ortadoğu (Siyasi ve İktisadi Coğrafya)*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1964.
- Öz, Mustafa. "Dürzilik" maddesi. Cilt 10, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde, düzenleyen Ahmet Yılmaz, 39-48. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- . *Anahatlarıyla İslam Mezhepleri Tarihi*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2012.
- . *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2011.
- . *Dürzilik*. t.y.
- Özkoç, Özge. «Kronik: Lübnan Savaşı Üzerine.» *A.Ü. SBF Dergisi* 61, no. 3 (2006): 309-316.
- Pehlivanoğlu, A. Öner. *Ortadoğu ve Türkiye*. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2004.

- Sander, Oral. «Lübnan'daki Bunalımın Tarihsel ve Toplumsal Nedenleri.» *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Eylül 1982: 219-228.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları, 2002.
- Sarısaltık, D. Ceren. «1975 Lübnan İç Savaşı ve Ortadoğu Politikası.» Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Satık, Zeynep Gökçen. «Suriye-Lübnan İlişkileri 2000-2010.» İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2012.
- Sinanoğlu, Mustafa. "Melkaiyye" maddesi. Cilt 29, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde, düzenleyen Ahmet Yılmaz, 84-85. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Somersan, Semra. *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.
- Şöhret, Mesut. «Ulus Devletsiz Devlet Sistemi: Lübnan Modeli.» *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Haziran 2012: 85-107.
- Tan, Muzaffer. «İsmaililik.» *İslam Mezhepleri Tarihi* içinde, yazar Hasan Onat ve Sönmez Kutlu, 243-253. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Taş, Gün. «İran'ın Ulusal Bütünlüğü ve Güney Azerbaycan Sorunu.» İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Taşkesenlioğlu, Nesrin. «Arap Milliyetçilik Hareketleri ve Lübnan Örneği.» İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2006.
- Taşpınar, İsmail. «"Maruniler" maddesi.» *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde, yazar DİA, 71-72. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- Tataroğlu, Muhittin. «Siyasi Entegrasyon ve Etnik Milliyetçilik.» *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1, no. 8 (2004): 215-230.
- Tekindağ, Şehabeddin. "Dürziler" maddesi. Cilt 3, *İslam Ansiklopedisi* içinde, 665-672. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1988.
- . *İslam Ansiklopedisi "Lübnan" maddesi*. Cilt 6. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1988.
- Terzi, Mahir. «Irak ve Lübnan Krizlerinde Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin Kriz Yönetim Politikaları 2000-2010.» Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2011.

- Tevfiki, Hüseyin. *Büyük Dinleri Tanımak*. Çeviren Muhammed Karaduman. İstanbul: El-Mustafa Yayınları, 2013.
- Turan, Ömer. *Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu*. İstanbul: Acar Matbaacılık A.Ş., t.y.
- . *Tarihin Başladığı Nokta Ortadoğu*. İstanbul: Step Ajans, 2002.
- Tümer, Günay, ve Abdurrahman Küçük. *Dinler Tarihi*. 4. Ankara: Ocak Yayınları, 2002.
- Tütüncü, Muttalip. «Lübnan Ortadoğu'nun Krizler Ülkesi.» *Ortadoğu Çatışmaları* içinde, yazar Ahmet Emin Dağ, 65-86. İstanbul: İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2015.
- Uçarol, Rifat. *Siyasi Tarih 1789-2001*. 7. İstanbul: Der Yayınları, 2008.
- Ülman, Haluk. *1860-1861 Suriye Buhranı*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1966.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "*Ehl-i Sünnet*" maddesi. Cilt 10, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde, düzenleyen Ahmet Yılmaz, 525-530. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- Yetik, Zübeyir. *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1990.
- Yılmaz, Türel. *Uluslararası Politikada Ortadoğu*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Yurtsal, Kenan. «Büyük Ortadoğu'da Küçük Ortadoğu Lübnan.» Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Ziya, Saliha. «Lübnan'da Dini Grupların Şekillenmesinde İç ve Dış Dinamikler.» Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

ÖZGEÇMİŞ

26 Aralık 1989 tarihinde KKTC’de doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Polatlı, Mardin, Balıkesir ve İzmir’de tamamladım. Lise eğitimimi 2004 yılında girdiğim TSK Bando Astsubay Hazırlama Okulu’nda (Ankara) tamamladım. Ardından TSK Bando Astsubay Meslek Yüksek Okulu’nda 2 (iki) yıl süre ile ön lisans eğitimimi 2009 yılında tamamlayarak Bando Astsubayı olarak mezun oldum. 2012 yılında Açık Öğretim Fakültesi İşletme Bölümünde lisans eğitimimi tamamladıktan sonra, aynı yıl Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans eğitimime başladım. Ayrıca 2009 yılında İstanbul’da başladığım görevime halen devam etmekteyim.

Eray ÇAKMAKLI